

JÁNOSKA

REGÉNY

ÍRTA:
FALU TAMÁS

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

Légrády Testvérek könyvnyomdája, Budapest. (Ig. Kertész Árpád.)
1929. márc. 1.

JÁNOSKA

I.

Kezdetben pedig vala a hegy. Semmi más, csak a hegy. Még neve sem volt. Nem szúrt szemet, nem keltett érdeklődést, nem foglalkozott vele senki.

Egyszer valahol szóba került az egész hegykoszorú életkora. Tudományos társaságban természetesen. Egy tudós azt állította, hogy százkilencvenmillió éves, egy másik pedig heves ellentámadással azt vitatta, hogy kétszázmillió esztendő.

A legöregebb emberek sem emlékezték a hegykoszorú születésére, a vitát nem lehetett eldönteni.

A két tudós azonban megharagudott egymásra.

Pedig igazán nem volt érdemes rongyos tízmillió esztendő miatt,

A hegy nem vette tudomásul a körülötte folyó harcokat. Maradt mi volt: kőzet, dolomit s mély titok.

Alatta lenn a völgyben szép kis város épült jó pár száz évvel ezelőtt.

Örömmel küldött belé egy hangos morgású patakot. Frissítőkül a kánikula melegségébe, fehér szalagnak a zöld fák alá, pizstrángok tanyájául a halászok örömére.

A városi tanács több hidat építtetett a patakra, megengedte, hogy mossanak benne a fehér lábú asszonyok, a gyerekeket sem tiltotta el a benne való gázolástól. Nem volt veszedelmes a patak, csak vihar után, mikor megdagadt. Ilyenkor azonban minden jóra való anya vigyáz a gyerekére.

Szép dus erdő borította a hegyet. S az erdő tele volt vaddal. Volt benne őz, szarvas, vaddisznó, fácán s néha egy-egy morcos medve is tiszteletét tette sűrű bozótjai között.

Sok-sok vadászkaland fűződött környékéhez, lábához, csúcsához. De mikor szóba került, a vadász csak ilyenformán jelölte meg:

— Tudjátok, ott a nyugati csúcson, a Sashegy alatt.

Egyszerűen nyugati csúcsnak nevezték. Mint ahogy az urak szokták mondani névtelen alkalmazottaikról:

— Mondtam a kocsisomnak ...

A nyugati csúcs ilyen kocsis volt a környékbeli nagy hegyek családjában.

Sok nyaraló, kiránduló járt a vidéken. Mutogatták nekik a Sashegyet, a János-hegyet, a Holló-barlangot, a Medve-fokot. A névtelen nyugati csúcsra csak futólag esett a kilátásban gyönyörködők tekintete. Az meg ki volt zárva, hogy valaki a távcsövét egyenest miatta illesztette volna a szeméhez.

Pedig ő is olyan idős volt, mint a többi csúcs, ha nem is olyan szeszélyes alakulatu, ha nem is olyan felhőkbe futó. Ő is benne volt valamikor a vitában, mely tízmillió év különbözettel végződött. S ő is csak olyan titokzatosan hallgatott, mint a többi hegy.

Ez a hallgatás azonban egyszerre csak megszűnt.

Megszűnt pedig azért, mert megszólították.

Úgy, ahogyan a hegyeket szokták megszólítani. Két komolyképű ismeretlen úr szállt meg a városi vendéglőben.

Kaszala uram, az akkori vendéglős, illő tisztelettel fogadta őket. Figyelmükbe ajánlotta friss csapolású sörét, a kecskeméti homokról hozatott borát, majd az irányban bátorzkodott hozzájuk kérdést intézni, vajjon hosszabb ideig szándékoznak-e a várost megtisztelni.

Ekkor derült ki, hogy az idegenek nem magyarok.

Kaszala uram hiába töltött gyerekkorában három esztendőt a Szepességben, nem sajátította el a német nyelvet.

Egyik pincérje a Szepességből való volt, őt szólította tehát be a tolmácsi szerep vállalására.

—Kérdezze meg, hogy mi járatban vannak!

—Azt mondják: — felelte a tolmács. — hogy a hegy miatt jöttek.

—Ezzel nem lettem okosabb, — állapította meg a vendéglős. Ide mindenki a hegy miatt jön, meg a völgy miatt, meg a levegő miatt. Kérdezze meg, hogy hány napig maradnak!

—Azt mondják: — felelte a tolmács, a tolmács útján — hogy két-három napig. De valószínűleg visszajönnek a jövő héten es komolyan megkezdik a fűrészeket.

—A fűrészeket? — csodálkozott Kaszála. — Csak nem artézikutat akarnak fűrészeket? Minek az a meleg víz, mikor a hideg sör egészségesebb?

—Azt mondják, — közvetített a tolmács — hogy már jártak itt tavaly az erdőben. Tanulmányozásokat végeztek.

—Kérdezze meg tőlük, hogy látták-e már a városházára pingált angyalokat?

És mondja meg nekik, hogy okvetlenül nézzék meg. A tanácsterembe nem érdemes bemenni, mert a falak meszelve vannak. A polgármester az angyalokat kívülre festette. A polgármester nagyon okos ember. Tudja, hogy az angyalok úgy is kiszöktek volna már a városházáról.

A németek nem értették, hogy miket beszél Kaszala. Nem is voltak rá kíváncsiak.

—És mi van ezekben a hegyekben¹? — kérdezte Kaszala. — Arany?

—Majdnem, — nevettek a németek.

—Hát akkor miféle érc?

—Magnezit.

—Magnezit?

—Igen.

—Mi az?

—Majd megtudják, — mosolyogtak a németek.

De az egyik beszédesebb hangulatba kezdett jönni, még egy pohár sört kért s neki fogott a magyaráznak:

— Ehhez egy kicsit geológusnak kell lenni, de nem baj. A magnezit nem más, mint szénsavas magnézium. Szemes, tömött és szemcsés állapotban romboéder, vagy levélalakban fordul elő. Sokszor színtelen, de sokszor fehér, sárga vagy fekete. Színét a talaj befolyásolja. Sok van

Norvégiában, az Alpokban, Stájerországban. Az önök tudományának mai állás pontja szerint magnezit az önök országában nincs. Az önök tudománya téved. Mert magnezit önöknél igenis van. Még pedig annyi van, hogy ötszáz év alatt sem lehet kibányászni. Az önök magnezit-telepe itt kezdődik a közelben, annak a nyugati csúcsnak közelében s tart messzemesse a föld alatt. Az a véleményünk, hogy összeköttetésben van földtanilag a Stájerországi telepekkel.

Közben megérkezett a sör, a német föl-hajtotta, megtörölte szőke bajuszát a habtól s fogpiszkálója hegyével szurkálgatni kezdte az asztalon heverő morzsákat.

Kaszala átfonta ujjait pocakján, leült, s gondolkozott.

A jövődő rózsás ködében egy új ajtó kinyíltát vélte látni. Ezen az ajtón sok-sok idegen ömlött a városba, németek, angolok, külföldiek. Urak és munkások. Gondolatai állványokat cipeltek a földszintes állomásépület falai köré s emeletet húztak rá. Nagy mozdonyokat, megrakott teherkocsikat hallott nyikorogni a fényes sineken s italtól jókedvű bányamunkások énekét hallotta az erdőből.

— Aztán mire használják azt a hogysis-híjjákot? — kérdeztette a némettől.

A német ezt is megmagyarázta:

—Eddig nem igen voltak tisztában a magnezit értékével és hivatásával. Van egy régi mese, amelyben valaki talál egy hatalmas darab gyémántot, látja, hogy éjszaka világít. Felteszi tehát a mestergerendára, hogy megtakarítsa vele a petróleumot. A magnezitből eddig szénsavas italokat gyártottak vegyi úton, kovasavval keverve szódavízgyártáshoz használták, keserűsöt is készítettek belőle. Vagyis fel tették a mestergerendára, hogy megtakarítsák vele a petróleumot. Pedig a magnezit arra való, hogy tűzálló téglákat készítsenek keverékéből, kazánokat béleljenek vele s olvasztókemencéket, melyekben több ezer hőfokot akarunk elérni. Erre született a magnezit.

—És ötszáz évig sem bányásszák ki!
— kérdezte újra Kaszala.

—Ha nagyon sietünk, — mondta a német, akkor ötszáz év alatt kitermeljük. De ha nem nagyon sietünk, akkor lesz dolgunk nyolcszáz évig is.

—Ötszáz év, — gondolkozott Kaszala mintegy kezén mázsálva a száz évek súlyát, — ötszáz év, az szép idő. Ha ötszáz évig én mérhetném itt egyfolytában a sört!

S a németek nem a levegőbe beszéltek. Ők eltűntek, de jöttek helyükbe mások.

Megmozdult a hegy. Nem a mélye, mert azt kemény érc öleltette össze, hanem a külseje.

Az emberek figyelni kezdtek a névtelen hegyre.

— Ahol a bányász lesz, — mondták róla beszélgetés közben.

És elneveződött a névtelen hegy Bányahegynek.

Most már állandóan beszéltek róla, mint valami híres primadonnáról. Kirándulásokat rendeztek alá. Ismerni akarták.

Felfedezték, hogy a Bányahegy alatti völgyben a legeredményesebb a sneff-huzás. Itt szállnak a legmélyebben ezek a vándormadarak.

Mikor a szerpentin-utat vágni kezdték, a sohasem nyugvó, minden mulatságot megragadó ifjúság a szánkázás legmegfelelőbb és legkellemesebb színhelyéül az új szerpentin-utat jelölte meg.

A hegy alatt patak folydogált s a partján cigányok táboroztak. Hegyi cigányok, akik eddig csak akkor láttak embert, ha ők mentek közéjük, koldulásra tartott kalappal a kezükben. Most megélénkült a vidék. A cigány sátrak, földbeásott kunyhók csendjét felverte a hivatverő ácsok ko-

pácsolása s a hátuk mögött kis szánkókat vontatók boldog lelkendezése.

Tavasszal, mikor kinyíltak az ablakok a piactéri házakon, látcsövek nyúltak ki a téli naptalanságban megfehéredett ujjak között.

—Látod!

—Látom.

—Ott a csúcsot.

—Igen.

—Már kopasz a tető.

—S látod a fehér csikót a hegyoldalban!

—Látom.

—Az ott a szerpentin-út. Rengeteg fát kivágtak. Hogy nyöghettek szegények, mikor beléjük csapott a fejsze!

A hegy most már fehér pontokat, fehér vonalakat is küldött a rajta megakadó szemeknek, reá meredt távcsöveknek. A zöld szín egyhangúsága megszűnt.

És megszűnt a madarak békés dala, a vadak nyugodalmas sétája a hegyen.

A zöld táblára fehér vonalakat rajzolt az ember, áthúzgálta a természetnek száz-kilencvenmillió vagy ha jobban tetszik: kétszázmillió esztendő s újat állított fel.

És új ismeretlent iktatott közéje: önmagát.

II.

A tárnából lassan szivárgott a víz. Mintha vérezett volna a hegy. Sínek kanyarogtak az utakon keresztül-kasul s ércsel megrakott kis kocsik: kutyák, utaztak rajtuk.

Hétfő reggel volt. A völgyek nyújtózkodni látszottak a vasárnapi álom után s a köd nehezen szállt föl a szemükről. A hegytető házai a mámort és a csendet gőzölögték, párologták s nyitott ablakaikon szívták magukba a friss levegőt.

Egy kis város épült a hegytetőn. Mintha véletlenül esett volna oda. Mint ahogy madarak szoktak egy-egy magszemet elejteni s a következő tavaszra érthetetlen módon egy ritka növény, ritka virág üti fel a fejét egy senkitől sem ápoltságban.

A házakon fiatal cserepek piroslottak. Piros volt minden háztető, mint a kútra járó menyecskék feje. Újak, épek, egész

ségesek voltak a falak, az ajtók, a küszöbök. Minden házat frissen mázolt léckerítés ölelt körül, nem: hogy elzárja, hanem: hogy nyitott kiskapujával hívogatóvá tegye őket. Az ablakból fehér és színes függönyöket nyaldosott magához a szél, melyet nyitva hagyott szobaajtók tettek tevékenyebbé.

Lenn erdők zöldeltek, örülve a tavasznak, friss zöld leveleiknek, a madaraknak s a közjük lopódzott réteknek. Messze hegycsúcsokon még hófoltok fehérlettek, nem ritka maradványai az áprilisba haladt decembernek.

Emberi életnek köröskörül sehol semmi nyoma. Hegy, völgy, erdő. Kidöntött fák, tisztások. A kiszámíthatatlan tekervényű szerpentin-ut is csak egy apró darabot mutatott magából. Nem akarta, hogy a gondolat rálépjen, s leszaladjon rajta a városba.

A telep új volt még. Két éve épült. A bányatársaság központi igazgatósága határozta el, hogy életet épít a tetőre s gyümölcsözőbbé teszi a tető alatti mélységet

Egy utca volt az egész telep, több már el sem fért volna. Kocsiutat is kellett hagyni s az úton síneket is kellett vezetni. És szerénytelenség is lett volna várost erő-

szakolni a türelmes hegyre, mely nyilvánvalóan nem nagyon szerette az embereket. Minden évben agyonnyomott egy párat közülök.

S olyan volt a két piros házsor a hegyen, mint egy muskátliszál a gomblyukban.

Szép volt. Messziről mintha az illatát is érezte volna az ember.

Az igazgatósági épület volt a legszebb. Jobbszárnyán voltak az irodák, a balszárnyon pedig az igazgatói lakás. Vaskerítése mögött szép kis kert díszlett, karcsú rózsafák magaslottak benne s szabályszerűen kirajzolt ágyak dajkálták az illatba lendült virágokat.

Az igazgató, egy sörön hízott német, erélyesen tartotta kezében a telep sokféle ágazó gyeplőjét. Minden kritika nélkül elismerte róla mindenki, hogy nagyszerűen ért a tekintély-tartáshoz. Recsegő hangja nem tűrt beleszólást s gyakran csak az ujjával beszélt. De már az uja mozdulatait is megértették hivatalnokai. Királynak érezte magát a hegytetőn s az alattvalók mély meghajlással hódoltak előtte. Nem lett volna rossz ember, ha megfelelő intelligenciája lett volna, de mélyebb lelki műveltség hiányában nem egyszer ragadtatta magát kíméletlenségre, udvariatlan-

ságra. S nem javulhatott meg, mert csak alattvalók vették körül, akik legfeljebb csak elhalványodtak, mikor rájuk szólt, de elhalványodásuk dadogását ő nem értette meg s nem is törődött vele.

Katonás rendben ment minden a telepen. Az életek órarendre voltak beosztva s percről-percre elő volt írva mindenkinek a tennivalója.

Reggel nyolckor már hivatalban kellett lenni mindenkinek s ezt az igazgató annál inkább megkövetelte, mert őt már a legkorábban jövő is ott találta mindig.

Tizenkettőkor gőzsíp füttyülte, hogy tálni lehet minden házban. Kettőig még aludni is lehetett egy kicsit, de aki csak két óra öt perckor ért a hivatalba, az már elkésett.

Este hatkor, hivatal után, a kaszinóba illett menni. Ezt megkívánta az igazgató. Ha valaki nem mehetett, ép úgy ki kellett mentenie magát, mint mikor a hivatalból késett el.

Az igazgató nem engedte el a napi tarok partit s szerette, ha élet volt körülötte. A kedvéért billiárdoztak a fiatalabb tisztviselők, hogy a golyók csattogása, forgásfutása életet mímeljen a csend hegyére. Volt dominó parti is, alsós is. Hangos kontrák, rekontrák s elvi vitatkozások. Ilyen-

kor az igazgató döntött, aki hivatalból volt szaktekintély az összes kártyakérdésekben s döntése előtt meg kellett hajolnia mindenkinek. Ő volt a kártya-curia. Mint ahogy minden egyebek curiája is.

A hivatalos élet despotája az igazgató volt s a társadalmi életé a felesége. Egy molett, szőke asszony, ruháira sokat adó, órák hosszát a tükre előtt üldögélő, kéve set dolgozó úrnő. Az asszonyok fölött ő volt a sarkcsillag, akihez igazodni kellett annak, aki nem akart eltévedni a hegyen. Ő osztogatta a rangokat, mosolyok, meghívások, magamellé-ültetések formájában. Volt egy szűk köre s egy bővebb. Napi barátnök, inkább udvarhölgyek s a ritkábban tartani szokott estélyek részesei. Az előbbieket természetesen irigyeltek voltak s kigúnyoltak is. Ami körülbelül egyet jelent. Mert többnyire az irigyek gúnyolódnak s a gúnyolódók irigykednek.

De az irigykedőknek s gúnyolódóknak nem kellett kétségbeesniök. Ezret lehetett tenni egy ellen minden barátnővé avatás után, hogy a mellre tűzött érdemjel nem fog a helyén megrozsdásodni.

Az igazgatónének nem is volt szüksége barátnőre. Neki csak visszhangra volt szüksége, bólintgató fejekre s szemekre, amelyekben önmagát csodálhatta... De

szeszélyes volt, követelőző s a kegyvesztet-tétevés nem ritka adományai közé tartozott.

A kerti padon szokott ülni, mikor az idő már felmelegedett. Sokszor plaiddel is kellett a térdét takargatnia, de kiült, hogy a levegőn legyen s elnyújthassa kényelmét a nádból font padon. Nagyszerűen tudott ülni. Vannak emberek, akik művészei az állásnak, vannak, akik a heverésben egyéniek, az igazgatóné az ülésnek volt a nagymestere. Sokan csak éppen ráengedik magukat a padra, vagy a székre. Mikor ő leült, mintha a pad emelkedett volna hozzá. S az élettelenség egyszerre életté lággyult, hogy sok-sok karja nőjjön s minden karjával ölelje és hozzája alkalmazkodjék. Nem csak ő ült, hanem a pad is.

Többnyire háttal ült, vagy féloldalt. De a hátával, a féloldalával is látott és tudott köszönni s köszönéseket elfogadni. Sokszor behunyta a szemét, hogy ne kelljen meglátnia, akinek a hangjára nem volt kíváncsi.

Új ruháit először a padnak, a padon mutatta be. Felöltözött, rendbe hozta magát a tükör előtt s kiült. Az irodába sietők, a másik oldalról ránéző ablakok magukba szívták az új ruhából kiáradó új illatot, a színek új beszédét, a ruha vonalainak ritmikáját s fél nap múlva már az egész telep

tudta, hogy a bemutató előadás megtörtént.

Az asszonyok azután elébe vitték legválogatottabb bókjaikat, kihízelegették a szekrényből a szabóipar legújabb remekét s elragadtatásuk színes szalagjait aggatták rá.

Az új ruhát nem volt szabad mintának választani, csak a tavalyit. Az „Utánnyomás tilos“ parancsa szigorúan értelmezett.

Ruhákkal nem is volt baj, mert az asszonyok igen egyszerűen öltözködtek. Csodálatosképpen mindenikük járatott valamilyen divatlapot, de csak azért, mert tudni akarták, hogy milyen ruhában járnának, ha módjuk lenne hozzá. A divatlapok azonfelül enyhe szépirodalmat is hoztak, mely nem zavarta fel nyugalmukat és segítette őket álmodozásaikban. Fontosnak tartották a divatlapoknak a házi-asszonyok részére készült rovatát is, mely nagy igyekezettel ollózta ki régi és új szakácskönyvek ínnybizsergető receptjeit. S ha az ember mélyebben a lelkükbe nézett, lehetetlen volt meg nem látnia, hogy ők maguk is divatlapok: lelkük első része szabásmintákkal ékesített, ezután pedig ételreceptek sorakoztak. Közben egy-két apró betűs vers és érzelmes novella.

A napi szenzáció a postakocsi megérkezése volt a völgyben fekvő városból. Az üvegszemű postakocsis naponta reggel nyolckor indult le a szerpentin utón, hogy egy órai pihenés után felhozza a délelőtti postát.

—Hozzon ám levelet, Pista bácsi, mert megharagszom!

—A tegnap elmaradt újságot keresse meg, Pista bácsi.

—Ma pénznek is kell jönni, Pista bácsi.

—Aztán siessen a csomagokkal, Pista bácsi, mert megromlik, ami benne van.

Mindig kapott ilyenféle biztatást Pista bácsi, aki mindenre azt mondta, hogy jól van, hogy megteszi. Végeredményben pedig egykutya volt neki a megérkezett és elmaradt újság, a várva-várt levél, vagy váratlan gyászjelentés; a megváltó pénzesutalvány, vagy ügyvédi felszólítás. S mikor visszatért, már a küldöncök ott álltak az iroda előtt, ahol a szétosztás történt. Röpültek haza a levelek, újságok, a délutánok megkapták tartalmukat s az ajkak is a napi beszédtemát.

Nem is kellett hozzá nagy idő, a telepre szorult kis emberraj lelkéről levált a hegyeken túli világ minden kísértése. A völgyek, meredek elvágták tőlük a külső

életet, nem hallatszott fel hozzájuk semmiféle emberi zaj, kocsizörgés, vonatdübörgés. Levegőjüket is külön illatosították a fák s legelők szagos füvei. Mikor az erdők üstöküket csóválták, egész világosan ki lehetett olvasni tekintetükből, mozgásukból, hogy nem is akarnak mást, mint megfenyegetni a messzire gondolókat.

Hús ember egy külön világ volt oda fenn. Csak önmagukkal és egymással foglalkoztak. Az új tárnával, a vizet szivattyúzó pumpákkal, a munkásbajokkal, az élelmezési nehézségekkel, az igazgató szélyeivel, az igazgatóné új ruháival, a fizetési pótlékokkal, a kaszinó boraival s a tegnapi kártyapartival. Nem volt, de nem is kellett változatosság. Irtóztak tőle. Egy egy ismeretlen fiáker megjelenése az iroda előtt, egy-egy városi ember látogatása, hegyászócipős turisták feltűnése már idegességet hozott a megszokott nyugalomba. A lélek tárnáiba futkosó kocsiknak már új anyagot kellett felvenniök, kihozniök s a gondolatok csákányának más ércet vagdosniök.

Mikor lefutottak a hegyről, mint ahogy az árnyék lefut, a nyugalom napja annál melegebbé fényesítette a hegytetőt és megkönnyebbülten sóhajtottak fel a bükkösök.

III.

Kender János az irodában dolgozott. Hivatalnok volt. Az írógépnél ült, vagy számolt, vagy az elébe rakott pénzcsumót olvasta, vagy a városba szaladt le a postakocsin, vagy a munkások után nézett. Nem volt határozott munkaköre. Nem volt mérnök, nem volt pénztáros, nem volt könyvelő, nem volt titkár. Kender volt.

Kender, akit így szoktak megszólítani az emberek:

— Úgy-e, Kender, lesz olyan szíves...

Mert az bizonyos volt, hogy Kender szíves lesz.

Az apja hat gimnáziumot valahogy elvégeztetett vele. Az öreg ellensége volt a tudományos pályának. A hat gimnázium is csak anyai erőszakkal ment s azzal az ígérettel, hogy János közben a műhelybe is be-benéz s egyidejűleg az asztalos inasi kvalifikációt is megszerzi. Ez persze nem

történt meg s amikor János hazahozta a hatodik osztály elvégzéséről szóló bizonyítványt, az apja össze akarta tépni. A papírdarabban látta minden terve megsemmisítőjét. Egyetlen vágya volt, hogy a fiának ő is úgy adhassa át a műhelyt, mint ahogyan ő vette át az apjától. A régi esztergapadokat, a sok munkásesztendő kézszorításának nyomait viselő szerszámokat s a jó forgácsillatot a falak között.

De János ekkor már szerelmes volt a Deák tanító lányába, Margitba, akivel naponta találkozott az iskolába vezető úton. Az udvarias köszöntetésből később néhány meleg szó olvadt ki. A szavakból mondatok nőttek. A mondatok pedig már olyanok, mint a tutaj a Vágón. Az ember felülteti rájuk az életét, a sorsát s viteti a folyó sodrával.

János tudta, asztalos felesége sohasem lesz Margit. Elment tehát a bányaigazgatóhoz s beállt az irodába. Most már hivatalnok lett, aki fix fizetést kapott, jutott cigarettára, ruhára s úgy képzelte, hogy olyan jövedőnek alapjait rakta le, amelyre nemsokára már fészket is lehet építeni.

A szülők harcoltak, tiltakoztak, fenyegetőztek, de a szerelem azért szerelem, hogy feldöntse a reális számíthatóságok kő-

várait s helyükbe állítsa a maga színes festésű kártyakastélyát. A szerelem azért szerelem, hogy felfusson folyondárként a komor tölgyeken s összekulcsolózzék a sötét ágak fölött. A szerelem azért szerelem, hogy elvonatkoztassa magát az egész világtól s új világot építsen magának, mindenki nélkül, mindenki ellen, önmagából.

Azt nem lehetne állítani, hogy a szerény hivatal teljesen kielégítette Jánost. Az iskola padjaiban arról álmodozott, hogy végigjárja a gimnáziumot, egyetemre megy s diplomát szerez. De ez sok esztendőtt jelentett volna még a cél előtt, melyet Margit képviselt számára. Az évek pedig nagy veszedelmeket rejtenek magukban. Az évek rablókat is hozhatnak, akik elrabolják a legnagyobb boldogságot, A legnagyobb boldogság pedig ma itt van, szem előtt, kéznél, sőt kézben. A diploma kívánhat boldogságot, de a boldogság nem kívánhat diplomát. Nem is lehetett habozni egy fél napig sem.

Az esküvő megtörtént. Két szerelem karonfogta egymást, hogy elinduljon életútjára. Több fekete holló keringett fölöttük, mint ahány galamb búgott s több fej esóválta magát, mint bólingatott. Ők azonban fehérre festették a hollókat s nem figyeltek a fejcsóválókra.

— Odabent örök hűséget esküdtünk egymásnak, — mondta Margit, mikor kijöttek a templomból. — Az oltár előtt hangzott el hamis eskü is. Esküdjünk meg idekinn a szabad ég alatt arra, hogy odabenn nem esküdtünk hamisan.

Megszorították egymás kezét. Ez volt a bentinél erősebb eskü. Egymás szemébe néztek mélyen. Ez volt a bentinél erősebb amen.

Kocsi nem állt kint a templom előtt. Nem virágos fogat röpítette őket haza, libériás kocsis fehérvirágos ostorának patogó zenéje közben. Gyalog mentek. A bányagazgató elébük állt s feltűnően matatva, hogy ünnepélyes Ferenc-József kabátot vett fel, őszintén szerencsekívánatait fejezte ki az új párnak a régi sablonban. A rokonok mosolyogtak és szomorogtak. Nevettek és sóhajtoztak. Bízta és aggodalmaskodtak. S a kíváncsiakkal együtt vontatottan lépkedve kísérték a lakodalmas házhoz a fiatalokat.

Deák József tanítónak, Margit apjának hét gyereke volt. Ő maga tudta legjobban indokolni a szaporaságot.

— Nézzetek körül a világban. A legtöbb gyereket a tanítók házai adják az életnek. És ez természetes is. Aki könyv-

tárba jár, az könyvet ír, aki iskolába, az gyereket.

Kender asztaloséknál is ép elegen ültek körül az asztalt, joggal várta tehát a család a mosolygós hírt a fiatalok újabb boldogságáról. De ez késett, úgyhogy már le is szoktak a kérdezgetésről.

Nyolc éves házasok voltak Kender Jánosék s még mindig nem volt gyerek. Bele is törődtek már, legalább látszólag, a gyerektelen csendbe, a felsíratlan éjszakákba, a nappalok nyugalmaiba. Külön-külön azonban, megvallatlanul, nagyon sokat bústak, könnyeztek és sóhajtoztak. Megtörtént, hogy kétszobás lakásuk külön-külön szobájában ültek, az asszony kézimunkázt, az ember könyvet olvasott s titokban kifigyeltek a kint hancúrozó gyerekekre. Külön-külön nagyon fájt a szívük, külön-külön fájdalmasat nyeltek s mikor kifájták magukat, a férj és feleség egyszerre indult egymás felé.

—Ép azon gondolkoztam, — mondta a férj — hogy milyen jó nekünk, hogy nincs gyerekünk. Nézd azt a kis sápkóros gyereket, a Kőművesék Jucikáját. Nem adok neki egy esztendő, már nem lesz. Én utána halnék, ha az enyém lenne.

—Érdekes, — mondta a feleség — ugyanezen járt nekem is az eszem. Én is

arra gondoltam, hogy mennyivel több bánatot okoznak a gyerekek, mint örömet. Nézz akárhová, ahol gyerek: ott baj. Betegség, halál, hálátlanság. Ha még egész piciknek lehetne őket megőrizni. Mert a pici aranyos. Jó illatos, finom kis testét a szívéhez szorítani, pirosra csókolni... öltöztetni őket, mint a babát, játszani velük, gyerekké lenni velük, hemperegni a meleg ágyban. Ez jó, ez boldogító. De meddig tart ez a boldogság és ameddig tart, zavar-talan-e? Hidd el, meg mernék neked esküdni is, hogy ha a jó Isten most azt kérdezné: Margit, mondd, kell-e gyerek? Én bizony azt felelném: Köszönöm, Uram, most már nem kell, jobb így, nyugodtabb az élet.

Ezzel elintézték a gyerekkérdésnek ajakra, szavakba kívánczó részét, megcsókolták egymást s mindegyikük visszaült a helyére, a maga ablakához, titokban érezni, hogy nem mondott igazat.

Nagyon csendes, harmonikus életet éltek. Nem jártak sehová s hozzájuk is csak ritkán toppant be valaki. Az asszonynak elég foglalatosságot adott a házvezetés, a nyári kert, a téli kézimunka és a kasszinói könyvtár. Elismerten a legnagyobb tisztaság volt nála az egész telepen, pedig a telepi háziasszonyok általában nagy

rendérezéssel dicsekedhettek. Ezt némelyek azzal indokolták, hogy ráér, hogy nincs gyerek a háznál, de lehetett ellenpéldát találni, ahol az asszony szintén ráért, szintén nem volt gyerek a háznál s az ablaktáblák még sem néztek oly őszinte tisztasággal az útra, mint Kenderné ablakai. Sehoh kötéel annyi ruhát nem dajkált a szélben, mint nála. Legnagyobb gyönyörúségei közé tartozott a fehér ruha fehér illata, a vasalónak családias meleg párolgása és a szemközt nézés a fehérenmüs szekrényel. Ha más dolga nem akadt, kirakta a ruhákat, megint visszarakta őket, elsimította a ráncokat, hozzájuk értette az arcát és szívta magába kellemes hűvösségüket.

A raktárnokék Jucikája napi vendég volt nála. A kis hat éves szőke lányka már reggeli után átszaladt hozzá, úgy magához szoktatta. Délelőtt együtt takarítottak, Jucika kis seprővel söpört a por után és kis személtlapátba gyűjtötte a képzelt szemetet. Azután főzőcske jött, krumplihámozás, tortasütés egy tarhonyaszemecskéből, hízott sertésnek kinevezett érett uborka diadalmas leölése, egyéb házi dolgok.

—Néni, de kár, hogy neked nincs fiad,
— mondta egyszer Jucika.

—Bizony kár. Jó barátok lennétek.

Jucika áthozta minden játékát. Kicsi és kisebb babáit, apró porcellán állatokat, bábruháit. Kapott egy szekrényfiókot. Kenderné is készített és vett játékokat. Fiúsakat, hogy Jucikának ne hiányozzék annyira a fia. Ostorokat csinált s füttyülőt. Lovat vett a vásáron, kardot, hogy a mesék csatáiban halálra sebezze vele az ellenséget. A fiú-játék lassan egészen elkülönült a leány-játéktól, a fiókban külön sarkot kapott. Külön gyengédség alakult ki vele szemben. Életet nyert mögötte valaki, aki meg sem született.

Valamelyik napon hazajött délben Kender és kérdezte a feleségétől:

— Láttad Jucikát?

—Nem én. Ma nem volt itt. Nagymó sás van, nem értem rá érte menni. Csak nincs valami baj?

—Nem tudom én, — aggodalmaskodott Kender. Azt mondja az apja, hogy az éjszaka félrebeszél. Nagy láza van.

—És a doktor?

—Még nem jött föl. Reggel lement érte a postakocsi, de a kocsis visszajött, hogy a doktor csak délután jöhet, mert boncolni van valahol.

Kenderné felkapott egy piros kendőt és szaladt át a raktárnokékhöz.

Az asszonyt sírva találta a küszöbön.

—Rosszul van? — riadt rá Kenderné.

—Megint félrebeszél, — sirta az asszony. — És nincs doktor! Nem jön doktor erre az átkozott helyre! El kell pusztulni a gyerekeknek.

Kendémének vastag könnycseppek nyomták el a látását. Úgy érezte, hogy valami ki akar szakadni belőle. A kezét a mellére tette és szorította vissza azt a valamit.

A gyerek az ágyban feküdt, lerúgta magáról a dunnát és kacagott. Azon a lázas hangon, mely rémesebb, mint a kísértetek fogvacogása. Szavakat dobált össze-vissza. Énekelt és hadonászott.

Kenderné kirohant, nem is szólt a rak-tárnoknéhoz egy szót sem. Elhatározta, hogy gyalog leszalad az erdei úton a városba s a leikénél fogva cibálja föl a doktort a halott mellől. Az már ráér. A gyerekeknek azonban nem szabad hullává lenni.

Szaladt az erdei út lejárata felé, amikor a kanyargónál meglátta a doktor por-köpenyét.

— Siessen, doktor úr! — kiabálta kétségbeesetten.

A doktor látszott, hogy megbökte ujjával a parasztkocsis hátát; a kocsis a lovak közé csapott s egy kis por felhőzött föl a kocsi mögött.

Kenderné futott a kavicsokon és mészsziról kiabálta be a házba:

— Itt a doktor! Ne sírj Lenke, itt a doktor.

A doktor nagynehezen leszállt a kocsiról. Óvatosan lépett a hágcsőra, mely tele volt száraz sárral. Önkénytelenül a nyak-kendőjéhez nyúlt, hátul lehúzta a kabátját, hogy az esetleges gyűrődést ezzel a mozdulattal simára vasalja. Azután belépett a házba. Nem is köszönt, csak biccentett a fejével. Már megszokta, hogy ilyenkor fáj a hang.

Odahaza az ágya fölött volt egy olajnyomata, az ismert festményről, melyen az orvos hallgatagon figyelve lesi egy nagybeteg gyerek pihegését.

Ezt a pózt minden nap látta, minden nap magába égette, akaratlanul, nem is gondolva arra, hogy magával viszi az életbe s minden gyerek forró teste fölött eljátssza, mint egy színész.

Most leült az ágy melletti székre, kezével feltámasztotta az állát, a fejét úgy csavarta, mintha a festőnek ült volna modellt.

A gyerek nem látta sohasem a képet, de őt is ki lehetett volna cserélni a képen lévő gyerekekkel.

Nagy csönd köszöntött a szobába. A kis beteg megnyugodott. Lázás álom

nyomta el. Csak az óra ketyegett izgatottan a lázat mérve s a szívek dobogtak hangosan, a borzasztó kibicelésben.

A doktor nem szólt semmit. A vállát vonogatta. Megnézte a gyerek mellecskáját. Azután megfogta a forró testét, felültette és kanalat kért. A gyerek felriadt. Sírt. Szétfeszítették ajkát, ezüst kanál nyele csúszott a nyelvére, fuldokolás következett, öklendezés, jajveszékélés.

A doktor felkelt a székről, megint a vállát rándította s a kezével egy szomorút intett. Lefelé. Amerre már sok kis gyerek fekszik.

— Beoltom, — szólalt meg végre, égezően kínzó csend után. — Félek, hogy el-késtünk. Difteritisz.

IV.

Jucikát már nem lehetett megmenteni. Szegény kis játékos testét levitték a hegyről, mert a telepen még nem volt temető. Különös szenzáció volt a hegytetőn a temetés. Harminc órán keresztül semmi más nem foglalkoztatta a lelkeket, csak a halál szertartása. E szerint alakultak a vacsorák, reggelik, ebédek, beszélgetések, öltözködések, levelek tartalma, üzenetek, üzleti rendelések, álmok és ébredések. Szegény kis Jucika, sohasem gondolta, hogy el fog jönni egy nap, egy másfél napos nap, amelynek egyedül ő lesz a közepe, a kis-mutatója és nagymutatója.

Jucika után természetesen az igazgatóék következtek az érdeklődés rangsorában. Minden szem rájuk figyelt, hogy milyen részt akarnak venni a gyászból. Fog -e az igazgató a raktárnoknak valami teme-

tési pótlékot kiutalni s az igazgatónő elmegy-e a temetésre?

Kenderné agyonsírtan kapaszkodott a raktárnokné karjaiba, mikor kijöttek a halottak kertjéből. Azt érezte, hogy ő is anyja volt a gyereknek és nem csak anyja volt, hanem a játszótársa is, a testvére s a játéka. Olyannak érezte magát, mint aki- nek a velőt kifűjták a csontjaiból, az iz- mait átvágták a velőtlen csontokon. Csak- nem összeesett. Csak az akarat tartotta fenn.

A raktárnokné szegény, már kisírta magát. Neki maradt még otthon kettő. Sze- retete és féltése megkétszerezve gomoly- gott feléjük.

— Csak most már ők maradjanak meg, ők legyenek egészségesek, — sírta.

Kender meg az árván maradt játékokra gondolt, nem tudott szólni.

— Szép temetése volt a drágának, — kalandozott a külsőségekre a raktárnokné gondolata. Az igazgatóné az új fekete blú- zát vette föl. Pestről küldték neki. Drága ruha. Azok a fekete gyöngyök rajta kül- nösen szépek.

Az igazgatóék kocsija porzott el mellet- tük. Az igazgató kihajolt a kocsiból s alá- zatosan köszönt a fájdalmas anyának, egy fájdalmasan alázatosat. A kalapja széle

úgy érte a lelkét, mint a fecske fekete szárnya a sötét vizet. A raktárnokné hirtelen beléjerikkanó boldogságot érzett, egy megszűrőből jövő fénysugarat, a büszkeséget, felemelést a gyászpadról. Hátra nézett s oldalra nézett, hogy látja-e valaki az igazgató mély kalapleemelését.

Az ura mögöttük jött a pénztárnokkal karonfogva. A szombati fizetési napról beszélgettek, hogy mennyi pénz kell a munkásoknak s a munkások bérköveteléseit tárgyalgatták. Közben egy-egy ismerős, aki a temetőben elmulasztotta, oldalba támadta a raktárnokot s őszinte részvétéről biztosította. A raktárnok elkomorodott, a kis koporsó tárult megint elé, a lázban elégett kedves apróság s sűrűn törülgette nedves zsebkendőjével a szemét.

Kendémé háza üresebb lett, mint a raktárnoké. A gyász fekete cseppjét amott kezdte felszívni egy rózsaszínű itatóspapír, a másik két gyerek rózsaszínű élete. De nála az üresség üresség maradt, a csend csend maradt, a játék gazdátlan maradt.

De már nagyon hozzászokott a játékhoz. Úgy képzelte, hogy Jucika ott ül mellette, vagy körötte futkos, vagy babáját totójgatja előtte, gyerekes, vékony énekhangon zengve a bölcsődalt. A gondolataiból nem lakoltatta ki, nem költöztette át a

temetői lakásba, a hidegségbe, a sötétségbe, ahol nemcsak a test porlad el, hanem az emlék is. És maga elé képzelte, másik oldalra, a már régen megteremtett, soha meg nem született kis fiút, akinek nevet is adott, éppen az utolsó napon, amikor Jucika nála volt.

—Hogy hívják a nénike fiát? — kérdezte Jucika.

—Jánoskának, — felelte gondolkozás nélkül Kenderné.

Így is hívták volna Jánoskát, ha megszületett volna. Ezt még a reménykedések éveiben határozták el az urával.

Kenderné így egyedül maradt két gyerekkel, akik közül az egyik a föld alatt pihent, a másik a föld fölött lebegett.

Nagyon jól megfértek. A játékok naponta előkerültek egy-egy negyedórás-kára a szekrény fiókból, a jobb sarokból az egyiké, a balból a másiké. A mamácska leült az asztalhoz és sakkozott a kétféle játékkal, a nőneművel és a hímneművel, tologatta őket, összecsókolgatta őket, A babát összeházasította: a huszárral. A huszárt szalutáltatta, a kardjával tisztelgettette. A babára feladta a legfrissebb ruháját, megfésülte s a kezébe adott egy még kisebb babát, hogy dajkálja.

Egy délelőtt, a fertőtlenítés után, mikor a gyerekek már haza jöhettek, átjött hozzá a raktárnokné:

— Édes Margitkám, a szegény Jucika játékaikért jöttem. A gyerekek kívánják, el akarják tenni emlékébe.

Kendémének ebben a pillanatban másodszer halt meg a raktára okék Jucikája. Megkapaszkodott az asztal sarkában, beleharapott az ajkába s lelkének egy akkora lendületével, amilyennel egy repülőgép is felszállhat a földről, visszaszorította a könnyeit.

Az anya kérése utóvégre igen érthető volt, sokkal érthetőbb, mint az, hogy ő akarta megtartani a játékokat. Azzal nem érvelhetett, hogy tovább szeretne játszani velük, mert ezzel szemben állt a testvérek játszási vágya. Biccentett tehát a fejével, lehajolt a szekrényfiókig, kihúzta, kiszedte a nőnemű játékokat, Jucika játékaikat s beleszórta a raktárnokné kötényébe.

Mind a ketten sírtak. Most már lehetett. Jucika játékaikat temették. Vitték ki a temetőbe, eleven gyerekek kezébe, megsemmisíteni.

— Magad maradtál, Jánoska, — sírta Kenderné, mikor visszajött a szobába. De nem baj, Jánoska, a mulandó, a halandó

most már végleg elköltözött a fiókból. Te nem fogsz meghalni s a játékaid sem mennek tönkre, mert vigyázok rájuk.

És kirakta a játékokat az asztalra. Játsszani kellett az ostorral, a fahuszárral, a sípban végződő lóval és a fekete kéményseprővel. Dédelgetni kellett, vigasztalni kellett őket, mert ők is magukra maradtak, veszteséget szenvedtek, gyászba borultak. Elment, elköltözött a kedves játszótárs s elvitte magával szőke babáit, a simatestű porcellánbabákat, a fehér konyhaedényeket, a színes bábruhákat.

— Mit csinálsz, Margitka! — nyitott rá Kender.

Kenderné zavarba jött, mint akit bankógyártáson kapnak, elpirult, elsírta magát, nevetett is egy kicsit és vallott:

— Játsszom a Jánoskával. De esküdj meg, hogy nem szólsz róla senkinek. Azt hinnék, hogy megbolondultam. Jánoskát még akkor találtam ki, amikor Jucika idejárt. Vettem neki játékot is. Jucika meghalt, szegényke. Jánoska él. Én most játszottam egy kicsit Jánoskával.

Olyan csend lett a szobában, mint amikor valakinek a halálát vagy a születését várják. Kender szeme tele lett könnyel, megfogta a felesége kezét s megcsókolta.

Magához hajtotta a fejét. Azt is megcsókolta. Azután leült *egy* székre, kicsit megköszörülte a torkát, mert érezte, hogy fátyolos hangot adna s mosolygósan mondta:

— Ülj le te is, drágám. Játsszunk a Jánoskával.

V.

Délután eljött Kenderné legjobb barát-nője, a Gizi. Így hívta mindenki a telepen. A Gizi felesége volt az egyik hivatalnok-nak, tele jósággal, megértéssel és egyszerűséggel. Kis, fürge, gömbölyded alakját épp úgy pergetve vitték apró lábai, mint ahogy pergetve hullámoztatta nyelvét állandó sok mondanivalója. Lelki bábája volt minden asszonynak a hegytetőn. Az igazgatóné is gyakran maga mellé ültette a padra, hogy értesüljön általa készülő és folyamatban levő eseményekről, a nagy eseménytelenségben.

Gizi leült az asztalhoz, kiterítette kézimunkáját, mert ezt mindig a hóna alatt hordta, ha valahová ment s elkezdett hímezni a kezével és nyelvével:

— A Kaproséktól jövök. Mariskának migrénje van. Tudod, Margitka, nincs neki igaza, A férfiak sokfélék. Kapros egy

kicsit kimaradós. Az, hogy néha ott marad a kaszinóban s be-becsíp, nem olyan nagy bűn. Istenem, mi más szórakozásuk van itt a férfiaknak. Kártya meg a kvaterkázás. Színházba nem járhatnak, lóversenyre nem mehetnek, hát elkvaterkáznak egy kicsit. Még mindig jobb, mintha szoknya után futkosnak. De a Mariska olyan túlzott. Azt mondja, szégyenli a gyerekek előtt. Hogy a Margó, aki hazavezette, azt mondta, hogy az apja úgy lóbázta az úton, mintha hintán ült volna. Istenem, mi szégyen van ebben? A Jucikáéknál tökfőzelék volt ebédre, gyönyörű példányok teremnek a kertjükben. Nekik nagy a szerencsájük mindenben. Tavaly olyan, uborkájuk termett, hogy alig fért az üvegbe. Az igazgatóné kint ült a padon, lila selyemblúz volt rajta, szürke alj és egy piros szekfüt szagolgatott. Persze a felhőket nézte. Nekitámasztotta a hátát a pad hátának, a hegyet csodálta. Érdekes, hogy létezik asszony, aki nem szeret beszélni s nem kíváncsi az emberekre.

—De kíváncsi, — szól közbe Kendémé — csakhogy nem szeret közjük vegyülni.

—Gőgös.

—Ez nem gőg. Nincs szüksége az emberi hangra. Lehetne ő gőgös, azért, hogy

közénk jár. Sőt, úgy hiszem, gögjét jobban villogtathatná a társaságban. Nem szereti, vagyis jobban mondva: messziről szereti az embereket.

—A Jámborné — számolt be tovább Gizi — már jobban van. Tegnap elrontotta a gyomrát turósrétestől. Engem is megkínált, nagyon jó. Csak egy kicsit sok kapor volt benne. Hanem hallottad-é? Nagy építkezések lesznek a telepen, lakást építenek az új orvosnak, mert doktor nélkül már nem maradhat ennyi ember, a városból sokáig tart, amíg az öreg ideér. Azután iskolát építenek, mert a völgybe járni nagy fáradság a gyerekeknek. Új emberek jönnek a telepre, örülsz!

—Nem én, — felelte gondolkodás nélkül Kenderné.

—Én sem, — örült a lelke visszhangjának Gizi. — Tudod, mi már olyan zárt egész vagyunk. Ismerjük egymást, szeretjük egymást. Lehet, hogyha új emberek jönnek közénk, az felbontja az összhangot. Kell egy pár esztendő, amíg az emberbe belepácolódik ez a hegytetői hangulat. Bizony, eleinte én is lázadoztam, felmástrom a legmagasabb csúcsra, le akartam látni a városba, embert akartam látni, életet, mozgást. De lassan kiölte belőlem ez a szentséges csend a lárma utáni vágyako-

zást. Új világot építettem magamban, egy húsz emberből álló világot, hegytetőre, erdők közé, tárnák fölé, messze mindentől, csak önmagamhoz közel. Le nem mennék innen a világ minden kincséért. Mert ugyan mit adhatna a város, az élet cserébe? Kapnék zajos utcát, port, rossz embereket, kínzó szomszédokat, változatos kellemetlenségeket, divatot, gúnyt, leszólást, örökös izgalmat. Itt megvan minden. Lakás, fűtés, világítás, jó levegő, jó emberek, nyugalom, megélhetés, minden. Igaz, hogy reggel előre tudom már, hogy mi lesz a nap minden percének eseménye. Azt sem mondom, hogy nem unatkozik az ember néha. De Istenem, hát a hercegek sohasem ásítanak? Én azt tartom, hogy az ásítás a legnagyobb jó, amivel az Isten az embert megajándékozta. Az ásítás jóvá teszi az embert és ha költő lennék, azt írnám meg versben, hogy aki ásít, az rossz ember nem lehet. Én már régóta figyelem az ásítókat. Rossz embert még nem láttam ásítani. A gyilkos, a sikasztó, az orgazda, a zshivány nem ásít. Az ördög motoszkál bennük örökösen, nem hagyja a lelküket elnyújtózkodni. Az ásítás a lélek nyújtózkodása. Persze nappali ásításra gondolok. Az esti, a kimerültségtől való, az egészen más. Tudod, én is tud-

tam volna másként gondolkozni és másként élni. Olyan eleven voltam lánykoromban, mint egy pörgetyű. Azt hitték rólam, hogy kicsi lesz nekem a világ. De a sors úgy akarta, hogy bányász felesége legyek, nem volt tehát más hátra, mint leszerelni a vitorlákat. Egyszerűen nem foglalkoztam olyan gondolatokkal, amelyek visszatérítenének a régi magamhoz. Hidd el, édesem, az emberek önmagukat teszik boldogtalanná. A boldogságot nem úgy lehet kivívni, hogy az ember mind többet és többet követel az élettől. A boldogság megszerzésének egyetlen egy módját ismerem: abból is adni kell az életnek, ami van.

Az ablakon robbantás dőreje rezgett be. A föld húsába odalenn dinamit vágott bele, hogy kiszakítsa belőle a vasat. Egyik robbanás a másik után hangzott el, s természetes mellékörejeként hatott a bányászéletnek. A madarak sem rebbentek fel fészkükről, a védtelen szárnyasokra vadászó sas sem tévesztette össze a puska halálos szavával, a fák sem remegtek meg, s a gyöngye fűszálak sem hajlongtak féltősen egymáshoz. A hegy mélye felüzent, hogy él, hogy vasat küld a vonat alá, kerekeket a gépházakba, golyóknak és csöveknek való anyagot a hadiszergyárakba, ekéket a mezőkre, s konyhakést szelíden villogni a

gazdasszonyok kezébe. Nem ijedten és ijesztően dörögtek a hegyek. Nem a fájdalom hörgése volt mély szavuk, csak a méhnek kéjes sóhajtása, amellyel kiönti magából a mézet. A gyerekek vidáman játszottak a porban, s a kerékvágásra építettek örök időkre szóló sárpalotákat. A tyúkok gondtalanul kapirgáltak a baromfiudvarban s a fehérre festett galambdúcok lakói süketen turbékolták mézes heteik himnuszát. Senki sem hallotta a telepen a földalatti robbantásokat.

A két asszony nyugodtan kézimunkáztott az árnyas szobában. Nem is gondoltak arra, hogy alattuk a mélyben, fekete tárnákban emberek járnak, élnek, gondolkoznak, remélnek, terveznek, szeretteikkel foglalkoznak, izmukat feszítik, sóhajtoznak s a lelkükről ércek szakadnak le az élet vonata alá sinnek, az élet mezejére ekének, az élet gépházába keréknak.

Kender hazajött.

—Le kell mennem a városba, — mondotta. — A kocsi mindjárt itt lesz. Csak a kabátomat veszem elő.

—Jaj, — határozta el hirtelen Kenderémé — én is veled mennék. Nem haragszol, Gizikém, úgy-e?

Gizike persze nem haragudott, s ennek

jeléül ő is adott egypár megbízást bevásárlásokra.

A görbe hátú, horpadt homlokú kocsis nemsokára beszólt:

— Mehetünk, tekintetes úr!

Kenderek felültek az egylovas kocsira, mely a postát szokta hozni és továbbítani.

Nagyon kellemes kirándulásra való idő volt. A nap már félig elbújt a hegyek mögött, csak a magas réteket hitegette még gyengülő sugaraival. Az erdők árnyékruháikban hűvösséget leheltek, s a szürkület madarai megkezdték légi felvonulásukat. A nappali tájkép szemmel láthatólag estelivé változott át, sejtelmesség ömlött a hegyekre, a vidám színek aludni tértek, s a nem rég villogó erdők fakó előfutárjaivá lettek a közlő éjszakának. Munkások jöttek a tárnákból, feketén, piszkosan, lucskos cipőkben, kimerülten. Mintha őket is a naplemente hozta volna el, árnyékok gyanánt, hogy ráfeküdjenek a telepre. De füttyszó is hallatszott, madaraké és embereké.

A kocsi elszaladt a telepi házak előtt. Ismerős fejek buktak ki ismerős ablakokon. Barátságos kézlegyintések, kendőlobogtatások jelentették a telep rövid búcsúját a távozóktól.

A kis ló különös jó hangulatban futott le a szerpentin úton. Fél óra alatt értek le a városba, mely még korántsem volt olyan álmos, mint a telep. Korzója most kezdett éledni, az üzletek felgyújtották lángjaikat, hogy nyitott ajtóikon és ablakaikon beengedjék a hegyek hűvösséget és várják csendben, még egy fél óráig, háromnegyed óráig a ritkán jelentkező vevőt. Egyenruhás diákok sétáltak a fasorban, s a legújabb kupiét fütyülték pajkoskodva. A patikus kiállt a küszöbre, az égre nézett, a toronyórára nézett, a zsebórájára nézett, s türelmetlenül gondolt az alsós partira, mely az emeletes kaszinó füstös szobájában fog nemsokára megindulni.

Kender leszállt a posta előtt. A hivatal már zárva volt, de őt beengedték a belső ajtón is.

Kenderné maga maradt az utcán. Ép szemben a könyvkereskedéssel. A kirakathoz ment, olvasta az új regények címét, kiadó cégek hirdetéseit. A felső sorban képeskönyvek voltak kirakva, alatta iskolás-könyvek.

Bement és képeskönyvet kért. Kisfiúnak valót. Olcsó volt, pár hatos. Azután, mikor kijött, bement a fűszereshez, aki a kasszánál ült és a napi bevételt olvasta.

Az öreg jó kereskedő volt, udvarias,

felugrott székéről és gálánsán meghajolt a vevő előtt:

—Csókolom a kezét, Margitka, mivel szolgálhatok!

—Egy kis cukorkáért jöttem, Karcsi bácsi.

A pléhdobozok leröpültek az állványról, pléhkalapjukat letették lábukhoz, s úgy várták a kóstolást.

— Ha gyereket akarsz kínálni, — javasolta Karcsi bácsi — ezt ajánlom. Ezt úgy neveztem el, hogy: iparcukor. Tudod, én régi kereskedő vagyok, szeretem a boltomat, foglalkozom az áruimmal, lelket képezelek beléjük, s összhangba igyekezem hozni őket a vevőim lelkével. Nézd, ebben van kalapács, fúró, gyalu, fűrész, dikics, szög, s még egy egész csomó szerszámformájú cukor. A gyerekek nagyon szeretik. Ha például a kalapácsot szopják, azt érzik, hogy játszanak is a kalapáccsal. Ez játék és cukor összeadva. Mondom, Margitka, ha gyereket akarsz vele kínálni, csak ennél maradj.

Kenderné hús dekát kért egyszerre. Azt mondta, hogy sok a gyerek a telepen.

Mikor kilépett a boltajtón, Karcsi bácsi visszaült a kasszához, totojgatta a bankókat, kihajtogatta begyűrt széleiket, végig-

simogatta a hasukat, s énekelve számlál-gatta össze seregüket.

Kender messziről intett, a postaépület kapuja alól. Kérdőjelet intett, hogy jobbra-e, vagy balra! Kenderné azt válaszolta, hogy az ura jöjjön ő felé, balra.

Először hazamentek Kenderné szülei-hez. A tanítóék az iskola-épületben laktak. Tágas, szellős udvar terült el a lakás előtt. Nappal az elemisták játszótere, iskola után az ő udvaruk. A család kint ült a vacsora mellett. Ernyős gyertyát imbolygatott a szelecske. A tanító mellett hatalmas boros-üveg várta a teljes kiürítését. Az üvegben fénylett a bor, a gyertya belecsókolta egész lelkét és megrészegedett benne. Tántorgott benne a fény, mint a hazaballagó mámor.

A testvérek felugráltak, hellyel kínálták meg az érkezetteket, a legkisebb leány tojásokért szaladt. Gyors vacsorázásra kényszerítették őket. A családi lánc kibővült, magába vett egy szemet, de éppen olyan szoros maradt, mint az előbb.

—Jól vagytok?

—Jól, hála Istennek.

—Újság van-e valami?

—Újság! Hát hogy lenne fenn a hegy-tetőn újság. Isten ments! Tavaly volt. Tizenkét embert temetett el a bányá. Ne is legyen újság soha!

A vacsorát el kellett fogyasztani, de még hátra voltak Kender szülei. Azokhoz is be kellett szólni egy szóra. A családi egyensúly miatt is.

Az öreg asszony már lefeküdt. Aludt. Délelőtt leforrázta a kezét a levessel. Nagyon felhólyagzott a keze. De olajos lilomot tettek rá, az enyhítette a fájdalmat, most elszenderedett.

— Pszt! gyerekek. Lábujjhegyen.

A gyerekek bementek az öreg után a műhelybe, hátra az udvarba, hogy föl ne keltsék az alvókat. Olajos mécses sercegett az ablakon, s két inas horkolt a sarokban. Ezek miatt nem kellett lábujjhegyen járni. Aludtak, mint a nyugodt lelkiismeret. Az öreg jóízűen szívta a pipát, melynek füstje keveredett a gyaluforgács illatával, szippantgatott, s nekidöntötte a hátát egy koporsó tetejének.

—Jaj, koporsó! — rémüldözött Kendémé a félhomályban.

—A Kántorék kis fiáé, — mondta az öreg asztalos egykedvűen, a sirások, halottbucsuztatók és koporsókészítők végzetes nyugalmával.

—A kis Jóskáé? — kérdezte Kenderné ijedten.

—Azé. Torokgyíkja volt. Három nap alatt elvitte.

Kenderné megborzongott. Fázni kezdett a háta. Kikívánkozott a gyalupadok közül, a kísértetiesen világított műhelyből, a kis Kántor Jóska jövendőbeli házacskájának borzalmas szomszédságából.

A kocsi kinn várt rájuk a ház előtt. Elbúcsúztak az öregtől, tiszteltették a mamát, jó egészséget kívántak a jó éjszaka mellé és megindultak.

A város már aludni látszott. A sötét sétatéren suttogva sétált néhány árnyék. Talán szerelmes diákok. A patikából fuvola-szó hangzott, az öreg segéd esti ábrándozása. A cukrászda ajtaját most zárta be a kövér cukrászkisasszony. A cigányok feketén húztak haza a vendéglőből. Ma nem volt hangulata senkinek kurjongatásra.

Kender és Kenderné szótlánul ültek a kocsin. Amíg a városból kiértek, benéztek minden ház udvarába, belestek az ablakréseken, átvilágított függönyökön. Ismertek a városban minden kicsi helyet, minden embert, minden fát. Közöttük nőttek fel, előttük jártak játszóhelyeikre, az iskolába, s a szerelmes sétákra. Hangtalan szavakat váltottak az ismerős árnyakkal, tárgyakkal. Kibeszélgették magukat velük.

A város végén hűvösséget árasztó rét nyúlt el, ezen futott át a sötétben a fehérülő kociút, mint valami kőből épített hát-

gerinc. Itt már kezdődött a kapaszkodó, s kezdődtek az erdők, melyek mint egy biedermeier-koszorú vették körül a várost. Egész közélről lehetett hallani a patak csörgését, mely láthatatlanul bujkált a fák lábánál, nekilocsant a köveknek, s elbujt a fekete hid alatt. A házak egészen elmaradtak, elmaradt a város utolsó háza, a vágóhíd is, szomorú vérszagával. A fák maguk közé engedték a kocsit, árnyékapujukat széttárták előtte, s összecsukták mögötte. A kocsi az erdőé lett lovastól, emberestől.

Kenderné megsimogatta az ura kezét. Úgy érezte, hogy most járnak tulajdonképpen a nekik való helyen. Magános úton, felfelé. Szerette volna, ha sohasem érnek föl a tetőre, csak mennek, mindig mennek följebb és följebb, így egyedül kettesben, a lelkében egy meg nem született gyerekkel, mint egy emberek fölötti család, emberek fölötti boldogsággal.

Kender úgy érezte, hogy hűvös van, s kendő helyett a felesége vállára tette a karját.

— Vettél valamit? — kérdezte olyan halkán, mely csendnek is beillett.

Kenderné lehajolt, belenyúlt a kistáskába, s kivette belőle a cukrot.

— Iparcukor, — mondta. — A Jánoskának vettem.

Azután újra megszólalt:

— A Jánoskának könyvet is vettem. Képekönvet.

A lovak hangosan szuszogtak. Szegényeknek fárasztó volt a hegyi ut. A kocsis leszállt a bakról, s kézenfogva a lihegő párak kantárszárát, vezette őket fölfelé.

—Hány éves is az a Jánoska? — kérdezte Kender a csendtől, a magánosságtól, az erdőtől, az éjszakától meghatottan.

—Jánoska? — gondolkozott Kenderné. Ma öt éves. De gyorsan fel fogjuk nevelni, hogy nagy legyen.

A hegytetőn már mélységes éjszaka volt, mire fölérték. A hold teljesen birtokába vette az égboltot, eltüntette az apróbb csillagokat, beüzüstözte a fák hegyét, elömlött a hegytetőkön és vigyázott a csendeségre.

A lovak is érezték, hogy alszik körül mindenki, óvatosan poroszkáltak, s halkán gördítették a kocsit.

Kender és Kenderné kinyújtották elzsisbadt lábukat, kiegyenesítették meggémberedett hátukat, nagyot ásítottak és siettek be a házba.

Amint a sötétben mentek a kis kerten át, csalódásig azt érezték mind a ketten,

hogy a gyerek is velük van, ott totyog közöttük, a jobbjukon és a baljukon, hátra marad, majd előreszalad, a holdfénytől bevilágítva.

— Nézd, ott a futórózsa mellett van valaki! — kiáltott remegve Kendémé.

A hold alatt egy felhő úszott, s az alacsony karóra tűzött kerti golyó olyan volt, mint egy gyerekfej.

Kender odament, megsimogatta a golyót, mintha gyerekfej lett volna és megnyugtatólag mondta:

— Dehogyan van itt valaki! Ki volna! Ez egy színes golyó, de igazad van, én is úgy láttam, hogy egy gyerek. No feküdjünk le, édesem, mert mindjárt reggel lesz.

Gyorsan bebújtak az ágyba, mert fájt nekik a zörgés, melyet a bútorok okoztak.

— Eloltsam? — kérdezte Kender.

— Még ne.

Kender nem kérdezte, hogy miért? Pedig indokolt lett volna éjfélkor, hogy a vilány is lehunyja sárgán villogó szemét.

— Gondolkozom, — mondta Kenderné és áttette kezét az ura kezébe, — Azon gondolkozom, hogy kétféle halál van. Az egyiket ismeri mindenki. Ez a közönséges, mindennapi halál. De szerintem az is halál, ha valakinek meg kellett volna szü-

letnie és sohasem született meg. Ez a születés előtti, születés helyetti halál. Azt hisszük, — hisz jó keresztények vagyunk — hogy van élet a túlvilágon. Hogy a lélek nem hal meg, hanem felszáll a nekünk ismeretlen magasságba. Most már ha kétféle halál van, akkor kétféle túlvilág is van. Az élet után meghaltaké és a soha meg nem születetteké. Tehát azok is élnek, akiknek a bölcsője idelelnn sohasem ringott, mert nem tudtak megszületni. Élnek odafenn, ép úgy, mint akik lenn porladoznak a temetőben és az emlékek koporsóiban. Tudod Jani, ezt én napról-napra erősebben hiszem. Legalább is annyi ember nem születik meg, mint amennyi megszületik. Nagy igazságtalanság lenne velük szemben, ha nekik nem lenne túlviláguk. Nekik kell, hogy legyen egy túlviláguk, amelyre mi nem szoktunk gondolni, nem szoktunk gondolni azért, mert nem figyelmeztetett rá senki bennünket; s nem szoktunk törődni azokkal, akik sohasem voltak tudatosan a mieink. Hogy fájhat szegényeknek a szívük! Hisz nekik is van apjuk, anyjuk és vannak testvéreik és egyik sem gondol rájuk, egyik sem törődik velük. Nem állítanak nekik sírkövet, nem tesznek a fejfájukra koszorút és nem gyűjtanak a sírjukon mécsest. Én eddig imádkoztam a ha-

lottakért is, ezután imádkozom őértük is, értük, akik meg nem születtek.

A villanykörte vékony drótszála homályosabban fogta a lángot. A szobában kiélesedett árnyékok mintha összébb húzódtak volna. Megremegtek. Mert éltek ők is. Élt minden a négy fal között. A csipkés szélű, telet felejtett, fényesre kefélt kályha; az ovális asztal, mely négy lábon várta, hogy rákönyököljenek, s most úgy állt, mintha a lábait térden behajtva csüggedt volna a sötét szőnyegen. Élt a pendant-kép a falon, egyikén a baromfiudvar csirkéivel és szemelgető verebeivel, a másikon a hegyvidék puszta-házával, zergével a csúcson és sassal a levegőben. Éltek a nádszékek, árnyékok ültek rajtuk, előre görnyedve, mélyen elgondolkozva. Éltek a díványra dobott ruhadarabok, szinte léleztek és a női ruha karja ölelte a férfikabát karját. Élt a gyufatartó s a piros gyufafejek, programbeszédet látszottak tartani az éjszakában. Élt a hamutartóra tett cigarettacsonk. Egy árnyékkarika gömbölyödött körülötte, mint mohón feléje nyújtott száj. Éltek az ágy előtti szőnyegdarabok, kis virágaikkal, mint egy-egy padlóra vonzott kert, s láthatatlan lábnyomok követték egymást bennük. Élt az ajtó, mint egy széles hát, mely védi a

szobát. Éltek az ablakok üvegfiókjai, magukba raktározottan minden pillantást, mely valaha kitekintett rajtuk, s minden élet emlékét, mely kívül a pillantás horgára akadt. Élt az éjszaka, mely máskor aludni es altatni szokott, de most ezer ideg-szállal lüktetett, rezgett, sőt világított is, egy most született égi testtel, mely árnyék-sugarakat vetített széjjel.

Kender és Kenderné leküzdhetetlenül érezte, hogy e különös éjszaka játszik velük. Mintha a két túlvilág között kifeszített kábelekké tette volna őket, az egyik világ üzent rajtuk keresztül a másik világnak s ők csak némán rezegtek, mint a kábeldrótok a tenger alatt.

VI.

Reggel kicsit fáradtan, de jókedvűen keltek. Az éjszakai idegjáték nyomott hagyott ugyan a lelkükön, de már nem a vilány égett, hanem a nap sütött be a szobába.

—Gyorsan! Gyorsan! — sürgette magát Kender. — Az igazgató is megelőz és ferde szemmel néz majd rám. Hol járt, Kender? Hol járt Kender?

—Kender a fiánál járt, — mondta nevetve Kenderné. — A Jánoskánál.

—Hány éves is az a Jánoska? — kérdezte megint Kender és belebujt egy nagy lavór vízbe.

—A Jánoska ma gyerek, holnap ifjú, holnapután agg. Ahogy akarod.

Most már Kenderné is fölkelt, mert ideje volt, hogy kávéfőzőn az urának. Régen történt vele, hogy ennyire ellustálkodott. Gyorsan kapkodta magára ruháit,

felrántotta cipőjét és szaladt ki a konyhába begyújtani és fölteni a tejet.

Egészen hangos jókedve kerekedett. A legrégebb, legkedvesebb nótáit dúdolgatta, sőt olykor-olykor arra is hangulata jött, hogy kieressze a hangját. Szinte táncoltak kezében az edények, melyek a jókedvtől ép úgy ragyogtak, mint a tisztaságtól. A konyhában kellemes reggeli szag lebegett, a tej bőre muzsikásán harmonikázott, s a frissen főzött kávégőzben Cuba sziget forró nyugalma vibrált. A barna foltos fehér cica kialudtságtól bágyadva nyúlt el a tűzhelyen, s az udvarból a baromfiak reggeli üdvözlő beszéde hangzott be.

— Gyorsan! Gyorsan! — siettette magát Kenderné. — Mit szól az igazgató úr, ha a későn jövőt meglátja! Hol járt, Kender! Hol járt, Kender?

Hóna alá kapta a piros abroszt, a fehér kenyeret, tálcára rakta a csillogó csészéket és sietett be a szobába.

— Hol járt, Kender! Hol járt, Kender! Tessék reggelizni, Kender.

Kender az igazgatóra gondolt, aki vas-tag szivarját szíva már ott ül a kényelmes karosszékben, hízott nyugalommal tartja fülénél a telefonkagylót, vagy óvatosan mártogatja tollát a bányászjelenetet ábrázoló tentatartóba. Most a vállát vontá erre

a gondolatra. Máskor kissé megremegett volna belül, most valahogy az ajka is lebiggyedt. Maga sem tudta, hogy mi szállt belé. Valami hallatlan bátorság az étellel szemben, valami mindenén való felülemelkedés, a repülőnek nyugalma, aki egy másik csillagra szállt át, s most már tudja, hogy nem zuhanhat le. De ez csak egy pillanatig tartott, amíg a kávé fújta, hogy a nyelvét meg ne égesse, s a kávé utolsó kortyának páráját lehelve felesége homlokára, elszaladt a hivatalba.

Az igazgató valóban az íróasztalnál ült már, szivarozott, s egy zöld ceruzával játszott.

Kender egyszerre a régi lett, behúzta vállát, s szeretett volna valamiképp azzá a bohóccá lenni, akit pár évvel ezelőtt látott a cirkuszban. Ez a bohóc egy közhivatalnokot játszott, aki későn megy a hivatalba s a főnöke előtt úgy tudott elmozogni, mintha nem bejött, hanem kiment volna.

—Hová megy, Augustz! — kérdezte tőle a becsapott főnök.

—Mikor hajnalban hivatalba siettem, — hazudta Augustz — otthon felejtettem a zsebkendőmet. Most azért szeretnék hazamenni.

—Csak menjen, Augustz, — küldte a

jólelkű főnök. — Maga a legfrissebb emberem a hivatalban.

Auguszt erre megfordult és hazament.

—Hol járt, Kender! Hol járt, Kender!
— kérdezte az ismert hangsúlyban az igazgató.

—Az éjszaka éjfél után értem haza a városból, — mentegetődzött Kender elpirulva. — Egy kicsit későn ébredtem fel.

—Azért csodálom, — mondta ásítva az igazgató — mert maga mindig az első szokott lenni.

Kender, a megfordított bohóc, futott az asztalához, leült, kapkodott az iratok után, az írógéphez szaladt, beült a pénztárba, tett-vett, sürgött, forgott, parancsokat vett át, telefonált, hajlongott, igenis kéremalásonozott, szuszogott, a homlokát törülte, igyekezett, lelkesült, egyszóval: Kender János volt.

Délelőtt az igazgató kipirult arccal jött be az irodába.

—Uraim, megvan, amiért annyit harcoltam! A vezérigazgatóság elhatározta, hogy kohókat építtet a telepen. Hát nem volt könnyelműség ennyi ideig csak úgy hordani le feldolgozatlanul a vasércet! Ezután itt felolvasztjuk, rudakba öntjük. Élet lesz uraim a telepen. Fejlődünk!

— Gyárosok leszünk! — hízelgett a pénztáros a rácsok mögül.

A mérnökök, mérnökgyakornokok, hivatalnokok, szolgák dicsfényt sugaroztak az igazgató diadalban úszó lényé köré. Voltak, akik gratuláltak, voltak, akik csak fél szavakat makogtak s voltak, akik némán ragyogták a hódolat hangtalan ódáit.

Az igazgató kövér ujjait simogatta, a nyakát törülgette, a gyomrát nyomkodta, leült, fölállt, rohamállásba helyezkedett, visszakozt csinált, hadvezér volt egy megnyert csata hódolókkal sűrű mezején.

—Bányászok és kohászok! — mondta — a kutyafülét neki, uraim! Hatalmas teleppé fejlődünk.

—Gyárváros leszünk, — merészkedett a bókkal másodszor is a pénztáros.

—Építkezni fogunk nagyban! — dörzsölte kezét az igazgató.

És hatalmas telepek rajzolódtak képzelete elé, milyeneket az országban és külföldön látott. Vaskerítéssel körülölelt telepek, a telepekre beágazó vasutak, piros és fehér téglából emelt gyárkémények, égbe fűrődő kémények, karcsú villámhárítók, sürgő-forgó munkások, kék zubbonyos asszonyok, szaladó és viháncoló lányok, egy-egy nagy füstű, dolgos világ, külön renddel, külön étellel.

— Jöjjenek, urak, — idézte maga után hódoló seregét a szabad ég alá. — Ide építetem a kohókat. Kicsit a hegyre, kicsit a völgybe. Nézzenek csak le. Hát nem az Isten is erre teremtette ezt a helyet!

Egész nap nem tudott senkisem dolgozni az izgalomtól. Az emberek csak ültek a székeken, hogy minél sűrűbben felugráljanak róla s heves gesztusokban és dörgedelmes szózatokban törjenek ki. A ceruzák légvárat építettek, s a papírok a jövő fellegvárát hordozták lapjaikon. A vélemények általában megoszlottak. Voltak, akik hatalmas föllendülést vártak a telepen, kellemesebb, mozgalmasabb életet, nagyobb fizetést és sohasem érzett jók izeit szürcsölgették előre. De akadtak kézzel szomorúan legyintők, leintők, akik a megszokott nyugalmat, a békét, a zavartalan napok csendjét féltették a kohók fellángolásától.

Ha mennydörgés van, akkor nem hallatszik az erdők sötét fáinak zúgása, borzongása. És most mennydörgés volt, elnyomta a sötéten bólongatok aggodalmaskodásait.

Az egyik könyvelő gyorsan ívet kerített, vonalzóval megrubrikázta, hangzatos szöveget fogalmazott föléje, mely szerint „a telep lelkes és boldogságban úszó tisztikara megünnepelni akarván a nagy

nap jelentőségét, s kiváló érdemű, szeretett igazgatójának az elismerés fáklyáját óhajtván meggyújtani, szerény kis vacsorát rendez a kaszinóban, este 8 órakor. Menü: Borjúpörkölt galuskával. Sertés-sült. Túrós- és mákosrétes. Sajt, gyümölcs. Aláírás fizetésre kötelez“.

Délután két órakor már az egész telep tudta, hogy rendkívüli este lesz. Az asszonyok kiültek a ház elé, egymáshoz szaladgáltak, karba tették kezüket, vagy kézimunkáztak. A vacsorakészítés gondja eltűnt a mai napra.

Az asszonyi vélemények is megoszlottak, ép úgy, mint a férfiaké, s természetesen mindegyik asszony azt a véleményt táplálta, amelyet délben hallott a férjétől.

— Mintha vasárnap lenne! — állapították meg egymás után.

A vasárnap délutánok általában alig különböztek valamit a hétköznapi délutánoktól. Csak az ünnep tudatának különös ize ízesítette, színesítette, festette át a levegőt. Jóformán csak a levegő elváltoztatása érezte az ünnepet, az élet valamelyes elhalkulását s az emberek mozgása, lépteik üteme. A valamivel felfokozott tisztaság. A nemmindennapos ruhák sétája. A hegy mélyének csendje.

Az igazgatóné már délután négy óra-kor kiült a padra. Vadonatúj fehér batiszt-ruha volt rajta, sárga díszítéssel. Az asszo-nyok messziről találgatták, hogy selyem-harisnya van-e a lábán, vagy finom flór. S azt sem tudták eldönteni, hogy a csipke-díszítés a tavalyi ruháról került-e rá, vagy az új ruhával együtt született.

Az igazgatónőn is látszott, hogy ünne-pel. Nem volt zászló a kezében, nem kur-jongatott, egy szót sem szólt, csak ült egye-dül a pirosfestésű padon, egy sárga díszí-tésű fehér batiszt ruhában, s ahogy ült, az ünnep volt.

A telepi élelmiszer-üzletből megindult a szódásüvegek vándorlása s egyéb üve-geké, dobozoké és papírzacskóké. A kaszi-nói cselédleány lihegve futkosta az utat az üzlet és a készülő estély színhelye között. Ma nem volt olyan udvarias, mint egyéb-kor. Nem tért ki senkinek, s aki nem látta át küldetésének fontosságát, azt bizony ol-dalba kente terhével.

A robbanások is halkabban értek a fül-höz. Bum-bum szóltak, s egy m-el bum-mogtak a máskori kettő helyett.

A postakocsi fölért az iroda elé. Az igazgató pezsgőt hozatott a városból. Az aranyfejű butéliák, mint generálisok néz-

tek szét a hegyen s tiszteletet parancsolva szálltak le a kocsiról.

A férfiak, a nap hősei, korán kezdték meg a hazaszállingózást a hivatalból. Ma meg volt engedve minden. Új, nagy, szép jövő muzsikált a hegyek mögött, illő volt illendően fogadni.

Gyerekes boldogsággal öltöztek át. Ledobálták hivatalszagú ruháikat s szedegették elő a vasárnapit. A fekete kabátot, sötét csikós nadrágot, kék, fekete és szürke nyakkendőket. Izgatottan borotválkoztak. Mindegyik maga borotválkozott, már aki nem növesztett szakállat. Borbély csak vasárnaponként járt fel. Egy piros orrú, fekete kedvű szörszáldiktátor. Nem szívesen engedték a házba, de nem lehetett válogatni. Eleinte még borotvált is, de most már csak hajvágást bíztak rá. Bár ebben a tekintetben is meg voltak számlálva évei. A gyerekeket kivétel nélkül házilag nyírták már, s az asszonyok többször ajánlatot tettek férjüknek is a borbély helyettesítésére.

Fél nyolcra nem volt a lakásán egy férfi sem a hivatalnoki karból. Gyorsított léptekkel siettek a kaszinóba, a fehér asztal mellé, dicsőíteni egy ünneppé vált hétköznapot.

—Az igazgató úr is elment már! —
kérdelte egyik nyitott ablak a másiktól.

—El bizony!

—Ő is zsaketben ment?

—Igen bizony! Nagyon elegáns az igazgató úr. Új betétes lakkcipője van rajta. A Gergely csinálta. Jó drága lehetett.

—És az igazgatóné hova ment?

—Most ment be a padról. Megvárta, amíg elment az ura s bement a házba.

—No, akkor lefekszünk. Jó éjszakát!

—Jó éjszakát.

VII.

Kender készült le a városba. Délelőtt jött haza, hogy ezt bejelentse. Otthon még nem volt egészen kitakarítva. Az ablakok nyitva álltak s szívták be a szobába a friss levegőt. Az új kis cseléd egy tót lány a harmadik faluból, torka szakadtából énekelte tót szövegű magyar nótáját. A reggeli edények vidáman csörömpöltek kezében, ezek is nótáztak, edényhangon, edényszöveggel.

—Jani, — kezdte a beszédet Kendémé egy kis gondolkozás után.

—Tessék.

—Tudod-e, mit gondoltam!

—Kíváncsi vagyok rá. Valamit hozatni akarsz talán a városból!

—Eltaláltad. Könyvet.

—Könyvet!

—Igen. Könyvet. A hetedik gimnazisták részére valót.

—Nem értem.

—Majd mindjárt megérted. Neked akarom hozatni a könyvet. Taníttassuk tovább a Jánoskát. Az éjszaka, mialatt nem voltál itthon, úgy képzeltem, hogy a Jánoska voltál, amíg az iskolába jártál. De otthagytad az iskolát s Jánoska tanulmányai megszakadtak. Milyen szép lenne, ha Jánoska újra tanulna, közöttünk tanulna, velünk tanulna. Esténként, mikor hazajössz a hivatalból, leülünk szépen a lámpa alá és előveszünk tollat, tintát, papírt, irkát, könyvet s tanulunk. Tanítjuk Jánoskát. Mert Jánoskának sokra kell vinni az életben.

Kender egy darabig maga elé nézett. Nem szólt egy szót sem. önmaga futott a képzelete elé, mint kis diák, a tanuló-szobában a pajtások között, a vizsgán, a vakációban. Jánoska futott a képzelete elé, akit évekig hiába vártak, s aki már nem jött. Aki személy volt, névvel, tulajdonságokkal, hajlamokkal, tehetséggel megteremtve. Akit ők teremtettek, nem úgy, mint ahogy az elevenek teremődnek, nem húsból és vérből, csak gondolatból, vágyból és szeretetből.

Úgy érezte, hogy valaki megrántja a kezét, mintha mondaná:

— Gyerünk, apám!

Megölelte a feleségét és melegen megszorította a vállát.

— Érdekes, ilyesfélét már én is gondoltam. De nem ilyen határozott formában. Megveszem a könyveket. De nemcsak a hetedikbe valót, hanem a nyolcadikba valót is. Jánoska összevont vizsgát fog tenni. Jánoska szorgalmas lesz, mert a szülei úgy akarják, s a szüleit ez boldoggá teszi. Jánoska boldoggá akarja tenni az édesanyját.

És Kender megcsókolta felesége arcát.

— Jánoska boldoggá akarja tenni az édesapját is, — mondta Kendémé és megcsókolta az ura homlokát.

— És Jánoska szülei boldoggá akarják tenni egymást is, — mondta Kender s megrázta felesége kezét.

Most már nemcsak a tót lány és a fehér edények énekeltek, hanem énekelt a ház is. A napnak egy sugárkévéje, mint tüzes hangvilla, magához hangolta a szobát. Énekelt az asztal, énekeltek a székek, a felgöngyölt szőnyeg, a szellőző vánkosok, színes paplanok, a nászajándékul kapott ingaóra, a veranda ablaktáblái, a piros háztető, a még füstöt nem pipáló kémények. Énekelt az udvar s a szemközti hegytetőn egy magas szál fa pianissimora ütemezett a langyos szélben.

A két ember úgy érezte magát a tetőn, mintha hirtelen fákká változtak volna, s túlnőtték volna a legmagasabb csúcsot is. Egyszeribe alájuk került az egész telep, szürke életével, megszokott gondjaival, változatlanságával.

— Hogy birtok odafönn megmaradni! — kérdezte egyszer tőlük egy városi ember. — Hisz e telep olyan, mint egy húsdaráló: Bedobják az egész embereket, s apró darabokra szedve hullanak ki a másik végén. A sok apró húsdarab összekeveredik, s egyízűvé válik valamennyi.

Most azt érezték, hogy ők visszaestek a húsdaráló torkából, más izeket hordanak a lelkükben, s nem vegyülhetnek össze a szürkeséggel.

Feltámadt bennük tízéves házaseletük minden boldogsága, az egymásra találtság szívet rezgető érzése. Látták magukat a közójük rakott gátakon átverekedni, látták magukat a fészeképítés gondterhes napjai között, előttük a tiszta szerszámokkal és az élet tapasztó sarával, látták magukat a gyerek után való vágyakozásban, együtt sóhajtva, külön-külön siránkozva. Megremegett bennük a pár nap előtti éjszakának titokzatos árnyéka, mely úgy vetítette őket a való élet fölé,

mint a délibáb a tornyokat és a kútgéme-
ket az égő levegőbe.

Újjászülettek mind a ketten. Vissza-
sz illettek ifjú korukba, az iskolapadok
közé, melyeket azért hagytak el, hogy ösz-
szeforrasszák magukat, hogy közējük ne
ékelődjék senki. Egy titkos sugallat le-
fújta róluk a kis fáradtságot, a beletörő-
döttséget, a meglegedettséget, s új érzést
fújt belējük: folytatni az életet, ahol tíz
éve abbahagyták.

Kendernek a legelső dolga volt a
könyvek beszerzése. Azután elment az is-
kolába, bekopogtatott az igazgatóhoz.

Az igazgató pocakos, jóindulatú, ba-
rátságos arcú ember volt. De Kender
mégis félt tőle. Félt, hogy hátha valami
akadályt gördít a tervei elé. Épp ott ült
egy nagy könyv fölött az íróasztalnál, s
egyre boldogabb arckifejezéssel fogadta a
volt tanítvány kérését:

— Ezt már szeretem hallani, fiam.
Maga nagyon jó diák volt mindig. Köny-
nyen fog menni, meg vagyok róla gye-
ződve. A magam részéről megteszek min-
dent, hogy menjen a dolog. Megpróbál-
hatjuk azt is, hogy a hetedikből és a nyol-
cadikból egyszerre vizsgáljuk. Csak be kell
adni a kérvényt, majd én felterjesztem a
miniszterhez. Rajta, fiam, rajta! Nagyon

örülök. Az, hogy a gyerek tanul, az semmi, annak muszáj. De mikor felnőtt ember kívánczik az iskolába... ez már valami. Nagyon örülök. Büszke vagyok a legújabb diákomra!

— De egy nagy kérésem lenne, kedves igazgató úr.

—Úgy-e, hogy ne szóljak senkinek!

—Igen. Mert tetszik tudni...

—Tudom. Az emberek különfélék, de inkább rosszak, mint jók. Mi ketten jók vagyunk s nem áruljuk el titkunkat a rosszaknak. Csak tanuljon nyugodtan, fiam.

Kender már az úton, hazafelé is tanult, Nem tudta megállni, hogy elő ne vegye egyik könyvét, s emlézze agyába a kissé idegenül ható sorokat. Nagy hajtólapátok nőttek a lelkére, belekapaszkodtak az új hullámokba, s vitték előre mohó lázát, mint egy ingó hajót.

Most másként látta az erdőt s a hegyeket, mint máskor. Ugyanúgy látta, mint diákkorában, amikor egy kis uzsonnát csapva a kabátja zsebébe, nekivágott a messzeségnek, hóna alatt a könyvével s tárcájában egy csomó cigarettával. Kutatta, s megismerte a helyeket, ahol egykor heverészett. Eszébe jutott, hogy azon a kis dombon ült egyszer a történelem-

könyvével, nagy zivatar jött, s bőrig ázott. Az alatt a folyondárral befutott fa alatt görögöt tanult, s könyv nélkül magolta Odysseát. A fenyves alatti kis érben gyönyörű piztrángot fogott éppen tíz éve. Haza sem vitte, beadta Margitékhoz, Isten előtt menyasszonyához. Szép rózsát kapott érte. Azon a zöld mohos kövön egyszer verset próbált írni. Csapni való rossz vers volt. Oda sem merte adni az ideálnak. Arról a magaslatról épp belátni a tanítóék udvarába. Hányszor váltottak onnan üzenetet fehér kendővel integetve egymás felé!

Leugrott a kocsiról. A szíve úgy megtelt fiatalsággal, emlékkel, hogy nem tudott a kocsin maradni. Le kellett ugrani a zöld fűbe, be kellett szaladni az erdőbe, hogy magába sóhajtsa a fák közt bujkáló múltat. Mennie, futnia, keringenie kellett, mint a bűgő csigának, mely köré spárgát csavarnak, hogy hirtelen lerántsák, s elperditsék a sima asztalon.

A kocsis nem törődött vele, hátra sem nézett, észre sem vette. Csak szívta az alig szelelő pipát, nézte az utat, figyelt a kanyaróknál, s ostora hegyével piszkálgatta a ló hátáról a bögölyöket.

A ló nagyokat lihegve kapaszkodott fölfelé. Szegény pára a jó istállóra gon-

dolhatott, a jóleső lemosásra, a finom abrakra, s a holnapi pihenésre, melynek törvényszerűen követnie kellett a mai fáradtságos napot.

—Már tudok a csillagásztanból öt oldalt! — ujjongott Kender, átölelve a feleségét, mikor haza érkezett.

—Pszt! Pszt! — csendesítette az asszony örvendezve.

—Pszt! Pszt! — visszhangozta Kender a csendesítést és felesége kezén hallgattatta el végleg az ajkát.

VIII.

— Hol járt, Kender! Hol járt, Kender? — kérdezte az igazgató, annak jeléül, hogy egy kicsit sokallja a távolmaradásának idejét.

Kender elpirult. Érezte, hogy alkalmazott, egy kis puli kutya, akinek szolgálnia kell, mikor gazdája csettint az újjával.

— Sokat kellett várnom a postán — hazudta, úgy, hogy majd belefulladt a hazugságba.

Gyorsan a helyére ült, beleizzadt a megalázottságba, letörölte a homlokát s maga elé meredt. Érezte, hogy nem képes dolgozni.

Még sohasem történt meg vele, hogy ennyire zavarba jött volna. Máskor ujján sorolta el, hogy itt várt öt percre, ott tízig, amott huszonötig. Most titka volt, a maga jövője ügyében szaladgálta el az

időt. Nem volt nyugodt a lelkiismerete, s az igazgató nézését furcsának találta, mintha belelátott volna.

Öt percig nem érzett más, mint pofonokat belül. Zuhatagként érték az égető ütések. Elkábult tőlük. Azután lassan engedni kezdett nagy lelki zsibbadtsága, s a cinizmus lett úrrá fölötte:

— És ha tudja? És ha kiderül? Hát nem szabad énnekem tanulnom? Hát muszáj énnekem a más kutyájának, hallja maga Kendernek lennemi Nincs nekem is jogom arra, hogy létrát készítek magamnak, s fölfelé haladjak a magam készítette létrán?

Dacosan felkelt. Elsétált az igazgató előtt és kiment a tárnák elé.

Az Anna-tárnából bőségesen ontotta a szivattyú a vizet. A fekete rozsdás víz zuhogva ömlött tovább a völgy felé vivő medrében. A keskeny síneken vasércel megrakott kutyák bújtak elő a világosságra, s kormos arcú bányászok fogadták őket egykedvűen.

Kender beült egy üres kutyába, s vitette be magát a tárnába. A világosság mögötte maradt, s a tárna megszűkült, össze kellett magát húznia, hogy a feje bele ne ütődjék az üreg felső részébe. Sok

helyen gerendák alatt utazott el, ahol gyöngébb volt a talaj, s fel kellett támasztani. A villanyvezeték jó magasan, kissé oldalt simult a falhoz, hogy víz ne érhesse, s halálos áramához ne juthasson könnyen emberi testrészt. Helyenkint drótozott üvegű villanykörték homálylottak. rávilágítva a föld penészes, nedvező, s csillogó sebeire. A hegy nem felülről lefelé, hanem oldalt volt fúrva. Sok száz esztendőre való anyagot adott a föld színe feletti része is. A mélység a következő korokra várt. A hegy közepéig már eljutott a csákány. Innen nyíltak, ide vezettek a tárnák, hogy az idők folyamán kiszélesedjenek, egymásba nyíljanak, s eltüntessék magukon keresztül az egész hegyet.

—Jó szerencsét! — üdvözölték a bányászok Kendert.

—Jó szerencsét! — köszöntötte őket Kender. Nincs baji

—Nincs, nincs, uram. Hála Istennek. Rendben van minden.

A Rudolf-tárnában robbantottak. Megremegett az egész hegy, s pokoli dörgés visszhangzott a földalatti folyosókon. A robbanás után karbidlámpás emberek bújtak elő rejtekükből, s igyekeztek a föld legújabb sebe felé, még mélyebbre vágni

a mélységet, s ércből lévő húsdarabjait kikocsizni a napvilágra, kohók forróságába.

Kender egyedül maradt. Elővette zsebéből latin könyvét, ölébe vette a lámpást s elkezdett tanulni. Előbb halkán mormogta a régen hallott, régen mondott idegen szókat, később, hogy közelebb hozza őket magához, hangosabban olvasott. Messziről csákányok csapkodása hallatszott, kődüörgés, ének, füttyszó, a lábánál egy kis mélyi ér csörgött a kövekhez ütődve, s a sokféle hang közé egy halott nyelvnek különös muzsikája lopódzott egy lázas ajakról.

Úgy érzett, hogy a kövek is figyelnek, hogy ők is tanulnak. A karbidlámpás lángja olyan volt, mint egy égő fül, s mi kor meglebbent a levegő kóbor áramlásán, mintha az elröppent szavak után kapott volna.

Jó volt itt bent, a sötétségben, messze az emberektől, levetkőzve éveket, gondokat, tapasztalatokat. A tanulószobává alakult hegy alján, a visszatért jövő első lépcsőfokán.

A szavak szögekké váltak. Beleverődtek Kender agyába. Az akarat vaskalapácsa verte őket egyre mélyebbre. A szavak szárnyat kaptak, lepkévé váltak, s röptek Kender tudatába.

— Mit tetszik olvasni — kérdezte fölötte egy bányász. — Mert már harmadszor szólitom az urat, hogy tessék jönni. Dél van, megyünk kifelé.

Kender gyorsan felugrott, belekuporodott egy kutyába, s utazott a napvilágra.

— Hol járt, Kender? Hol járt, Kender?
— kiáltott felé az igazgató.

—Itt voltam az Anna-tárnában, — felelte Kender elpirulva és mélyebbre gyűrte zsebében a latin nyelvtant.

—Délután ne menjen, kérem, sehová,

— mondta szárazon az igazgató. — Az irodában, az asztalán, egy nagy csomó elintéznivaló várja.

Kender sietett haza, hogy megebédeljen s ebéd után folytassa a robotot. Hozzá volt ehhez szokva, legtöbbször meg sem várta a két órát, le sem hevert, kezébe sem vette az újságot, csak sietett vissza az irodába, hogy első legyen a dolgukat elvégzők között. De most valami belékapaszkodott, húzta volna a díván felé, könyvei nyomott volna a kezébe, diákká tette volna, heverve tanuló diákká, aki csak a könyvtáblát érezve, csak a betűt látva, csak a vizsgára gondolva szívja magába a lapok tartalmát.

De hát nem lehetett. Az ebéd jó volt.

Finom tejfölös krumplileves után borsófőzelék következett jó házikolbásszal. Ezután illatos vajaspogácsa lebegett be az asztalra. A lélek asztalára is fehér abrosz terült, de most egészen másfajta fogások tarkították.

—Tudod, hogy egész másként látom a világot! — mondta Kender az ajtóban.

—Én is.

—Úgy érzem, hogy egy fejjel magasabb vagyok.

—Igen, de ezt a fejet nem szabad látni senkinek.

—Nem bizony. Emlékszel arra a tavalyi cirkuszban látott bohócra, aki olyan magas gallért hordott, hogy nem látszott ki belőle a feje? Most én is ilyen gallért hordok. Nem látszik ki belőle a fejem. Eddig nem is tételezték fel rólam, hogy fejem van.

—„Hallja, Kender!“ „Kérem, Kender.“ „Legyen szíves Kender,“ — utánozta Kenderné a telepi hangokat.

—Bizony, csak az én nevem után nem teszi senki az „urat“.

—És csak engem magáz az igazgatóné, — jegyezte meg elborulva Kenderné.

—Nem baj, nem baj, — vigasztalta

Kender és visszajött az ajtóból, hogy megcsókolja a felesége arcát.

Hangtalanul állapították meg, hogy a régi megelegedettség csak bebeszélte lelki állapotot volt. Jó volt ezelőtt is, mert megvolt mindenük, ami az élethez kellett. Az öregkoruk is biztosítva látszott. Tisztességes nyugdíj mosolygott feléjük a jövőből. Az sem fájt addig, hogy utolsó fokán álltak a ranglétrának. Hiszen ezzel számoltak már, amikor összekerültek. Vannak madarak, melyek magas fák lombjai közé rakják fészüket, vannak, melyek eresz alá húzódnak, vannak, melyek a fűben bújnak el. Ők sem néztek magasra fészekrakáskor. Jó élet volt, szép élet volt, nyugalmas élet volt. De csak volt. Mert Jánoska óta, a megelegedettség vize elhagyta az egyensúly állapotát, s hullámozni kezdett a partok között.

A délután elmúlt, ahogy szokott. Eljött Gizi, s hozta a legújabb híreket. Ezek persze nem hírek voltak, csak a régi történeteknek újabb megvilágításai és kisugárzásai. Mint ahogy a kis macska napokon keresztül eljátszik az ellopott gombolyaggal, s azt hiszi, hogy új játéka van.

Gizi elment s jött utána Fábryné.

Fábryné volt a legkeserűbb asszony a telepen. Nem mintha nem lett volna meg

minden oka a megelégedettségre, de nem tudott jókedvű lenni. Mint minden emberi lény, sírva született ő is a világra, de míg a többiek a sírást nevetéssel is felcserélték sokszor, ő megmaradt állandóan lefelé pityeredő ajakkal.

—El vagyok keseredve, Margitka, — sopánkodott. — Milyen rossz a világ! Nézz csak körül, alig találsz nemesen gondolkodó embert. Nézd azt a kaszinót. Beülnek, esznek, isznak, kártyáznak, beülnek, isznak, kártyáznak. Hát erre született az emberi

—Hát mit csináljanak, Sárrika! — kelt Kenderné a férfiak pártjára. — A férfiak a világ minden részén egyformák. Beülnek, isznak, kártyáznak. De a mieink dolgoznak is, fáradoznak s nem olyan léhák, mint a városiak.

—Az a múltkori bankett is! Az uram lefröccsentette a fekete kabátját.

—Egy kis benzin kiveszi.

—Már ki is tisztítottam, de ha ugyanarra a helyre mégegyszer zsír fröccsen, nem tudom mi lesz!

—Nem muszáj annak a zsírnak még egyszer ugyanarra a helyre fröccsenni, — biztatta Kenderné vendégét.

—Dehogy nem, amilyen pechem van

nekem! Tavaly is, emlékszel a Zsuzsira, a szervizemből az egyik tányért kétszer egymás után ejtette a szőnyegre.

—Először, úgy látom, nem tört össze. És másodszor!

—Másodszor sem, hála Istennek. De légy nyugodt, egész biztosan össze fog törni. Másnál az ilyen edények nemzedékről nemzedékre szállnak, nálam ez ki van zárva. Az én szegény lányom nem fog kapni belőlük egy darabot sem.

Fábryné mélyet, bensőségeset sóhajtott s a sóhaj tovább forgatta elkeseredésének fekete vitorláit.

Hat óra után hazajött Kender.

—Tanulni! Tanulni! — kiáltotta felesége felé.

—És a kaszinó?

—Elmarad. Vasárnapra marad. Sietni kell, szorgalmasnak kell lenni.

—De az igazgató úrnak majd feltűnik és haragudni fog.

— Majd kitalálunk valamit.

Elővették a könyveket, feltornyozták az asztalon, egymás mellé tettek két széket s neki feküdtek a tanulásnak.

—De neked nem kell itt kínlódnod, — küldte később feleségét Kender.

—De akarok. Nekem sem árt. A latint

csak neked hagyom, de a többiből részt kérek. Együtt kell tanulni Jánoskával.

Átkarolták egymást szeretettel, megértéssel s azzal a lázzal, mely az üvegtető alatt lihegő mozdonyt hevíti ezer kilométeres útja előtt.

IX.

Új munkások jelentek meg a hegytetőn, egy egész kis sereg, benépesítettek a hegy oldalát. Nekifogtak a kohók építésének s varázslatos gyorsasággal húzták a falakat. Egy-kettőre álltak a kohók, éhes szájjal várva az ércet, hogy megemésztve, vasrudak alakjában sóhajtsanak utána bőséges füstöt.

Az élet egy kicsit mozgalmasabb lett. Két oldala lett az életnek, mint a forintnak. Az egyiken, a fej, a másikon írás. Az egyiken a bányáék régi élete, a másikon a kohók új szorgalmassága.

Az iroda megnövekedett. Szaporítani kellett a személyzetet. Mérnök csak egy jött, egy nagyfejű szőke szláv. Úgy ment, mintha előre akart volna bukni, mintha csak erőfeszítéssel bírta volna a fejét. Agglegény volt. Hogy mi okból, nem tudni. Nőgyűlöletből aligha, mert már a második napon

lázasan kezdett érdeklődni az asszonyok; iránt. Főleg a bányászlányok érdekelték.

—Bor van-e jó?

—Van bizony, — biztatta az igazgató — szereted?

—Szeretem bizony. De a bor is szeret engem. Mindig utánam jön a legjava.

A kaszinó egy jó tarok játékos és egy kitűnő alsóspartnert nyert. Az asszonyok senkit. Közéjük való asszony nem jött egy sem.

Az igazgató nagyban tevékenykedett, tervezgetett. Egymásután kapta a központból a vállveregetéseket. Az üzem virágzott, bajok nem voltak, simán ment minden, mintha csak egy egyszerű háztartásról lett volna szó, nem az emberek százairól s egy sokszövevényű szervezetről.

—Az igazgató úr boldog.

—Az igazgató úr büszke lehet az eredményre.

—Az igazgató úr szépeket álmodhatik.

—Az igazgató úr elérte élete célját.

— Az igazgató úr amelyik percben akar, bekerülhet a központba.

— Az igazgató úr valami nagy kitüntetést fog kapni. Majd meglátjátok, rövidesen királyi tanácsos lesz.

Így beszéltek a férfiak.

Az asszonyok az igazgatóné figyelték, az ő irányítójuk inkább ő volt.

—Ugyan, továbbra is a pad lesz-e az egyetlen kirándulóhelye?

—Kap-e Pestről valami divatos ruhát?

—Vesz-e harmadik cselédet, mert most már több hivatalos látogató jön a telepre?

—Büszkébb lesz-e, mint eddig volt?

—Ugyan látta-e már; a kohókat?

—Örül-e ugyan, hogy az iroda kibővült s tekintélyben gyarapodott az ura?

Az igazgatóné nem felelt a kérdésekre, mert továbbra is úgy élt, mint eddig s nem kereste az emberekkel való találkozást.

Az igazgató nemcsak a telepnek, hanem a körülötte fakadó gondolatoknak is igazgatója, tovább tervezett.

Drótpályát építtetett a szomszédos telepről. Magas oszlopokon, állványokon keresztül, apró kerekekről lefüggő kis kocsik kezdték egyszer csak végtelen futásukat és hordozták hűségesen az ércet a kohóig. Völgyeken, hegyeken lépkedtek át az állványok, mint óriások lábai s néztek némán a nyikorogva, csikorogva gördülő, hol üres, hol színültig tömött nyeletlen légi taligákra.

A kohókhoz lift vitt le a tetőről s a pírón már ki volt rajzolva annak a vaspá-

lyának a vonala, amelyik a hegy lábától a városi pályaudvarig vezet.

A központ nemsokára arról is értesítette az igazgatót, hogy olvasztókat állít a kohók mellé. Ezeket a völgybe tervezték, a hegy nyugati oldala alá, ahol különösen zöld bükkerdő árnyékolta a fürge patak partját.

A boldogság és büszkeség majd elborította a hegyet. A lábukhoz olvasztó készült, hatalmas kemencékkel, vasat higitó tölcésrékkel, izzó folyóként hömpölygő vassal, forgalommal, étellel.

Csak Fábryné sóhajtozott:

— Majd meglátjátok, ennek nem lesz jó vége. Felfordul az egész élet idenfenn a tetőn. Oda lesz a nyugalom, a gondtalanság. Sok ember — sok gond. Majd meglátjátok.

Kender a nagy izgalmak közepette egész szépen készülhetett a vizsgára. Amíg eddig a legkisebb pont is szem előtt, nagyítóüveg alatt élt a telepen, most elvesztek a nagyobb pontok is. Sürgés-forgás kavargott a kis hangyabolyban. Az igazgató gyakran elutazott. Mikor visszajött, nagy hangon számolt be mindig tárgyalásairól, az eredményekről, a készülő eseményekről. Mindig csak a tárgyat látta maga előtt, azt faragta, formázta, növelte, apasztotta. Hogy

kik hallgatták lenn a nézőtéren, arra nem ért rá figyelni. Meg volt róla győződve, hogy ott lelkesül az egész kitartó sereg.

—A jövő héten vizsgázom, — jött egyszer a hirrel haza Kender. — Levelet írt az igazgató. Megvan az engedély. Nagyon kedves levél. Csupa lelkesítés, biztatás. Aranyos öreg!

—Jaj, Istenkém, jaj, Istenkém, — sóhajtozott Kenderné — csak meg ne bukják a Jánoska!

—Majd megsegíti Istenke Jánoskát!

—Mert Jánoska szorgalmas, olyan szorgalmas, amilyen csak lehet.

—Bizony, Jánoska egész a beleszédülésig tanul, — erősítette a véleményt Kenderné.

De mintha egyszerre érezték volna, hogy ezt az időt is tanulással lehetne tölteni, gyorsan leültek a könyvek mellé. Kenderné maga is csaknem úgy tudta az anyagot, hogy bátran neki mehetett volna a vizsgának.

—No várj, most majd kérdezlek, — mondta.

És Kenderné kérdezett, A tanítvány felelt. Minden kérdésre meg tudott felelni.

—Tudod, — mondta Kender, megsimogatva felesége haját — tudod, nem az

a csoda, hogy én felelek. Hanem, hogy te kérdezel. És ahogyan kérdezel. Ha kapok is bizonyítványt, az én dicsőségem kisebb lesz bizonyítvánnyal, mint a tied bizonyítvány nélkül.

— Oh te szerény kis Jánoskám! — nevetett boldogan Kenderné és odanyomta halántékát az ura halántékához.

A kis cseléd révén természetesen hire ment a nagy tanulásnak. Jöttek a kérdezősködők:

—Mit csináltok? Csak nem tanultok valamit?

—De igen, — hangzott az előre elkészített felelet. — Németül tanulunk. Tudod, a német nyelv nélkül ma már egy lépést sem tehet az ember.

A közvélemény megnyugodott, csak Fábryné mondta gúnyosan:

— Tatárul nem tanultok, kedvesem! Hátha még egyszer bejönnének a tatárok, legalább tudtok velük beszélgetni. Mondd meg őszintén, Margitkám, hát érdemes akármiért fáradni? Mivel lesztek ti itt többek, ha németül tudtok? És ha többek lesztek, mondjuk meg őszintén: olyan nagyok lesztek? Én tudok angolul is, franciául is. Mondhatom neked, ahány nyelven beszél az ember, annyi nyelven szerencsét-

len is. Annyi nyelven olvassa magába az élet hiábavalóságának tudatát. Négy nyelven tudom mondani, hogy boldogtalan vagyok. Olyan nagy boldogság ez!

Az igazgató is hallott a dologról s maga elé citálta Kender.

—Kender, kommen Sie nur. Ich habe gehört, dass Sie sind schon ein ganzer Deutsche,

—Es dauert noch lange, Herr Direktor, — makogta Kender, összeszedve minden tudományát.

Mikor a vizsga közeledett, a fejüket kellett törniök, hogy milyen címen maradhatna el a hivatalból. Mint a rossz diákok, az iskolakerülők, úgy hordták össze a legkülönbözőbb kifogásokat.

—Hogy a mama beteg, — mondta Kender.

—Hogy a papa megint elájult, — ajánlotta Kenderné.

—Hogy hirtelen hideglelés fogott el az úton, — javasolta Kender.

—Hogy a fogad fájt, — tanácsolta Kenderné.

—Családi ügy, — keresett valami általánosságot Kender.

Végre is abban állapodtak meg, hogy

Kender egész egyszerűen kétnapi szabadságot kér.

—És ha az igazgató úr kérdezni fogja, hogy mi célból?

—Akkor azt mondom, hogy magánügy.

—És ha az igazgató úr nem fogja megadni!

—Meg fogja adni az igazgató úr.

—De ha mégsem adja meg az igazgató úr?

— Okvetlenül megadja az igazgató úr.

Az igazgató úr valóban meg is adta.

Kender régen nem érzett izgalmak között járult eléje, jobban félt a szabadság-kérés-től, mint a vizsgától. A tanárok előtt megbukni eléggé megszokott dolog. De az igazgató úr előtt...

—Két nap... két napi Két nap! — hangsúlyozta az összes írásjeleket az igazgató. — Mit csinál, Kender! Párizsba utazik talán!

—Csak le a városba, — szégyenkezett Kender. — Egy kis családi ügy.

—Nem is olyan kicsi, — fontoskodott az igazgató. — Az esküvő is családi ügy. Mégis le lehet egy nap alatt bonyolítani. A temetés is családi ügy, az is lezajlik egy nap alatt. Különösen fontos családi ügy lehet, ami tovább tart mint az esketés, meg

a temetés. De ha már muszáj: csak menjen, Kender. Muszáj!

—Muszáj ...— nyelt egyet Kender, szegyeivé a kemény szó kimondását.

—Majd behozza maga a mulasztást, — vigasztalta magát az igazgató.

— Behozom, igazgató úr. Csak tessék nyugodt lenni, behozom.

X.

Kenderné is felült a kocsira az ura mellé. Ő is szabadságot kért a háztól, a kis cselédttől, a baromfiaktól, a malacoktól és a szürke macskától. Ez a dolog nem ment könnyen, sokféle intézkedést vont maga után a szokatlan tartamú távozás. Ki kellett adni zsírt, cukrot, kávé, kenyeret, hagymát és krumplit a kis cselédnek, magot a baromfiaknak, moslékjavítót a malacoknak. A macska a saját élelmességére bízott. Neki maradtak a mezei egerek.

Fábryék házából nagy énekszó hallatszott ki.

— Már megint! — csóválta fejét Kenderné. — Jaj, ez az asszony!

Fábryné ugyanis köztudomás szerint nagy zsarnok volt s epezacskóalakúnak és tartalmúnak képzelt lelkével keserítgette a körülötte élők napjait. Szerette a hangját kiereszteni, nem irtózott a házi perpatva-

roktól s bőven volt alkalma férjének kaptaiba állani torkának mennydörgése előtt. Sajnálták az emberek szegény jó Fábryt, aki a legcsendesebb s legjózanabb férj volt még a szolid telepen is; annál inkább, mert tudták róla, hogy mennyire vágyakozott a csend és nyugalom után, hogy mennyire szégyelte a házából kitörő családtalan hangokat. Nyílt titok volt, hogy a felesége harcias kitöréseit énekszóval szokta átfesíteni. Mikor a Fábryék házából énekszó hallatszott, az mindig gyanús volt, mert valamit takart.

— Vakard meg Fábry énekét — mondták az emberek — s kibúvik alóla Fábryné pörölése.

Most is szívhez szóló zöngedezés tolokodott elő a Fábry-házból, Fábry torkából.

—Vagy a cseléd, vagy a Fábry van műsoron, — jegyezte meg Kender.

—Talán mind a kettő, — zúgolódott Kendémé.

A kocsi lefutott az erdei útra. Most már a madarak vették át a Fábryné és a szegény Fábry szerepét. A madár-Fábrynék pöröltek, a madár-Fábryk énekeltek, de emberi fülnek énekszó volt, gyönyörködtető volt a pörölés is.

A fákat már megfőzte, megsütötte a nyár. A levelek úgy legyezték magukat,

mint egy agyontáncolt bálkirálynő, mikor hanyattveti magát a bálterem falához támaszkodó plüssdíványon. Sok volt a levél a földön. Egymásra rakodtak szépen, mint-ha föld alatti fák gallyaira kívántak volna sorakozni.

A lovacska futott lefelé a hegyen. Az út porzott, a nap sütött, az erdők sárgásán fénylettek s a hegyek meg nem rokkanva nyúltak a bárányszerű felhők felé.

A hegyeknek a varos felé eső oldalán gyümölcsöskertek tünedeztek elő. Zöld kerítéssel, léckerítéssel, drótkerítéssel hivalkodók. A gyümölcsfák roskadoztak a bőséges termés alatt. Almák, körték pirosoltak és sárgultak a halálra érett levelek között s kis nyári lakokat, menházakat, kirándulóállomásokat öleltek maguk közé.

A gyümölcsfák hálásak voltak az embernek, hogy váll ara dobva őket, sietett velük termékennyé tenni a hegyet. S hálájuk jeléül egy-egy almát, körtét pottyantgattak a földre, hogy az átugorva az akadályokat, leérjen vidám gördüléssel küszöbére, ahol az ember élte az életet.

Az iskola előtt megállították a kocsit. Kender leugrott, beszaladt az igazgatóhoz s lihegve kérdezte:

— Holnap reggel, igazgató úr!

— Igenis, fiam, holnap reggel. Csak nyugalom. Rendben lesz minden. Én ismerem magát.

Kenderné otthon most már kénytelen volt elárulni a nagy titkot. Izgalom pirosította ki a házat, a testvérek összecsapták kezüket, a tanító helyeslőleg bólintgatott s elhatározta, hogy az ünnepi hangulat tiszteletére a drágábbik borból fog hozni. Ai tanítóné ölelgette Kendémét:

—Látod, én biztam bennetek. Én reméltem, hogy nem maradsz mindig kis ember felesége. Tudtam, hogy valami csoda fog történni veletek. De mondd, hogy jutott hirtelen eszedekbe ez a nagyszerű ötlet?! Ugyan szemrehányást is tehetnék az uradnak ... Ahol nincs gyerek, ott sok mindenre ráérnek a házastársak. De még ma sem késő. Csak sikerüljön.

—Hogy hogyan jutott eszünkbe? — ismételte a kérdést Kenderné.

És hirtelen átvillant a lelkén a Jucika halála, Jánoska születése. Jánoska kín nélküli, könny nélküli világrajövele, a játékok a magános szobában s a sok-sok tanulás a kis asztal mellett.

De ezekről nem lehetett beszélni, ezekre csak gondolni lehetett, fátyolos lélekkel, áhítattal, csendbe ejtett szavakkal.

— Jánosnak jutott eszébe, — mondta

vontatottan — bántotta már, hogy örökké azon a fokon maradjon; örökké: „hallja csak, Kender“, „kérem csak, Kender“ maradjon. Az igazgató úr csak az ő neve mellé nem teszi azt, hogy „úr“ s az igazgatóné csak engem magáz ...

—Hogy fognak nézni! — ujjongott a tanítóné. — Hogy fognak csodálkozni!

És nagy enyhületet érzett lelkében az ellenzett házasság iránt.

Az éjjel alig aludt valaki a házban. Átkiabáltak egymáshoz a másik szobába. Mindegyiknek jutott valami az eszébe, gondolkodtak, mesterkedtek, mint az agyafúrt diákok a vizsga előtt.

—Viszel-e elég puskát a latinhoz? — kérdezte aggódva a tanító.

—Viszek, viszek, — legyintett kezével Kender a dunna alatt.

—Jó lenne valami nagy protekció, — rágta a lelkét a tanítóné. — Kit is lehetnél

—Senkit, anyuska, — ütötte el az eszmét Kenderné. — Nagy protekció nem is kell. János tudja az anyagot s elég protekció az ő kora. Tudják a tanárok, hogy ilyen korban az ember már komolyan veszi a dolgot, különösen ha senki sem kényszeríti.

—János csak önkéntes, — mondta Lenke, a sógorasszony.

—De nem egyéves önkéntes ám! — nevetett a tanító. — Isten ments, hogy egyéves önkéntes legyen. János csak három-négynapos önkéntes lesz s azután megkapja a tiszti rangot. De meg ám! Hanem, hallod-e, Margit?

Tessék.

— A borosüveg ott van a ti asztalotokon. Csinálj nekem egy spriccert. Inni akarok a János tiszti rangjára.

Nagy hallgatás ejtette csendbe a szobát. A sötétség még áttörhetetlen volt. Alig múlt éjfél. A függönyön is csak sötétség áradt be, feketével keverve a feketét. A fekvők a holnapra és a holnaputánra gondoltak, szorongó szívükre tették a kezüket, sóhajtást fújtak ki az ajkukon, ásítást nyomtak el a vánkos csücskén, dunnát paszkoltak, forogtak, végre mégis elaludtak.

XI.

Különös hevület fogta el Kendert az iskolában. A félelem, az izgatottság lefoszlott róla, úgy érezte, hogy megint diák lett, akinek nincs más dolga, mint elkészíteni a napi leckét s nincs egyéb hivatása, mint lerakni sorjában; a vizsgákat. Úgy érezte, hogy a bajusz lehullott az ajka fölül, az alakja összement, mint a harmonika, mikor összetolják, egy érzelmes dalt játszva rajta. Örült a fehér falaknak, melyek olyan fehérek voltak, mint annakidején s örült a barna, kopottfogú lépcsőknek, melyek meg nem újulva, meg nem fiatalodva tolták magukat a lába elé. Oh, mennyit futkosott rajtuk valamikor, boldogan, gondtalanul, hajadonfőtt, lobogó frizurával, lobogó lélekkel! Felvillanyozva egy-egy jó felelet örömétől, egy-egy jó osztályzat, jó bizonyítvány diadalától. Télen és tavasszal és szeptemberben, amikor sárga virágot terem a diáklélek, mint a tavaszi mező.

Régi barátként szaladtak elébe a folyosó vasrácsai, melyeken annyit hajolt át valamikor s rokonként hajoltak fölébe a boltívek, amelyeken át annyi nemzedék óta vonultak a gyerekkorok az ifjúkorba s az ifjúkorból a férfikor komolyságába. A falból, az egyik sarkon, még mindig kiálltak a kövek, melyeken a tízpercek alatt mászkáltak föl, nyaktörő veszedelmeket lemosolyogva. Ott állt a harangláb, a komoly haranggal, amely a tanárokat küldte órára s az órákat vágta ketté késnél is élesebb hangjával. Oh, mennyi izgalmas óra múlt el e tető alatt, a tudomány e csarnokában, mialatt a padra görnyedve, a lélek hascsikarásával tolták volna a perceket, amelyek a szabadság, a boldog játékok felé vitték őket. Az órák és a percek most előszöktek a múltból, sorba álltak, hónuk alá kapták az emlékeket és megkezdték felvonulásukat, mint kiránduló diákok. De az emlékek elzaporoztak, fenn a folyosón sápadt fiúk topogtak zsebre dugott kézzel. Sorstársak. Vizsgára várakozók.

Feljött az iskolaszolga. A régi, pipás Péter bácsi. Most sem volt öregebb, mint húsz évvel ezelőtt.

— Bemenni a VIII. osztályba! — mondta hidegen. — Mindjárt jönnek a tanár urak.

Hideg borzongás futott át a lelkeken. Mint mikor a temetésen a harang jelzi, hogy elindult hazulról a pap.

De nem volt baj. Nem volt ok a félelemre. Az írásbeli nagyon jól sikerült. A szóbeli egy kicsit döcögött. De a parasztszekér is döcög, mégis nagyobb terhet bír el, mint a simán futó úri hintó.

A harmadik nap estéjén hazaért Kender és boldogan kiáltotta be az ablakon:

— Érett vagyok!

Táncra perdült az egész ház. A tanító elkapta a feleségét és megforgatta. A lányok valceroztak, Kender ölébe vette örömeiben síró asszonyát és csárdást csókolt rajta. A cseléd vihogott s mikor látta, hogy csak ő áll mozdulatlanul, hopszpolkázva indult edényei felé.

—Julcsa, bort! — süvített a tanító.

—Jaj, mit fog szólni a telep! — sopánkodott a tanítóné. — Még sohasem voltam ilyen boldog, gyerekek!

—Julcsa, borokat! — süvített újra a tanító.

—Mit fog szólni az igazgató úr! — fantáziált Kendémé.

—Julcsa, az összes borokat! — tombolt a tanítóban az áldomásivási vágy.

Délután elfogta Kender a postakocsit a posta előtt. Feltelepedtek rá megint a há-

túlsó ülésre — a felesége és ő. A ló megrázta a fejét, esengő hangot adtak a szerzám ércrészei, a kerék nyikordult egyet s kezdtek közeledni a telephez.

Közel simultak egymáshoz, férj és feleség, oly közel, hogy a boldogságnak ki kellett volna szorulni közülük. De a boldogságnak épp az a természete, hogy neki nem kell tér, nem kell hely s inkább utazik egy szűk kocsi szűk ülésén, mint a termes kocsiiban.

A fák sárgasága az ősz egészségének látszott s nem az erdő betegségének. A piros és a rozsdaszínű levelek szüreti mámort mutattak, nem hullafoltokat. A levegő mozgása nem sóhajtás volt, hanem boldog lélekzés. A kocsin ülő két ember szemében nem sirás csillogott, hanem a kifényesedett lélek.

—Jánoska, — suttogta boldogan Kendémé.

—Jánoska, — mormogta halkán Kender, nem tudva bizonyosan, hogy hang volt-e a szava, vagy visszhang.

Mikor felértek a tetőre, már esteledett. Az igazgatósági épületből ezüstösen sugárzott ki a villanyfény. Az íróasztalok fölül kilátszottak a lámpákra boruló zöld ernyők.

A ház rendben volt. A kis tót cseléd hi-

vatása magaslatán vezette az ügyeket. Az állatok szelíden néztek a megérkezettekre, nem volt panasz a tekintetükben. Kender szaladt az irodába.

—Hol járt, Kender? Hol járt, Kender? — kiáltotta felé az igazgató, bár az elmaradás nem volt igazolatlan, egy kis szemrehányás is bele volt kottázva a kérdésbe.

—Vizsgán voltam igazgató úr, — pironkodott a megszólított.

—Vizsgán?

—Igen, kérem szépen, igazgató úr.

—Mifajta vizsgán ?

—Leérettségiztem.

—Le?

—Igen.

Az igazgató letette pápaszemét, félretolta az iv papiroost, mely félig beírva feküdt előtte, a kalamáris aggancaira helyezte tollát és lelkesen kinyújtott kézzel üdvözölte a maturust:

—Gratulálok! Üljön le, Kender úr. Beszéljen el sorra mindent. Nagyon szép dolog.

Kender nem ült le, csak megfogta a szék támláját. Csak a kezével ült le. Azt nem is hallotta jól, hogy hellyel kínálták. Csak azt hallotta, hogy „Kender úr“. Mert ezt még sohasem hallotta, csak most.

A hivatalnokok berohantak, ők már hallottak félfüllel valamit, de nem akartak szólni, azt hitték, hogy nem is igaz, meg nem remélték, hogy egész jól fog sikerülni a dolog. Nagy mosolygássá alakult minden ábrázat, s a szivarfüstös és cigarettafüstös szobák olyanokká lettek, mint egy-egy nevető száj. Az emberek voltak bennük a fogak és a fogak külön-külön mosolyogtak.

A kollégák úgy rázták Kender kezét, mint egy elromlott csengőt.

—Gratulálok!

—Isten éltesen, koma!

—Bravó! Csak tovább!

—Ez már beszéd, Jancsi!

A nagy fejű, őszes körszakállú bányamester szelíden állt Kender elé és melegen mondta:

— Jól van, Jánoska.

Az asszonyokat egy perc alatt mozgósította a futó hír. Ledobták kötéseiket, a félig kiolvasott újságot, az érdekes regényt, ép annál a jelenetnél, mikor a gróf szíve szavára hallgatva letérdel a szegény hímzőleány előtt, s rohantak Kendéméhez.

Csókolóztak, nevettek, könnyeztek, sópánkodtak, csodálkoztak, kezüket csapkodták és örvendeztek.

Fábryné is eljött, a keserű Fábryné, s fanyarul állapította meg:

—Kár volt, sokat veszít vele a telep. Most már Kender sem lesz a régi, olyan lesz ő is, mint a többi.

—És a többit — pattant föl Gizi asszony. — Talán nem vagy megelégedve a többivel? Van valami kifogásod ellenük?

—Mi nagyon meg vagyunk elégedve az urunkkal — jelentette ki Lőrincz mérnökne.

—Meg bizony! — erősítette Kádámé.

—Szegény Fábry, ma rekedtre énekelte magát, — súgta Valastyekné a szomszédja fülébe.

Az ajtón halk kopogtatás hallatszott a hirtelen támadt csendben.

—Szabad! — kiáltott Kenderné az ajtó felé sietve.

Az igazgatóné jött, kedvesen mosolygó arccal. Egyenesen Kenderné felé tartott, s előre elhatározottnak érzett hangon köszöntötte:

— Gratulálok, drágám, neked is, az uradnak is.

Tíz asszony előtt tegezte le most, először életében Kendémét az igazgatóné. Kenderné pillanatnyilag zavarba jött.

Két kézzel mutatott egy üres székre, mely helyet kínált még a tele szobában, s duplán jöttek ki száján a szavak.

— Oh, köszönöm, köszönöm. Nagyon kedves ... vagy.

Az igazgatóné leült. Huszonkét szem figyelte mozdulatait, tanulmányozta ruháját, kalapját, cipőjét.

Fábryné is édeskésre szabályozta keserűségét és kedveskedve szólt az igazgatóné felé:

—Ép most dorgáltam Margitot az ura miatt. Hát nem veszteség nekünk, hogy Kender tudományos pályára lépett? Ezután büszke lesz, s nem végzi el dolgainkat a városban.

—Dehogy nem! — védte Kenderné az urát. — Éppen úgy, mint azelőtt, s éppen olyan szívesen.

Az igazgatóné nem sokat beszélt, s jelenléte kissé merevvé tette a gondolatokat. Az asszonyok érezték, hogy ők nincsenek olyan elegánsan felöltözve; érezték, hogy kalaptalan fejükre valami néma vádat szór az új divatú kalap; hogy magukalakította ruhájukat szúrós szemmel bírálja az előkelő divatszalon büszkesége; hogy tavalyi cipőjük felé szúr egy vadonat új francia cipő.

Megvárták, amíg az igazgatóné feláll,
s ők is búcsúztak.

Nemsokára hazajött Kender,

—Csoda történt! — mondta. — Az
igazgató kinevezett Kender úrnak.

—Ez semmi, — licitált rá Kenderné az
urára. — Az igazgatóné itt volt s letege-
zett!

XII.

Kenderné visszatért a kis gyerekhez. Jucika halála óta nem engedett a szívéhez egy telepi gyereket sem. Nem akarta, hogy újra gyász borítsa be esetleges elvesztése miatt. Kitöltötte életét a tanulással, a könyvekkel, tervezgetésekkel, boldogító izgalmakkal. De a vizsgák szerencsésen elmultak, vakáció jött, pihenés jött, üres napok jöttek, s a kézimunka nem volt elég betöltésükre. Szivi munka is kellett.

Wágneréknak, a bányamérnökének kis Laci fiát egyszer sírva találta az úton. A gyerek a porban ült és keservesen zokogott.

—Miért sírsz, Lacika!

—Elvették a mankómat, — jajgatott a gyerek keservesen.

Kis nyomorék volt. Az egyik lába elmaradt a fejlődésben, görcsösen elfordult. Mankót kellett hordania.

— No várj, majd én visszaveszem neked.

És szaladt a gyerekek után, akik már továbbvonultak az erdőbe, a diadalmasan elrabolt mankóval, hogy sántaembert játszanak és örüljenek sántaságuknak.

A mankó csakhamar visszakerült, Lacika hóna alá került, magába szítta a könyveket és vitte dökögve a kis sántát.

— Gyere be, kapsz cukrot.

Lacika egész testével ránehezedett a mankóra, egy pillanatig gondolkozott, azután határozottan hirdette ki az ítéletet:

— Jó.

Bementek a szobába. Már sötétedett. A nap erejét veszelve tűnt el a reménytelenséget árasztó hegyek mögé. Kenderné az ablak mellé ült, összehúzta magán a kendőt, egy kicsit a gyerekeknek is juttatott belőle, s érezte, hogy együtt melegednek.

—Játsszunk, néni, — szólalt meg a gyerekek a felmelegedés után.

—Mit!

—Mindegy. A néninek van sok játéka.

—Honnan tudod!

—Tudom, — felelte Lacika rejtélyesen.

—Mondta valaki? — kíváncsiskodott Kenderné.

—Nem.

—Talán megérezted?

—Meg.

Kenderné letette a gyereket a szőnyegre, melynek szélcsíkjai a szobai estbe futottak, s kinézett az alkonyatba.

Nemcsak sarlóval, s nemcsak füvet lehet kaszálni, s vannak gondolatok, pillantások, melyek egy fél életet, egy egész hártát összefognak, hogy egy suhintással a láb elé hullassák szálait. Kenderné egy pillantással átfutotta a hegytetőket, amelyek neki elevenek voltak, mert az életéhez tartoztak; átsuhintotta gondolatával az erdőket, s az acél fejszéknek is alig engedelmeskedő fák a lába elé siettek. A pászortüzek a közelébe szöktek, érezte melegüket, füstölgő parazsuk gyantás illatát. Olyanok voltak ezek, mint égő rajzszőgek, melyekkel a sorsa a hegytetőre tűzte elmozdulhatatlanul. És a tetők, fák, tüzek öve mind szűkebbre szorította élete síkját, mint mikor tág karok hozzák közelebb és közelebb a szívhez a hullámokat, s azok egy nagyot buggyanva felszöknek az arcra, mint felfordított könnyek.

— Játsszunk, — mondta inkább magának. És ebben a szóban volt egy darab Jucika, egy darab Jánoska, egy darab

lányság, egy darab anyaság, egy darab temető, egy darab élet.

Meg kellett gyújtani a lámpát. A villany villámgyorsan világította ki a körtét. A szoba felderült. Lacika boldog várakozással ült a mankójával kacérkodva.

Kenderné leült: a szekrény elé, s szedte elő, kegyeletesen, lelki simogatással a játékokat, a kardot, a csákót, a kislovat, a bárányt, a trombitát és régi vásárok apró vásárfiait.

Lacika boldog volt, lelkesedett, felpróbálta a csákót, egy láthatatlan ellenséget leszúrt a karddal, egy másikat célba vett, belefűjt a trombitába, rohamot vezényelt, felült a lóra, s elkezdett vágatni az ismeretlen messzeségbe.

Kenderné lelke ott lobogott körülötte, mint egy rúdjáról elszabadult zászló.

—Néni, — kérdezte Lacika a lóról — van magának fia?

—Van, — hazudta Kenderné önmagának is.

—És hol van?

—Tanul.

—Nagy márt

—Nagy.

—Azé volt a játék?

—Azé.

—És nagy már?

—Hisz ezt már kérdezted.

—De azért nagy már?

—Nagy bizony.

—Mekkora?

—Kijárta a gimnáziumot. Mérnök lesz.

—Hogy hívják a néni fiát?

—Jánoskának.

—Igazán Jánoskának?

—Igazán. Miért nem akarod elhinni?

—El hiszem. És mikor jön haza!

—Sokára. Majd ha leteszi minden vizsgáját, ha férfi lesz. Eljön majd értünk, felszabadít a gondtól, a munkától, magához vesz bennünket és élünk nyugalomban, békében, boldogságban.

—Meséljen még, néni, — biztatta Kendémét a gyerek.

Kendémének könny szökött a szemébe és megcsókolta a Lacika haját.

A kis fiú napi vendég lett Kenderéknél. Elhagyta a gyerekeket, akik úgyis bántották, s szövetséget kötött a nénivel és játékos fiókjával. Messziről lehetett már hallani közelgését, mert mankója kopogott a kövön. Délelőtt a konyhában üldögélt, a küszöbre telepedett, faragott, a tűzrevaló fából kunyhókat épített, délután pedig Kenderné társaságában élvezte a fiók kincseit.

A születésnapján új mankót kapott. Szép feketét, fényeset, ébenfából valót.

— Lacika kinőtte már a régi mankót, dicsekedett könnyes örömmel az anyja.

—Új mankó kellett neki. Nagyobb! Erősebb!

És Lacika büszkén, boldogan kopogott a fényes támasztékkal.

Kender nevetett az új örökbefogadásán.

—No, csakhogy már megint van fiad!

—Megvan nekem a régi is!

—A Jánoska is!

—Igen bizony. A Jánoska is.

—Mit csinál most a Jánoska!

—Vakációzik. De ha kipihente magát, tanul tovább.

—Mit tanul!

—Mérnök lesz.

—Én is azt akartam éppen.

—És Jánoska elhagyja a meleg otthon!

—Sajnos, de másként nem lehet, — nagy diák lesz. Selmece megy, — mondta Kender.

És érezte hátán a batyut, kezében a botot, lelkében a távolságot, s összeszorult a szíve.

—De akkor vége lesz a boldogságnak.

—Nem, nem, — erősítette Kender az

elszomorodott asszonyt. — A boldogság ketté osztva is boldogság. És új életről van szó. Jobb jövőről. Meg kell hoznunk az áldozatot.

Soha nem érzett szomorúság telepedett a falak közé.

—És hogyan gondolod ezt? — kérdezte ijedten Kenderné.

—Úgy, hogy megszerzem most már a mérnöki diplomát is. Így csak fél-ember maradnék. Könnyen fog menni minden. Sokat tudok az anyagból. Meg is rövidítem majd a tanulmányi időt. Te velem jössz.

Kenderné rázta a fejét.

—Ez lehetetlen. Nem vagyunk gazdagok, élnünk is kell valamiből. Én itt maradok és dolgozom helyetted.

—Hogyan?

—Beállok helyetted a hivatalba. El tudom végezni az irodai munkát. Egyszerűen helyettesítelek, amíg távol leszel. Te helyettesíted Jánoskát, én meg téged.

Kender megfogta a felesége kezét és sokáig a szemébe nézett.

Nem szóltak egy szót sem.

Vannak kavicsok, amelyek alighogy a partra vetődnek, már parittyába jutnak, s röppülnek sorsuk pályáján. S vannak kavi-

csok, melyek elbújva maradnak, melyekre levél borul, melyeket moha föld be-
s észrevétlenül hevernek évtizedekig. Ken-
derék esztendőkön keresztül pihentek moz-
dulatlanul a parton s most nyúlt le értük
egy láthatatlan kéz, hogy parittyába te-
gye őket.

—Akkor így lesz, — mondta az egyik
szempár a másiknak.

—Akkor így lesz, — felelte a másik
szempár az egyiknek.

XIII.

Lassan készülődni kezdtek. A férfi utánanézett felsőruháinak. Kereste a nadrágokon a foszlányokat, a kábátokon a bevarrni való béléslyukakat. Felment a padlásra, kirakta a régi kofferből a belételepedt rossz cipőket, lábasokat, fődőket, befőttes tányérokat, kifordította, kisöpörte, s leutazott vele a lépcsőkön. A felesége pedig a fehérneműs-szekrény elé ült, zsámolyt tett maga alá és a szigorú katonarvos szemével sorozta a bevonulásra kötelezetteket. Szaladt a tű, fogyott a cérna, dalolt a ház.

Mikor Kenderné egyedül maradt otthon, kis, kopottas gyerekdalokat énekelt, mintha a Jánoska kelengyjét varrta volna.

Az ismerősök jöttek, mentek, senkinek sem tűnt fel a tűvel hadakozó asszony. A vendégek is kézimunkáztak, minden asz-

szony dolgoztatott a telepen. Ki harisnyát kötött, ki stoppolt, ki asztalfutót hímzett. Csak az igazgatónéól vették természetesnek, hogy nem jártatta kézimunkán az ujjait.

— Hja, ő nem ér rá, — mondta Gizi asszony. — Sok az ideje. Nekünk nincs időnk, mi dolgozunk.

Pár hét alatt elkészült minden az útra. Halomban állt, becsomagolásra készen minden, a fehérnemű, a felső ruhák, >a megfejtelt harisnyák.

Eleinte játéknak vették a dolgot. Még messze volt a szeptember. S nevetve, mosolyogva ösztökélték egymást:

— Sietni, sietni. Elkészíteni mindent Jánoskának, mire beköszönt az iskolaév.

Kenderné levelet irt Selmece egy barátnőjének. Hónapos szoba iránt érdeklődött. A válasz nemsokára megjött, a hónapos szoba kilátásba helyeztetett, csak azt kérdezte a barátnő, hogy kinek a részére kell, mert az akadémisták nagyon rakoncátlanok általában, valami komolyabb, józanabb fiatal embert várnak. Ilyennek maga is szívesen adna szállást.

„Akkor nagyon boldog vagyok, — felelte vissza Kenderné. — Ne add ki senkinek a szobádat, mert az uram fog berukkolni öreg fejjel a fiatalok közé. Nem szé-

gyeljük, sőt boldogok vagyunk, hogy eszünkbe jutott. A legtöbb ember ott véti el a sorsát, hogy leül és azt hiszi, hogy nem szabad mozdulnia. Az uram belátta, hogy tévedésből ült le s most tovább megy.“

Szent Istvánkor nagy bányászbál volt a kaszinói kertben. A házak fel voltak lobogózva és a jókedv lobogóit hordták az emberek az arcukon. A máskor kormos, piszkos bányászok kitisztálkodtak, ünneplőt öltöttek, virágot tettek a gomblyukakba, vagy a kalapjuk mellé és az asszonyaik, lányaik csárdást tárcolni látszottak a hegyekkel.

Az igazgatóné indítványára délután három óraker kugli-versenyt kezdtek. Jöttek a sárga sörök, piros borok és spricelő szódák. Meleg volt erősen. De egyszer egy évben van Szent István-napja. Nem szabad ünnepeletlenül hagyni.

A pirostetejű házak kikergették magukból lakóikat.

Az igazgatóné kezdte a kuglizást. Megszervezte a partit, lelkesítette a játékosokat s ujjongott, mikor sokat vitt a golyó. Természetesen nem hallotta, hogy amikor a pénztáros a dobban fennakadt golyót megindította, odasúgta az egyik állítgató gyereknek.:

— Te, ha az igazgatóné nagyságos

asszony dob, jól vigyázz, akkor sok bábnak kell esni. Kössetek madzagot a bábokra és rántsátok meg.

Így aztán nem csoda, ha az igazgatóné egyszer majdnem kilencet ütött. Csak egy hajszál híja volt, hogy a kilencedik bábu is le nem zuhant.

— Sör! sör! — kiabálták a szomjas férfiak. — Hordó sör!

De nem kellett sört fizetni, mert nem kilenc volt.

— Te számár! — rohant a gyerekre a pénztáros. — Most majdnem bajt csináltál! Kilencnek nem szabad esni. Akkor mérges lesz az igazgató úr. Csak öt-hatnak. Vigyázz jól a golyóra.

A pénztáros boldogan sietett vissza a padra, futtában előrántott egy szál gyufát, meghajolt az igazgatóné előtt, rálépett az igazgató lábára, ezer bocsánatot kért, rágyújtott egy cigarettára, izzadt homloka felé fújta a füstöt, a plafonra nézett s nagy hahotára kapta le a tekintét.

Az történt ugyanis, hogy az igazgatóné golyója még el sem hagyta a deszkát, melyen végigfutva kellett pályáját megtenni, odakint a célnál a bábuk már kezdtek lefeküdni.

Nagy lárma volt, tiltakozás, nevetés,

toporzékolás. A másik párt nemfizetéssel fenyegetődzött s az egész játék érvénytelenségét hangoztatta.

— Bocsánatot kérek, — magyarázta harsány hangon Lőrinc főmérnök, — ez nem okvetlenül csalás. Nagyon jól tudják, tisztelt hölgyeim és uraim, hogy Amerikába a villamos árammal végzik a kivégzéseket. Nos tehát, megtették egy ízben, hogy az elítéltet befűzték a drótokba, azt mondták neki, hogy az áram a következő gombnyomásra megindul. A gombot megnyomták, de az előre szándékosan kikapcsolt áram nem indult meg. Hölgyeim és uraim, a delikvens ennek dacára meghalt. Meghalt ép úgy, ép olyan szabályszerűen, mintha az áram végigfutott volna tagjain. Hasonló a jelen eset is. A bábu meghalt, ép úgy, mintha a golyó végigfutott volna a pályán. Mert tudta, hogyha végigfut, akkor neki úgylis vége.

Az igazgatóné egy piros szegfűvel legyezte arcát s maga is a játék újramezdését sürgette.

A pénztáros kirohant a dobhoz, az ígért korona helyett egy nyaklevest adott az állítgatónak s most már egy darabig egész rendben ment a játék. Az igazgatóné még véletlenül sem ütött egyet sem.

A férfiak hatalmas erővel dobtak. Ki-

tanult kuglista volt valamennyi, még akadémista korából. Mindegyiknek meg volt a maga biztos bábuja, amelyet leszedett három dobásra bizonyosan. Nagy vetélkedés folyt közöttük az asszonyok előtt. Első akart lenni mindegyik a hiúság pódiumán.

Egy-egy munkás, vagy munkásasszony is be-bemerészkedett a kertbe. Ma szabad volt. Az övéké is volt a multság. Odaálltak a kuglizó mellé s boldog mosolygással kísérték a golyók száguldását, az urak örömet.

Az asszonyok hamar megunták a multságot. Nagyon kimelegedtek s egymáson tapasztalták, hogy a túlizzadás nem előnyös nekik.

— És a halászat? — kérdezte az igazgatóné.

Az igazgató az órájára nézett.

— Fél óra múlva indulunk. Meg kell várni, amíg alkonyodik. A halaknak nagyon jó a szemük. Meg estefelé félénkebbek is.

Alig félóránnyira folydogált egy patak. Le kellett szállni hozzá a völgybe, egy szélszélyes szakadékba. Szép sárga kavicsok kövezték ki az alját, simák, mint a bársony, hogy jól essék a pizstrángoknak a köztük tanyázás.

Az igazgató elővette halászbóját, zsebébe tette gilisztás-skatulyáját s jelt adott az indulásra.

—Ki jön halászni? — kérdezte az asszonyok felé.

—Én! Én! — kiabálták az asszonyok, mikor látták, hogy az igazgatóné is készül a halászatra.

—De aztán nem szabad ám hangosnak lenni! — figyelmeztette az igazgató mosolyogva a hölgyeket. — A hálnak nagyszerű hallása van.

A férfiak maradtak. Nagyon szívesen maradtak. Az első hordó sör elfogyott. A második hordó jobb szerette az asszonyok távozását. A második hordóból már pikáns adomákat is csapolnak rendszerint.

A munkások mulatsága is hangosabb lett. Megkezdték a táncot. A bányászzenekar a legtüzesebb csárdásokat fújta a táncosok talpa alá. A mozsarak durrogtak, az emberek rikkantgattak, az asszonyok énekeltek s egy mámoros tömeg láza lüktetett a fák alatt. Elfelejtették a hegyek mélyét, a sötétséget, a karbidlámpák bűzét, a mélység rozsdás vérét, a görnyedést a hideg kövek között, a kőzúzók mázsás súlyát, a veszedelmeket, mindent.

Az egyik bányász derékon kapott egy

bükkfát, mintha asszony lett volna s azzal járta a táncot.

—Nem kapsz csókot a táncosodtól, te!
— kiáltott rá valaki a forgatagból.

—Nem baj! — ujjongott a bányász, — de vékonyabb dereka van, mint a feleségemnek.

A halászok homlokukat törülgetve bújtak fel a fák közül. Egy kicsit meleg volt az ut fölfelé. De nagy volt a diadal. Az igazgató húsz pisztrángot fogott egy óra alatt.

— Nagyon ügyes az igazgató úr! — zengték a dicséretet az asszonyok, hogy az igazgató úr meghallja.

Az igazgató hízott a büszkeségtől, de azért megjegyezte:

— Többet fogtam volna, ha a hölgyek nem fehér ruhában vannak. A fehér szín nagyon világít s gyanakodóvá teszi a halakat,

— Bizony, ennyi hal halálára jobban tették volna a hölgyek, ha gyászruhát vesznek föl, — jegyezte meg gyorsan, a bókra mindig kész pénztáros.

Az igazgatónét körülrakták székekkel az urak.

— Parancsoljon, nagyságos asszony!

Az igazgatóné úgyis csak egy székre tudott volna leülni, ezért le sem ült, hanem

a nyársat sürgette. Nyárson akarták megsütni a pisztrángot.

—A nagyságos asszony hires a nyárson sült pisztrángjairól, — jegyezte meg Lőrincz főmérnök.

—Ne mondja, — negédeskedett az igazgatóné. — Most akarom megtanulni. Még sohasem sütöttem nyárson pisztrángot.

—Hát még ha süttött volna, — vágta ki magát a főmérnök.

A bányászok már fújtatták a nyárstüzet. Izzón égett a faszén parazsa a kert egyik sarkában.

Egy bányászné a pisztrángokat tisztogatta, szalonnát rakott beléjük, feltüzdelte a piros pettyes halakat a nyársra. Ott sorakoztak szegények, hol egyenesen, hol lekókkadt fővel, égigilisztákról álmodozva. Megindult velük a nyár ringlispilje és forogni kezdtek a tűz fölött. De ez a tűz még nem volt elég nekik. Egy ínycsákács még fölējük állt s lángoló szalonnadarabból csepegtette rájuk a forró zsírt.

—Már megsültek! — állapította meg a bányászné.

—Honnan tudjál — kérdezte az igazgatóné.

—Kinyíltak, kérem. Amint szétnyílik a hasuk, az azt jelenti, hogy lehet enni.

Kíváncsi étvágyú emberek siettek a nyárs fölé a hívó jelre. A zsebekből előkerültek a bicskák s kenyérdarabok ravatalára feküdtek a nyitott hasú halak.

—Nagyszerű! Kiváló! Felséges! Isteni! — repültek a jelzők az igazgatóné felé, aki nem pirult el a hízeltetések nyársán.

—No de ilyen jót, nagyságos asszony!

— A király sem eszik ennél különbet! Az emberek dicséretet csámcsogtak zsíros, kormos ajkkal.

És ittak. Közelebb gurult a söröshordó. A csapnak már félre állt a frizurája.

—Kedves egészségére, — nyújtotta Kender az igazgató felé alázatos poharát.

—No és a közeli tervek! — kérdezte az igazgató, a poharát is kérdőjellel billentve.

— Jaj de jó, hogy kérdezni tetszik, — örvendezett Kender elsápadva. — Magamtól nem mertem előrukkolni vele. Úgy beszéltük meg, igazgató úr, kérem, a feleségemmel, hogy beiratkozom az akadémiára.

Az igazgató letette a poharat a földre, széttolta gallérját a nyakán, jobb kezét a csípőjére tette és kimeresztett szemekkel kérdezte:

—Az akadémiára!

—Igenis, igazgató úr, kérem.

—És a hivatal!

— Ezt pedig úgy gondoltuk, igazgató úr, kérem, megoldhatónak, hogy a feleségem helyettesít, amíg távol leszek. Ha az igazgató úr lesz oly kegyes és pártolólágg terjeszti fel kérvényemet a központba, bizonyára beleegyeznek. A feleségem be fog válni, igazgató úr, kérem. Két hét alatt úgy beletanul mindenbe, hogy nem lesz semmi zökkenő. És boldoggá leszünk téve, mert a fizetést kapjuk s nem kell eladó-sodni. Az igazgató úr jóságától függ a sor-sunk. Kérem kegyes pártfogását.

Kender egész délután ezt a beszédet fúrta-faragta, a kocintgatás, tarackdurrogás, trombitahörgés és kuglizörgés zajában. Persze a beszéd nem ilyennek született meg belül, egy láthatatlan táblára írva egész másként sorakoztak a gondolatok, a mondatok. Mikor hebegni kezdett, látta is ezt a táblát, eléje világított a délután lázában megalkotott szónoklatocská, de nem volt képes leolvasni. Mint a rossz zenei hallású ember, aki hallja magában az operai nyitányt, de mikor füttyülni kezd, megijed tőle.

Az igazgató keményen Kender szemébe nézett, vállára tette a kezét, megrázta s az italtól is fokozott meghatottsággal mondta:

— Kendben van! Ezt már szeretem! Maga tetőtől-talpig ember, Kender bará-

tom. És őnagysága is tetőtől-talpig asszony. Feleség. Számíthat rám!

Az urak lassanként eláztak. Az asszonyok a hazamenést sürgették. Gyerekre, cselédtávollétre, a holnapi hétköznapra hivatkoztak. Az igazgatóék mentek haza legelőször. Száz lépésnyire laktak, de fogat jött értük.

— Kezét csókolom! Kezeit csókolom! Csókolom a kezét! Csókolom a kezeit! — variálta az igazgató a köszöntéseket.

Kendémével is kezet fogva azonban már azt mondta:

— Kisztihand!

Tavaly még így köszöntötte:

— Magamat ajánlom!

Kendémé mosolyogva mondta az urának:

— Már a félemeleten lakom. Tavaly még földszintesén köszönt. Egy pár év és fent leszünk az emeleten.

XIV.

Másnap délelőtt az asszonyok már korán megkezdték a búcsújárást Kendernehéz.

— Halljuk, — mondták — halljuk. Oh, te titkolódzó, hát miért nem mondtad előbb. De okosan teszitek. Csak javítani a sorsot, kierőszakolni tőle, amit lehet.

Látszott rajtuk, hogy örülnek Kenderrek bontakozó szerencséjének.

Csak Fábryné, az örök-keserű fanyalgott.

—Na, na, csak meg ne bánják. Külön élni férjnek és feleségnek nem vezet jóra. Margitban még megbízom, vigyázunk is rá, meg olyan asszony, akire vigyázni sem kell, de a férfiak mind egyformák. Margit, jól meggondold, mielőtt útnak ereszted az urad,

—Nelliéknél fog lakni, — háritotta el Kenderné az urát ért bizalmatlankodást

— De az uramat elengedném Amerikába is. Már csak legyetek nyugodtak miattunk.

—Csak annak örülök, hogyha diplomatát kap az urad, az igazgató kezét esókolommal fog legalább köszönteni, — jegyezte meg epésen Fábryné. — Hallottam, figyeltem, hogy még csak kisztihandot mert köszönni. Tudjátok, mi a kisztihand?

—Köszöntés. — csapta rá Gizi asszony, aid első díjat nyert volna a gyorsbeszélésben.

—Dehogy! — tiltakozott Fábryné. — A kisztihand, az egy becsületsértés. A kisztihand az a köszönések közt, ami a ténsasszony a megszólítások közt. Több, mint a hallja kend, de kevesebb, mint a „nagysád“, hogy a „nagyságos asszonyt“ ne is említsem. Ha én valakinek úgy köszönök, hogy: kisztihand, akkor azt mondom neki: Jó napot alignagysád, vagy: jó napot, ténsasszony múlt öt perccel.

Az asszonyok nevettek.

— Hiába is nevettek, ez így van.

Kendémé zavartan legyintett a kezével.

—Tőlem köszönhet, ahogy akar. Mert azt meg kell adni, hogy az uram nincs egészen hivatalnoki rangban.

—De az igazgatóné már tegez, úgy-e Margit! — kérdezte Gizi asszony expressz gyorsasággal.

— Hogyne! — felelték egyszerre az asszonyok Kenderné helyett.

— Az igazgatóné előtt már rangban vagyok, — mosolygott Kenderné.

Egy kis maró íz vegyült a levegőbe erre a tapintatlanul előrántott kényes témára. Ezek felett a kérdések felett már régen napirendre tértek a hegytető asszonyai. Foglalkoztak is vele magukban, de nem tárgyalták társaságban. Nem szegyeitek a Kenderékkal való barátkozást, szerették is őket külön-külön, mert jó emberek, bibliai értelemben vett felebarátok voltak, de — ezt be kellett vallaniok — soha sem ültették őket az asztalfőre.

— Gyerünk főzni, asszonyok! — adta ki a jelszót Fábryné a hazaindulásra.

Az asszonyok felálltak, de még mindegyik elmesélte, hogy mit fog főzni. Közben ételrecepteket is magyaráztak, szakácskönyv kölcsönadási ígéreteket tettek és olyan mozdulatokat tettek, mintha már otthon álltak volna a tűzhely mellett.

Mikor megint észrevették, hogy még sem ott állnak, futó lépésben indultak a gazdasszonyi becsület megmentésére.

Délután feljött Kenderné anyja, az állomásfőnöknét hozta magával.

A kis vékony asszonyt nagyon szerették a hegytetőn. Eleven újságja volt a vi-

déknek. A kalitkaalakú állomásépület emeleti ablakában ott látta minden vonat kora reggeltől késő estig. Tudta: ki megy, ki jön. Tudta: kinek ki az útitársa. Tudta: ki visz, ki hoz. Mindent tudott. Még előbb tudta, mint a postamesterné, mint a mozgóposta lerakásait is figyelemmel kísérte, s a csomagok alakjából tudott következtetni tartalmukra.

Sokan rossznéven vették tőle, hogy az ablakon kinézéstől nem mindig tudta, hogy mi történik a háztartásában, a háta mögött. Hogy a gyerekei, szám szerint hat darab, épp úgy szaladgáltak a sinek között, mint a csirkék. Csirkék közül pedig sok esett áldozatul a vonat kerekeinek.

Szerettek hozzá járni az asszonyok. Érdekes volt és különös volt otthonosan járkálni a „forgalmi iroda“, a „pénztár“, „I—II. osztályú váróterem“ és „III. osztályú váróterem“ feliratokat viselő komoly szobák fölött és nézni az idegen utazókat, a lihegőket, a megrakottakat. Maguk sem tudták volna megmagyarázni, hogy miért izgatja őket jobban a vonat füstje, mint bármilyen illatszer és hogy miért szívták be sokszor mohóbban, mint az első akác illatát. Nem tudták, hogy mozdulatlanságukat mozgatta meg a mozdony s örök egyformaságukba lehelt bele a messzeség.

A főnökné jövetelének híre végigfutott a házakon. Az asszonyok felkapták kézimunkájukat és siettek megint Kendéméhez. Most az állomásfőnökné helyettesítette az állomást, ő jelképezte az elérhetetlen távolságot, a sejtelmeket, amelyeknek sín párja nem volt kiépítve a hegycsúcsra, csak a karói voltak leerve, ritka álmokba, nagynéhái vágyakozásba.

A hegytető ismerte a várost és érdeklődött iránta. Kellott alulról hozni néha egy kis idegenséget is, messzebb életek fűszerét, összehasonlítani vele a magukét, köríteni vele a szürkeséget, feldíszíteni vele a simaságot. Úgy játszottak a városiakkal, mint a féltve Őrzött játékkal a gyerek. Ünnepnapokon. Ismertek mindenkint lenről, ha nem is személyesen, de hírből, esetekből, pletykákból. És odafenn összeállítottak maguknak a képzelet Richter-féle kockáiból egy várost, beléjük állították alakjaikat és elszórakoztak velük, amikor megunták magukat és a közvetlen közelben élőket. Különösen ősz felé és télen. Amikor a kegyetlen szelek, vad viharok és csikorgó fagyok beszorították őket a kályha mellé, az ablak mellé, ahol akár háttal is ülhettek, nem láttak semmit. Legfeljebb a szembe lakót, aki szintén háttal ülhetett kifelé az ablak mellett.

Az állomásfőnökné elhozta közéjük a várost, a síneket, a messzire váltott vasútjegyeket, a jelzőharang lélekborzoló kongását, az indulást, az érkezést, a váróteremben bóbiskolást. Utasokká lettek mindannyian, régi utazásuk emléke kis csomagként lógott a lelkükön és régi, elfelejtett tornyok szúrták fel magukat gondolataikban. A máskor beszédesek is hallgatók lettek. A főnökné lett a szó. A nagy állomásé. A kis őrházak merengve álltak a maguk csendjében.

Utcáról-utcára vették az ismerősöket, az ismeretleneket. Az érdekesebb házak előtt megálltak, mint a mozdony, szemet, vagy vizet venni. Hosszú időre akarták ellátni magukat híryanaggal.

— Oh, jobb itt nektek, — sóvárgott a főnökné. — Itt ebben a tiszta levegőben, ezen a csodaszép hegyen, a csendben, a nyugalomban. Ha ti elalusztok, nem füttyög az álmotokba mozdony, nem kiabál nyers sokaság s nem rázza ágyatokat az éjszakát nem ismerő vonat. Tudjátok, hová vágyom én? Egy végállomásra! Hogyha már vasutas lett az uram s városhoz, sínekhez, fűsthöz van kötve, legalább csak az egyik oldala legyen kötött, a másik legyen szabad. Tudjátok, én mindig háttal ülnék a világnak, bele se néznék a menetrendbe,

fütyülnék a vonatokra, nem törődném az utasokkal, csak ülnék a kertben, vagy a hegy lábánál, a völgyben és nézném a kékséget, hallgatnám a csendet és imádnám a természetet. Milyen boldogok is vagytok ti, hogy nem halljátok a vonat zakatolását s itt éltek az élet fölött. Itt éltek kényelemben, távol a gondoktól s az emberektől. Akik vagytok, kevesen vagytok, megértitek egymást, szeretitek egymást. Én úgy érzem, hogy ha akadna valaki köztetek, aki nem közétek való, aki nem megértő és alkalmazkodó lélek, azt ti kivetnétek magatok közül, az megszökne innen éjszakának idején. Ti úgy vagytok itt, mint kézen az ujjak. Mindegyik mozog, de egyfelé mozog. Mindegyiknek megvan a maga helye, célja s ha tizenegyedik ujjnak jönne ide valaki a kezetekre, azt leoperálnátok, örüljete drágáim, hogy így vagytok. Ha az uram nyugdíjba megy, ide hozom közétek. Majd csak kap valami csendes állást. Vigyáz a munkásokra, vagy felügyel a raktárban, vagy a kohó körül. Valami jó kényelmes állást, nem kell sok fizetés. Én meg majd itt leszek állandóan köztetek, kézimunkázunk, sütünk, főzünk, jókat alszunk, kirándulunk, nézzük a hegyeket, az erdőket. Élünk. Mert az a zaj odalenn, tudjátok, az nem is élet.

Az asszonyok hagyták beszélni az állomásfőn öknét, aki véletlenül az ő ékstük sín-párjára futott. Jól esett nekik, hogy ezt az ő sorsukba vágyakozó lihegést hallották.

A völgyi város megint elvesztette varázsát. Az emeletes házak idegenek, ridegek, vásáriak lettek. Tekintetük önkéntelenül egyszerű, otthon varrott ruhájukra esett s elfordították gondolatukat a divatszalonok sokszor megvagy ott remekeitől. Az előbb pillanatnyilag letornyosodott vágyhulám elsimult s boldog meglelégedéssé bősönyosodott.

Mikor az állomásfőnökné hazament, Fábryné, az örökelégedetlen Fábryné, elkísérte az erdő széléig. Itt szállt a kocsiról, hogy gyalog sétálgon haza. Azt mondta, jót tesz neki a séta. Megölelte a szívjó főnöknét, megcsókolta és körülszimatolta a ruháját.

— Istenem, milyen jó vonatszág! — merengte az eltűnő kocsi után.

XV.

Az urak nem engedték el a búcsúlakomát. Sajnálták Kender távozását, de a sajnálattal egyenlő fokú volt afeletti örömük, hogy fehér asztal mellett búsulhatnak egy kedves emberük ideiglenes elvesztése fölött. Újabban divatba jött az Örömvacsora s a bánatvacsora. Mikor az orvost iktatták, amikor a telepi tanító az első tanítást tartotta az iskolában, örömvacsorát rendeztek, mikor valamelyikük szabadságra ment, vagy hosszabb időre el kellett utaznia, bánatvacsorát. A kettő között csak a címben volt a különbség, az elfogyasztott borok mennyiségében s a hazamenetel, azaz helyesebben a hazatántorgás idejében nagyítóüveggel sem lehetett különbséget felfedezni. Megtörtént, hogy az örömvacsorán siránkoztak s a bánatvacsorán örvendeztek. Aminthogy az is megtörtént, hogy másnap gondolkozniuk kellett, hogy

mit és kit is ünnepeltek tegnap tulajdonképpen.

Kender búcsúztatására azonban felvitörházott lélekkel készültek. Visszaélték magukat a diákkorba, a hazuról való búcsúzás könnyes, mámoros hangulatába. És irigyelték Kendert, aki tudott olyan mérész lenni, hogy harminckét évvel a vállain nekivágott a világnak, diákoskodni, tanulni, padba ülni. Mindegyik elhozta magával élményei legszebbikét, tanácsai legjobbját. Mind professzor akart lenni a diák mellett, ha már nem adatott meg neki, hogy diák lehessen.

Az estélyt az igazgató rendezte, ő főzte a bográcsost is. Már hat óraker ingujjra vetközött a kaszinó kertjében s vagdalta a nagynak talált húsdarabokat és aprította a krumplit. Asszonyt nem engedett közelbe. Férfiaknak való gulyást szerinte csak férfi tudott főzni.

— Az asszonyok elérzelgősítenek mindent, — mondta. — Jó limonádét csak asszony tud csinálni. Jó gulyást, jó pörköltet, csak férfi.

A férfiak élénken helyeselték, mert az igazgatónak nem lehetett ellentmondani s a feleségük sem volt közelben. De ebben a pillanatban, a venyigék csípős füstjében, a hangulatos bogrács mellett, az őszi fák

alatt, amikor a régelmúlt diákkor íze kísértett lelkükben, egyébként is azt érezték, hogy így igaz.

A verandán állították fel a hosszú vacsoraasztalt. Az igazgató a lampionokat is kihozatta. A furcsa alakú, színes papirburkokból letompított villanyfény esett a fehér abroszra.

—Egy kis sörszag is kellene, — szimatolta az egyik mérnök.

—Bizony, hadd keveredjen a bor szaggal, — helyeselt az igazgató.

—Egy kis jó kocsmaszag esne most jó, úgy-e?

—Bizony, kocsmaszagban lehet jó emlékezni.

És mindegyikük elé egy másik kis kocsmá emléke homálylott, savanyú szagával, melyben hol a dohos bor, hol a megsavanyodott sör, hol a kalapot félrebillentő pálinka játszotta a vezérszólamot. X-lábú asztalok, törött gyertyák, foltos abroszok, festett kocsmatündérek bútorozták be gondolataikat. Ők meg egy pillanatra leültették magukat az X-lábú asztalhoz, felszívták az áporodott levegőt, lehajtották fejüket a régen mosott abroszra, kacsintottak a festett angyalra s egy néma nótát vertek ki az állukkal. A visszahozhatatlanság bölögetésnek nevezett nótáját.

— Asztalhoz! Asztalhoz! — kiabált az igazgató a homlokát törülgetve.

Megvillantak a fehér tányérok, az evőeszközök. A tömeg a helyszínén akart az áldásban részesülni. Körben álltak a bogrács körül s szedték sorban az illatos vacsorát.

Nem volt se vége, se hossza a dicséretnek. Magasztalták a gulyás sósságát, paprikásságát, a krumpli puhaságát, a húsdarabok formáját, a lé bőséget, az egésznek hőfokát. Törték a fejüket, hogy mi dicsérni valót is találhatnak még a már felsoroltakon kívül. És hogy a dicséret ne csak szó maradjon, mohón habzsolták a porciójukat. A gulyásnak egy-kettőre végére jártak. A borosüvegek elkezdtek köszöngetni, hajladozni a jóllakottak előtt, süstörögtek és a kemény gallérok nagy bevágásokat tettek a hátra hajlott nyakakba. Ittak az emberek pazarul.

Az igazgató búcsúpoharat emelt Kenderre. Ünnepelte benne a józan, komoly, törekvő férfit, a megbízható munkatársat és sok szerencsét kívánt neki további életére.

Kender izgatottan állt fel. Még az nem történt meg vele, hogy központja lett volna egy estének. Hogy egy úr, egy igazgató, beszédben ünnepelte volna. Elsápadt, krá-

kogott. Egyszerű szavakat keresett s meghatottan mondta el köszönetét.

A poharak a magasba emelkedtek. Az ünnepeá körben járt koccintani.

Most már kiesett az ünnepélyes merevség az estéből, nem várt senki semmi ceremóniát, nem feszengett senki a helyén, nem volt más hátra, mint a hangulat fokozása a borok fogyasztása árán.

Lőrincz főmérnök felemelkedett helyéről s odament Kenderhez.

— Szervusz!

Kender beleöltötte karját a feléje gömbölyített karba s összekoccintották poharukat.

—Szervusz! — mondta elpirul tan. És kezét fogtak.

—Jánoskám, — kezdte Lőrincz — te most elmegy abba a boldog Selmecke. Irigyellek. A legaranyosabb, a legkedvesebb város a világon. Hogy miért is végeztem én annakidején! Most úgy tehetnék, mint te és mehetnék vissza. Mehetnék vissza barátságos hónapos szobámba, elsejét várni, adósságokat csinálni és szerenádót adni a legszebb szőke lánynak. Te János, tudom, hogy te diszkrét ember vagy. Szervusz. Tudod, az a szőke lány még mindig ott van, azzal a különbséggel, hogy szőke aszszony lett belőle. Azt mondják, még min-

dig csodaszép. Szervusz. Hallom, nem boldog, szegény. Valami részeges erdészhez ment. Mondtam neki mindig: Juliska, várjon. Juliska, ráér, Juliska, én rövidesen gyakornok leszek és eljövök. Becsületszavamra mondom, eljövök. De az anyjának sürgős volt a férjhezadás. Oh, Jánosom... Szervusz! Tudom, te nem fogsz pletykát csinálni. A feleségem rossznéven venné tőlem, ha megtudná. Juharnak hívják az urát. Érdeklődj iránta. S ha összetalálkozol vele, mondd meg neki, hogy egészségre ittam ezt a poharat. Szervusz!

Kender is a poharához nyúlt. Koccintottak.

Lőrincz felkelt, egy kicsit támolyogva visszament a helyére, felkapott egy hosszúnyaku üveget és elkezdte csókolni az üveg nyakát. Valami régi báli éjszakából feléje világító fehér nyakat vélt csókolgatni.

Kender jobboldalán üresen maradt egy szék. De csak egy pillanatig. Valósággal rácsapott Kapros mérnök az asztal sarkáról. Hozta magával a poharát is és messziről nyújtotta Kender felé.

—Szervusz!

—Szervusz!

A karok megint átfonták egymást, a poharak széle összecsókolózott.

—Hol fogsz lakni? — kérdezte Kapros és nagy kézlendülettel húzta végig gyufáját a skatulyán.

—Fullajtáréknál. Az asszony a feleségemnek régi jó barátnője. Valami távoli atyafiság is van. Volt náluk lánykorában egyszer. Egy szünidőn át.

Kapros a fejét csóválta. Koccintott, ivott, azután megint a fejét rázta. A szivarja sem szelelt, ahogy kellett volna, nem lehetett tudni, nem annak szól-e a fejhintázás.

— Nem szeretem a dolgot, — mondta egy kis csend után. — Nem szeretem. Ez már az asszonyok dolga. Függetlenséget aláásni, azt tudnak! Láttál már te női szabadsághóst! Úgy-e, hogy nem! De női börtönört azt már láthattál. Tavaly hozta valamelyik képeslap az arcképét. Amerikában van, de egye kutya. A fő az, hogy van. Ne hagyd magad, barátom, kalitkába zárni. Te nem tudod, mi az: fiatalnak és boldognak lenni. Nem azt akarom ugyan mondani, hogy nem vagy boldog, tudom, hogy az vagy. De nem tudod: tmi a fiatal szabadsággal járó boldogság. Te rabbá lettél már húszesztendőskorodban. Nem tudod, mi az: selmeci diáknak lenni. Akadémistának lenni. Hajlékony nádpálcával sétálni az utcán, paskolni vele a csizmádat

és úgy paskolni az életet, a kutyát, mint egy csizmát! Te János, ha én mégegyszer csak egy hónapra akadémista lehetnék! Odaadnám a lelkiüdvösségemet. Biz Isten oda! A lelkiüdvösség legjobb esetben mennyországot jelent. De mit jelent Selmec a mennyországhoz képest! Hanem mit is mondott a kabai asszony: Tán innánk egyet, komámuram!

Szép sárga bor ömlött a poharakba. Kapros könnyes mosollyal kísérte a vékony nyakú üveg elvérést. Megint rágyújtott a kialudt szivarra s akkorákat szívott rajta, hogy két arca belsejének okvetlenül találkoznia kellett a szája közepén.

— Vigyázz a szabadságodra, fiú! Én mondom neked, az öreg róka. És majd találkozni fogsz a legszebb selmeci asszonnnyal. A rendőrkapitány né val. Úgy nézz rá, hogy majdnem az enyém lett. Gyönyörű szerelem volt. De szegény lány volt, az anyám nem engedte. A lány bánatában hozzám ment egy rendőrdíjnokhoz. Tudod, ez olyan, mint mikor valaki a vízbe ugrik. Akadémista és rendőrdíjnok. Tudod — ég és föld. Az utolsó akadémistabálon — húsz éve annak, pajtás — valami gyászos előérzet súgta nekünk, hogy nem látjuk, nem láthatjuk többé egymást. Szorosan

karonfogva sétáltunk a lampionok alatt, a fák között, tudod, nem ilyen ócska lampionok voltak, mi nagy súlyt fektettünk arra, hogy a legfényesebb külsővel bírjon a multságunk. Keveset beszéltünk s rövidítettük a mondanivalóinkat is. Félmondatokat ejtettünk, negyedmondatokat. Egyszer aztán egy bolond rövidítés jutott az eszembe. Azt mondtam neki: Szimiti. Nem értette. Szimiti, mondtam neki és az ő kezét tettem a szívemre Szimiti — szívem mindig tiéd. Azt mondta, sohasem felejtí el ezt a szót. Én tudom, hogy nem felejtettem el. Ha találkozol vele, mondd neki: Kapros Géza a világ fenekéről azt üzeni: Szimiti! De jól figyeld az arcát. Aztán majd ha hazajössz, elmondod nekem: nevetett-e, elborult-e, emlékezett-e, gondolkozott-e? És hogy nem lett-e a szeme könnyes¹? Ne felejtí el tehát, azt mondd neki: Nagyságos asszonyom, van egy jóbarátom a világ fenekén. Kapros Géza, talán tetszik rá emlékezni. Te, ez nagyon jó lesz, ezt okvetlenül mondd, hogy: talán tetszik emlékezni. Ez a Kapros Géza azt üzeni nagyságos asszonyomnak: Szimiti. De az Istenre kérek, jól figyelj! Különben holnap még beszélünk!

Kapros fenékgig ürítette a poharát, mintha a szimitis nő egészségére ürítette

volna és óvatosan, minden széktámlába belekapaszkodva, visszament a helyére.

Kender jobboldala üresen maradt. Kapros helyére nem telepedett le senki. Ideje volt a bal szomszédjára is figyelmet fordítani. A baloldalán is népvándorlásnak kellett zajlania, mert a túloldali Fábryt látta ott ülni. A józan életű, csendes, szerencsétlen Fábryt, a házaseset áldozatát. A szemébe nézett s egy könnycseppet látott csillogni benne. Ez a könnycsepp meg olyan beszédes volt, hogy ki lehetett olvasni belőle egy egész élet meséjét, a házi békétlenséget s kiszomorkodva lehetett látni a sok rossz élcet, amit róluk gyártottak. Mert a jó emberek is rosszak s az embereket azért nevezzük néha jóknak, mert megunjuk őket mindig rosszaknak nevezni. A jó emberek mondták Fábryról, hogy mikor egyszer lenn voltak a városban valami fővárosi énekes hangversenyén, a hatalmas énekhang hallatára felkiáltott:

— Jaj de pörölhet most ennek az embernek a felesége!

És Fábryról mondták ugyancsak a jó emberek:

— Irigyelni kell ezt a Fábryt. Nem kell neki ugorkát savanyítani. Csak a felesége

feje köré köt egy darab hólyagot és megvan télire a savanyúsága.

Fábry jobb felé fordította a fejét és visszanézett Kenderre.

—Te, — mondta, mert már ők régóta tegeztek egymást — olyan furcsa emlékeket hoz elém ez az este. Bort ritkán iszom és ha bort iszom, mindig ugyanaz a hangulat fog el. Ugyanaz a vidék, ugyanazok a színek, ugyanazok az emberek állnak elém. Mintha egy tőkéről szüretelnének minden bort és minden mámor ugyanazokat a hangulatokat tartalmazná. Nem különös ez. Te?

—De bizony, — hagyta rá Kender.

—Félfüllel hallottam, amit ezek az emberek itt neked beszéltek, — folytatta Fábry. — Én is kérlek valamire. Én azonban nem üzenek veled semmit. Egy szót sem kell szólnod. Tavaly szeptemberben mentem lefelé az erdőn keresztül s ráléptem egy fenyőágra. Visszafordultam, hogy felvegyem. Eh, gondoltam, a galyakra, levelekre rálép iaz ember. Utóvégre rálép a bogárra is s szét is tapossa. Mentem tovább, de megint megálltam és megint visszafordultam. Akár hiszed, akár nem, a kis fenyőgalyacska rám parancsolt, hogy menjek vissza érte, törjek le belőle egy darabot

és tegyem a zsebembe. Itt hordom a tárcámban. Be van csomagolva egy kis selyempapírba, hogy a tűi szét ne hulljanak. Ilyen bolondériám mindig volt nekem a fákkal, a levelekkel, a gombákkal. Szerettem, sajnáltam őket. Mindig mondták, hogy nekem erdésznek kellett volna lennem, nem bányásznak. Igaz, hogy én örökbe fogadtam volna minden fát s a gyerekeknek tekintetem volna. Ezt nem szabad az erdésznek, mert a fát vágni is kell. Itt van a selyempapiros. Nézd, benne zörögnek a tücskék, de az ágacska nem tört el. Mikor felvettem és eltettem, azon gondolkodtam, hogy kinek is adnám legszívesebben. Tudom, az ember bolond, az ember sokszor gyerek, eszembe jutott a régi ideálom, a Vásáry Iluska. Mikor végeztem az akadémiát, Iluska küldött nekem egy olyan galyat, levélben. Most én is küldök neki. De már kint lakik a temetőben. A katolikusban. Majd rátalálsz. A sírja a feltűnőbbek közé tartozik. Fehér márvány sírkő áll fölötte, egy fehér galamb van rajta kifarragva, Az van ráírva: „Itt nyugszik Vásáry Iluska. Élt 21 évet. Odafenn találkozunk.“ Valami tudónyaivalya vitte el szegényt. Megteszed!

— Oh, hogyne. A legnagyobb készséggel. A sírjára úgy-e?

—Ien, a feje fölé. De nehogy a feleségem ...

Kender beszédesen intett a kezével. Fábry megnyugodott s lehajtotta fejét az asztalra.

Az igazgató a Ballag: már a vén diákot intonálta. Abban maradt a beszéd s a más vágányokon kanyargó ének. Az igazgató kívánsága közkívánattá változott át.

—Ezt a dalt, fiúk! — kiáltott a nóta után Sarudy, az öreg bányatanácsos. És vele énekelték a többiek is:

Herberg apó gyújts világot!
 Von-e kökény szemű lányod?
 Ha nincs kökény szemű lányod,
 Aludjon ki a világod!

Egy fürge kéz lecsavarta a villanyt, jeleül annak, hogy Herberg-apó nem dicsekedhetett kökényszemű lánnyal. Csak egy láng maradt égve a folyosó végén. De ez is elég volt. Az emberek nem akarták látni egymást, jobb volna a homályba temetkezve dajkálni emlékeiket. A fejük mind közelebb hajlott az asztalhoz s ugyanaz az érzelemhullám lekényszerítette egymásután valamennyit. Pár pillanatig csend lett. A boros mámor nagy sóhajokat kergetett föl a lelkekből. A késnél is jobban

fájt volna, ha most valaki hirtelen felcsavarja a villanyt. A társaság minden egyes tagja egyedül volt. A közös multság láncszétszakadt. Az egyes láncszemek önálló életre keltek s nem volt vágyuk összefogózni. Egypáran szipogtak. Ah, Istenem! — sóhajtotta valaki. Fábry hangosan elsírta magát.

Kender nesztelenül hátrább tolt a maga alól a széket s lábujjhegyen hazaszökött.

XVI.

Reggel az urak egy kicsit gyűrötten mentek a hivatalba. Nem aludtak túlságosan sokat. Volt olyan, aki le se feküdt. Emlékeztek rá akadémista korukból, hogy a lefekvést néha el is lehet sikkasztani. Jó hidek mosdóvíz, lemosás derékig, egy kis tornázás. Törzshajlítás előre és hátra. Kezeket mellre, föl oldalt, előre. Azután friss pirítós, szalonnával. Ez olyan belső paplan a gyomornak az elfelejtett külső takaró helyett.

Érdes hangon köszöntgettek egymásnak jó reggelt.

Persze az igazgató már bent volt. Ő minél később feküdt le, annál korábban kelt. S minél kevésbé lehetett számítani pontosságára, annál pontosabbnak mutatkozott. Olyan óra volt ő, aki ha késésre állítják is be, siet.

S mert hivatalos óra volt, munkaidő,

nem ejtett egyetlen olyan szót, nem tett egyetlen olyan mozdulatot, mely a tegnapi mulatságra utalt volna.

A telefon megszokottan csengetett, a leülők alatt székek csúsztak a padlón, ajtók csukódtak, emberek jöttek, mentek.

A tegnap elmúlt. A ma éppen olyan volt, mintha sohasem lett volna tegnap.

De mégis történt valami különös.

Kender bejött két munkással.

Leült asztalához, kopogott a gépen, egy-egy cédulát adott a két embernek s mikor ezek elmentek, hosszú könyvet vett elő, hogy az egymáson nyugvó számokat összeadja.

— Kettő meg hét az kilenc, — gondolta fejben.

Ekkor jobbról és balról egy-egy árnyék állt előtte.

Kapcsos és Kádár.

—Kérlek, — szólt Kapcsos — egy ki» beszédünk volna veled.

—Parancsoljatok, — súgta Kender, mert az igazgató ajtaja nyitva volt s szokatlanul találta az ügyet.

—Talán kimennénk az előszobába, — javasolta Kádár, köhintve.

Kimentek.

Kender kérdőjelként nézett a két emberre.

—Felvilágosítást, azaz helyesebben magyarázatot kérünk tőled Fábry kolléga nevében.

—Fábry kolléga nevében? Magyarázatot? — csodálkozott Kender.

—Igen, — folytatta komoly hangon Kádár. — Azt mondja, hogy az éjszaka sértő kifejezést használtál a feleségével kapcsolatban.

—Én?

—Ő mondja.

—Hát, kérlek, — lihegte Kender, — ha ő mondja, akkor mindjárt sértő kifejezést használok, de vele szemben.

—Bocsánatot kell kérnünk, — szolt közbe Kapcsos — de lovagias ügyről lévén szó, nem engedhetjük meg, hogy felünket sértegessék. Legjobb lesz, ha szíveskedsz a magad részéről is két segédet megnevezni.

Kender vállat vont.

—Jó.

—És hány órára? — kérdezte Kapcsos.

—Délután kettőre.

—Ez későn van, — dobbantott Kádár. — A sört délelőtt csapolják.

—Kádár elnevette magát.

— Te csacsi! hát komolyan vetted! Csak illusztrálni akartuk, hogy most már

párbajképes vagy. A párbajképesség, fiam, az érettségivel kezdődik. Lovaggá vagy ütve. A Fábry-ügyet ezennel visszavonjuk s a magunk részéről hívunk ki két pohár sörré és ugyanannyi sós kiflire.

—Bolondok vagytok, — dörmögött Kender. — Azt hiszitek talán, azért tettem le a vizsgát, mert a párbajképességet akartam elérni!

—De meg kell szoknod, hogy minden pillanatban lovagias ügybe keveredhatsz. Akadémikusok közé mégy!

—Tanulni megyek.

—Azt hiszed, neked külön teremben fognak előadni a tanárok? Valamelyik fiú véletlenül meglök, vagy valamelyiket véletlenül te lököd meg s kész a duellum. Szép vagdalt hús lesz belőled, Jánoska, mire hazaérsz.

—Kender, Kender! — hallatszott ki az igazgató kiabálása.

—No látjátok, — tett szemrehányást Kender, mikor a kilincsre tette a kezét — most kikapok miattatok.

Az igazgató kalappal a kezében állt az íróasztala előtt.

— Megyünk a Rudolf-tárnába, Kender, velem jön.

— Igenis, — örvendett Kender, hogy tul volt a bajon.

Mikor becsukódott mögöttük az ajtó, a nap kisütött az irodában. A múlt éjszaka bohém hangulata előtört a szigorú hivatalosság felhői mögül. Kapros óvatosságból még az oldalsó ablakhoz ment, megnézni, hogy valóban eltűnnek-e a lefelé vezető úton. Azután megnyugodva ugrott az asztalra, hogy törökösen maga alá rakja lábait.

— Látjátok ezt a kis karcot a fülem mellett! Életem legbolondabb emléke. Nyolcadikba jártunk, irigyeltük a katonatiszteket, akik kardjukat csörtetve sétálgattak a korzón, kecses szalutálásokkal bolondították magukba az asszonyokat, főként pedig véres párbajok hírébe keveredve hőökként szerepeltek a köztudatban. Egy felkötve hordott karért, vagy egy angoltapasszal leragasztott sebhelyért odaadtunk volna tíz esztendőt az életünk-ből. Különösen Kiss Laci meg én. Szerződést kötöttünk, hogy az érettségi után azonnal megverekszünk. A sürgönyt a vizsga után ilyenformán akartuk hazaküldeni: „Érett vagyok. Sebem jelentéktelen. Ellenféllel kibékültem.“ Készültünk is a párbajra nagyon. Kard híján botokkal. Kikötöttük, hogy csak a karra szabad

vágni, arcra nem. Féltünk, hogy egy rossz szul sikerült vágás elrútít bennünket.

—Persze, szerelmesek is voltatok? — szólt közbe Wagner.

—Természetesen. Mind a ketten ugyanabba a lányba, a trafikos Ilonkájába. Alig vártuk, hogy az érettségi bankett meglegyen. A következő napon már felálltunk egymással szemben a lovassági laktanyában. A segédek kellő komolysággal rendelkeztek. A vezető segéd a törvény rideg álarcában felszólított bennünket, a békülésre s felolvasta a büntető törvénykönyv megfelelő paragrafusait. Kérlelhetetlenek voltunk. Összecsaptunk. Eleinte nagyszerűen ment a dolog. Játszottunk. Csak a kardokat csapkodtuk. Olyan kardzengést talán még sohasem hallottak azok a rideg falak. A vezető segéd sisakkal a fején s vastag vívókesztyűvel kezén hiába várta a beavatkozás pillanatát. Egyikünk sem akart megsebesülni. Már-már úgy volt, hogy végkimerüléssel, sebesülés nélkül fejeződik be a párbaj, amikor Kiss Laci elfeledkezve megállapodásunkról, a fülemre csapott. Éreztem a vágást, azt hittem, hogy az arcom simasága is tönkre van téve, felháborodva kiáltottam ellenfelemre:

— Disznó!

A vezető segéd már köztünk állt, szét

voltunk választva, lihegtünk az izgalom tói s én magamon kívül dupláztam rá a sértésre:

— Becstelen disznó!

A segédek elhültek. Magatartásom páratlan volt a lovagias harcok történetében.

A helyzet tűrhetetlenül kínos volt, mert sem én, sem Kiss Laci nem adhattunk magyarázatot a lovagias ügy tulajdonképeni háttéréről.

—Újabb sértés, — reszketett Kiss Laci segédjének hangja.

—Ez vért kíván! — kiáltotta a magáról megfélemezett jó barát Kiss Laci, most már egészen belelovalva magát a lovagias hangulatba.

A segédek összeültek s amíg mi vörösen és szívünk dobogását csittítva álltunk háttal egymásnak, most már valódi haragot érezve, megszületett a határozat. Az orvosok megállapították harcképességünket s a párbaj folytatódott.

Felálltunk újra.

Az előbbi titkos mosoly már nem ragyogott szemünkben, mikor egymásra néztünk. Már nem is tudtunk egymás szemébe nézni.

Összecsaptunk.

Megint zengtek a kardok, dobbant a

padló alattunk s hullott a verejték rólunk. Vigyáztunk nagyon a bőrünkre. A vívó tanárunk büszke lett volna, hogyha lát. Nem sikerült megsebesítenünk egymást.

A párbajt végkimerülés címén szüntették be a doktorok.

—És kibékültetek! — kérdezte Wagner.

—Ki.

—Mondj még egy mesét, — nevetett a szivarfüstbe Wagner.

—Mit, talán kételkedsz a szavamban! — fortyant fel Kapros. Talán kételkedni mersz!!

Látszott rajta, hogy a kardjára csapott volna, ha lett volna kardja. De csak egy olcsó ácsplajbász volt a kezében. Arra csapott.

—Kételkedni mersz! — recsegte fenyegetőleg Kapros hangja.

Wagner még mindig nem találta tragikusnak a helyzetet és angol hidegvérrel felelte:

—Jó kis história. Úgy hiszem, tavaly olvastam valahol. Egészen jól volt megírva.

—Vagyis hazudtam! — kérdezte Kapros és marokra fogta az ácsplajbászt.

—Egész ügyes história, — ismételte

Wagner, mulatva Kapros izgatottságán.

— Egész ügyes história.

— És ez a forradás a fülemnél! — sívította Kapros az asztalt paskolva.

— Kelés, — felelte nyugodtan Wagner.

— Fiatal korban előfordul ilyen kelés. A doktor kivágja s az ember, ha megnő, ráragaszt egy párbajhistóriát.

Ez már több volt, mint amit eltérni lehetett.

Kapros leugrott az asztalról s halványan kiáltotta:

— Ezért felelni fog uraságod!

Így történt, hogy mikor Kender délben hazament ebédelni, lovagias affér hírért vitte a feleségének.

— Én vagyok Kapros egyik segédje, — tette hozzá. — Azt mondta Kapros, hogy most már lehetek párbajhős is, párbajsegéd is, mert meg van az érettségim. Látod, mi mindenre képesít a középiskola elvégzése?

— De csak nem lesz párbaj e miatt a csacsiség miatt? — nyugtalankodott Kenderémé.

— Nyugodt lehetsz. Sör fog folyni, de vér nem.

Így is lett.

A segédek fél óra alatt tisztázták a helyzetet, Wagner segédei kijelentették, hogy felük csak ugratni akarta Kaprost, sérteni nem. Kapros segédei ezt a nyilatkozatot tudomásul vették. A jegyzőkönyv békés hangulatban lezáródott.

Nem vesztett senki semmit, csak Kender. Későbben indulhatott a városba. Mert pénzt kellett föladnia a postán.

— Kender, — adta ki a parancsot az igazgató délután — majd pénzt ad fel a központnak. Valószínűleg azonban gyalog kell leszaladnia, mert az egyik ló felfuvódásos tünetek között megbetegedett.

Lehetett volna menni a másik lóval is, de erre nem gondolt az igazgató.

Kender zsebébe dugta a pénzeslevelet s megindult lefelé.

Útközben bekopogtatott a feleségének.

— Mit üzensz haza? Megyek a városba. Ne aggódj, ha későn jövök.

Hajlékony, vékony mogyorófavesszőt vágott magának egy bokorról.

Megsuhintotta.

Ez volt az induló.

Jó, hogy a város lent volt és nem fent. öt perccel a zárás előtt ért a postamester rácsos ablaka elé.

— Pénzt hoztam, főnök úr.

A postamester elvette a pénzt, megolvasta, megírta a vevényt s mikor átadta Kendernek, nem engedte el a kezét, hanem jól megrázta:

— Gratulálok. Hallottam. Beszélte a földrajztanár. Nagyon szép dolog. Isten éltesse.

Kender kilépett az alkonyi hangulatba öltözködő piactérre. Át akart menni a főtéren, hogy meglátogassa az apósékat.

— Kender úr! — szólt rá valaki.

A patikus volt. Már bezárta a patikát s a kaszinóba indult a szokásos tarokkpartira.

—Jó estét kívánok, — köszönt Kender előre.

—Csak gratulálni akarok, kedves Kender úr. És valamire felhívni a figyelmét. Most már jelentkezzék tagnak. Tudom, hogy nem nagyon kaszinós ember, de tudja, vidéken aszerint mázsálják az embert, kaszinótag-e vagy sem. Én magam fogom ajánlani. Majd szerzek még egy választmányi tagot.

—Köszönöm szépen, — hálálkodott Kender — de talán várjunk még egy kicsit. Még sok van hátra a végcélig. Majd ha odáig eljutok, jelentkezem.

— Csak tessék. De okvetlenül. Én akarom ajánlani.

Kender nekivágott a balra forduló kis utcának, melynek kövei más hangon kopogtak a lába alatt, mint ezelőtt.

Megérezték, hogy párbajsegéd és jövődöbéli kaszinótag lépkedett rajtuk.

XVII.

A felesége még fenn volt. A villanyfénynél varrt. Mindig talált még csomagolni valót is, javítani valót is. Olyan volt a szoba, mintha minden utazni akart volna. Az útitáskák újra és újra megtömve, kizakva és visszarakva készülődtek az indulásra. Nagy árkus papírok, újságdarabok, selyempapírlapok fojtották vissza zörgésüket, mely hol búcsúnak, hol zokogásnak, hol zúgolódásnak lett volna minősíthető.

— Majd rend lesz itt, — vigasztalta magát Kenderné. — Holnap korán kelünk. Délben minden darab a helyén lesz.

Másnap búcsúzni jártak. Az igazgatóné különösen kedves volt. Apró süteménnyel és konyakkal kínálta meg őket s egész az útig ment ki velük.

Egy kis izgalom érzett az egész telepe a. Eddig csak szóbeszéd volt minden, most azonban a szavak lábakat kaptak s vitték

magukkal Kendert. Nem mintha nagy ürt hagyott volna maga után, hisz csendes, szürke, zajtalan ember volt. Az óramű nem állt meg, hogy kivettek belőle egy kis csavart. De a szerkezetben össze volt már szokva minden rugó, minden szög, minden drótdarab, mind hallotta a másik hangját, látta mozgását, mozdulatlan életét. A gondolatok csóválóztak. No nézze meg az ember! Ez a Kender! Még mi lesz belőle! Az asszonyok egy kicsit irigyelték Kendémét, azok az asszonyok, akik már jórég óta meg is unhatták azt a rangot, mely Kenderékre csak most mosolygott. De nekik ez természetes volt, simán, magától jött, nem kellett érte a völgyből a hegyre ugrani.

Kenderné lekísérte az urát az állomásig. Egész úton csak fogták egymás kezét és nem szóltak egy szót sem. Hajnalban mentek keresztül az erdőn s a harmatban álló fák alatt, az élet szele süvített át a lelkükön. Érdemes? — kérdezték magukban. — Érdemes elszakadni ennyi időre, félig kihüteni az otthont, mely meleg volt és teljes boldogságot adott eddig is.

Voltak pillanatok, mikor hol az egyik, hol a másik szólni akart elgyöngülten: Álljunk meg ennél a pontnál. Gyerünk vissza. De egyik sem szólt, nem mert szólani, babonások, fatalisták voltak, Jánoska bábu

voltak, aki ott fenn, a rózsaszínben ébredő égben játszott velük.

A vonat percnyi pontossággal jött be. Csókok, ölelés. Félrefordított fejek, fátyolos hang. Sírás. Az ablakból kendő. Sokáig, nagyon sokáig kendő.

Kendémé egyedül ment vissza a telepre. Fázott. Nem győzte a szemét törölgetni. Egy különös vasdarab volt a szívében, mely hol égette, hol fagyasztotta. A kocsis egykedvűen pipázott a bakon. Neki mindegy volt, hogy csomag megy-e, vagy ember. De azért mégis mondta:

— Kár lenne Kender úrért, ha nem jönne vissza. Nagyon jó ember, az Isten is áldja meg.

A telep már ébren volt, reggeli szag kísértett az úton. Valamelyik piros fődél alatt kenyeret pirítottak, szinte lehetett látni a fehér tányérra tett, ropogósra sült kenyérdarabot.

Kenderné beszaladt a házba, gyorsan összerakta a széthagyott holmikat. Most már jöhetett a régi rend újult korszaka. Csodálatos érzés fogta el. Mindent, ami az ujjához ért, keserűnek érzett. A nyelve leszállt az ujjá hegyére. Keserű volt az üres szék, a félig maradt pohár, a leeresztett függöny, a hűlő dunna, a kilincs, minden.

És mindent a torkában érzett. Mintha minden olyan könnyűvé vált volna körülötte, hogy a szívére akart volna telepedni a lélekzetébe kapaszkodva.

A kis cselédre kellett hagyni a házat, magyarázni kellett neki, hogy hogyan tegye ezt, meg azt. Hány órákor tegye fel a húst, mit tegyen a levesbe, hogy rántsa be a főzeléket. Az önállóságot nyert cseléd-lány boldogan vállalt mindent s előre örült az iny és nyelv tapsának.

A hivatal levegője égető volt egy kicsit. Kenderné piros volt, amikor először belépett. Égette a szemek kíváncsian tudomásul vevő tekintete.

— Tessék, tessék, — mondta udvariasan a pénztárnok. — Ez volt a János helye.

Kenderné zavartan telepedett le a székre, s ahogy elfedte testével a széket, úgy szerette volna, ha valami most őt is elfedné.

—Próbáljon a gépen írni, — ajánlotta Wagner. — Tud!

—Még nem. De rövidesen megtanulok.

Kapott egy fél ív papirost. Hogy telekopogtassa betűvel. Végignézte az összevissza álló betűk tömkelegét. Hogy táncolnak előtte! Mind beszédes lett, mosolygó,

vigyorgó, keserű, vezeklő. Mindegyik egy külön életet jelentett, egy-egy rakoncátlan életet, mely fölé most ő volt rendelve gondviselésnek.

Leütötte az első betűt. Megijedt a hangtól. Vastagon tompán koppant. És a sok, egymásután leütött betű úgy kopogott, mintha egy türelmetlen utas kopogtatott volna bezárt ajtón.

„Drága jó uram, — kopogta — most vagyok itt az első délelőtt. Neked kopogom az első levelet. Ami hibát találsz, az a sors hibája, amit eddig követett el velünk szemben. S ami jót ezután fogsz találni, az a sors javító vizsgája lesz. Csókol Margitod.“

Gyorsan kivette a papírt a gépből, levágta a levélnek szánt darabot, bedugta a keblébe és egy újság vezércikkét kezdte másolni. Nehezen ment az írás, de már érezte, hogy nagyon hamar menni fog.

Fölnézett, az igazgató állt a háta mögött és szélesen mosolygott,

— Egészen jól megy már. És milyen stílszerű szöveget választott! Politikát! Mivelhogy az asszonyok a legnagyobb politikusok.

Nemsokára tudomásul vette mindenki Kenderné jelenlétét. Hagyták ülni, állni,

mozogni, az íróasztalon rakosgatni. A csoda elmúlt. Másnap már leckét is kapott. Komoly leckét. Háromsoros levelet gépelt a központnak. Vigyázva, lassan írta, nem sietette senki. Bevitte az igazgató asztalára, letette, megvárta, amíg az igazgató gépiesen aláírta, azután boldogan visszaült a helyére.

— Drága Janikám! — sóhajtotta az ura nevét az első irodai siker után.

Ha udvariaskodni akartak vele, nem engedte.

— Kérem, én az uram helyett vagyok itt, az uram fizetését kapom, az ő teendőit kell elvégeznem. Nem férfi helyett vagyok nő, hanem alkalmazott.

Kiszimatolta, hogy milyen teendőkre volt beosztva az ura, s kierőszakolta magának ezeket a munkákat. Kellett neki, hogy az ura helyére álljon, hogy ezeken a helyeken mindenütt az urát érezhesse maga körül, a maga helyén, magában. Hogy egy kép legyen, akinek az ura a kerete. Még a városba is lejárt, a postára, vasútra, s a kocsinak arra az oldalára ült, ahol az ura által mélyesztett helyet látta.

Az asszonyok csodálkoztak energiáján, frissességén, munkakészségén.

— De hiszen te ezt sohasem csináltad, sohasem voltál hivatalban, hogy bírod?

— Nagyon egyszerű. Akarom. Ha az ember akarja, minden könnyen megy. Csak akarni nehéz. De nekem akármilyen is könnyű.

Kender eleinte sűrűn írt. Ez volt a megállapodás. Ő több levelet küldött, mint Kenderné. Kenderné otthon volt, megszokott helyén, régi jó emberek között, újságokat nem is írhatott. De Kender új életviszonyok közé került, neki be kellett számolnia környezetével, tanulmányairól, egészségéről, kedvéről, éjjeléről, nappaláról. Kenderné magány volt a társaságban, Kender magány a magányban.

— És az igazgató úr? — kérdezték az asszonyok.

— Az igazgató úr? Ő jó ember. Erélyes. Komoly. Szigorú. De nem bánt senkit.

— Nagyon kövér az igazgató úr, — mondta Wágnerné.

— Az igazgatónak kövérnek is kell lenni, — jelentette ki meggyőződéssel Gizi asszony.

— No csak tavaly óta hízott ennyit.

— De ha én az igazgató urnák lennék, levágnám a szakállamat, — mondta megint Wágnerné.

— Minden igazgatónak van szakálla, — sietett a kijelentéssel Gizi asszony és

olyan komoly arcot vágott hozzá, hogy ha látják, az összes szakálltalan igazgatók leköszönnek állásukról.

—Tegnap nagy csomó különlegességit hoztam fel az igazgató urnák, — számolt be Kendémé. — Sokat szí az igazgató úr. Az ő szobájában a legvastagabb a füst. Soha szivar nélkül nem látom.

—Láttátok, hogy gyújt rá! — kérdezte Fábryné. — Olyan furcsa mozdulata van. Balkeze két ujjával fogja a skatulyát, azután a jobbkezét feldobja, a könyökét kihajlitja és nem ám, hogy a lángot vinné magához, hanem ő hajlik a láng felé. Érdekes.

—Igen és mindig dobja a gyufát a tartóba. Sohasem teszi. Mindig dobja.

—Az igazgatók így szokták, mindnek van valami bogara, — ragaszkodott Gizi asszony különleges igazgató-teóriájához.

—Új manzsettagombja van az igazgató urnák, — rajzolta Lőrinczné az igazgató külsejét. — A születésnapjára kapta a feleségétől. Láttátoki Két arany kalapács. De valódi arany. Tudjátok, a rendes bányász-jel vény.

—Nem tudjátok, — kérdezte Fábryné — lemennek az igazgató úrék a kaszinói hangversenyre?

Senki se tudta. Találgatták. Fontolgatták az igazgató úr lehető álláspontját, feleségének esetleges szeszélyeit, de nem tudtak dűlőre jutni. Sem az igenlő, sem a nemelő párt nem tudott abszolút többségre szert tenni, ezért vacsoraidőben bezárták a vitát és mindenki sietett haza téríteni.

XVIII.

Kender kis udvari szobában lakott. Szobája egy nagyon régi háznak volt egyik része s nemcsak az utcai, hanem az udvari ablakai fölött is vasrács komorlott. A háznak olyan homloka volt, mint egy aggasztánnak, látszott rajta, hogy sokat gondolkozott. Közepéről egy istenszem dombormű nézett a lelkekbe s a szemben futó utcába, Dupla teteje volt, alacsony és széles kéményei, s boltíves kapu osztotta ketté s kötötte mégis össze jobb és balszárnyát.

A szobában egy zöld ripszdívány támaszkodott a falhoz, a kopott politúros asztal körül két fáradt szék látszott ülni, s a sötét fájú ágyat barna takaró altatgatta. A kályha csövetlenül állt a sarokban, megszakítva a kéménnyel minden összeköttetést, de azért hűségesen állt posztján, várva a telet, mely meghozza a csövet is a meleg elpipálásához. A domború hasú szekrény

mellett bádog mosdóállvány tartotta szürke mosdótálját, mint egy x-lábú pincér a levest.

Az udvaron minden pokol ellen harcolva virult a kövek között néhány virág, melynek összegét kertnek nevezhetné a nagyvárosi mánia.

Kender már ismerte a házukat, tudomására adta Fullajtárnénak, a felesége régi barátnőjének, hogy reá nem számíthat semmi körülmények között senki emberfia. Hogy ő csak azért jött, hogy a könyveket lapozza, s a lapozással agyába legyezze a lapok mondanivalóit. Már az első este csalódott benne Fullajtár József.

— Egy kicsit elkoccintgatunk, — mondta neki nagy reményekkel a sajtos-tészta után.

Kender a fejét rázta.

—Nem lehet, Józsikám. Tanulni kell.

—Tanulni!! Hisz azt sem tudod még, hogy mit kell!

—Azt már tudom. Én előre tanulok. Tudod, aki hátramaradt, annak előre kell szaladni.

Fullajtár elszontyolodott. Szeretett volna jó komát találni Kenderben, akivel házilag elszórakozgathat, pipaszónál, tenyerére támasztott fejjel, csillogó pohárba kacsintgatva.

—És te végig ilyen maradsz? — kérdezte.

—Végig.

—Akkor eredj a szobádba, tanulj, hogy minél előbb levizsgázhass és átadhass a helyedet egy tisztességes akadémistának, aki pohárból tanul és nem buta könyvekből.

Fullajtárné gúnyosan örvendezett.

—Úgy-e, jó lenne, ha Kender is olyan lenne, mint Mackovics volt? — nevetett, heccelődve hegyezvén bal mutatóujját a jobbikkal. — Tudja, hogy mit csinált ez a két lump? Alig volt nap, hogy ne kvaterkáltak volna éjfélig.

—És Mackovics még sem bukott meg?

—Nem bírt. Tudja, annyira nem tudott semmit, hogy még megbukni sem tudott.

—Nyolc évig járt az akadémiára, — magyarázta szárazon Fullajtár. — Tudod, négy helyett nyolc, az már valami. Megunták a tanárok. De elég is nyolc esztendő az akadémián. Egész jó erdész lesz belőle. Ha minden erdész négy év alatt végezne, akkor igazán égis nőnének a fák. Nem?

—De jó vicceket csak tudsz? — kérdezte Kendert. — Mert a jó vicceket nagyon szeretem. Tudod, azt csak borissza ember érti és érzi, hogy milyen jó az a

spriccernek, ha a gyomorban is felrázzák egy kicsit. Újra születik és a szóda gyöngyszemei felszállnak az ember torkáig. Nagyon jó. Hidd el, hogy kiváló. No, mondj egy viccet, rázd fel bennem a szódát.

De nem is kellett anekdota, Fullajtár már rázkódott, mert nagyon humorosnak tartotta, hogy Kender olyan ügyefogyottan állt előtte s látszott rajta, hogy már régen a könyvei közt szeretett volna lenni.

— Eredj te, eredj, te könyvmoly!

A könyvmolynak nem is kellett kétszer sem mondani, sietett be a szobájába.

Reggel korán kelt és tanult. Előadás után megebédelt és tanult. Vacsorázott és tanult.

— Ezt nem lehet sokáig kibírni, — zúgolódott Fullajtár. — Nemcsak nekem, de neki sem! Utóvégre szép, szép az igyekezet, de az ember m eg is csak ember és szüksége van egy kis szórakozásra is.

Neki legalább szüksége volt. Megfelelő lakó hiányában összeszövetkezett egy hivatalnoktarsával, egy hasonló kövérségű családapával, aki hűségesen eljárt hozzá délutánonként, esténként egy kis, öt-hat szóból álló eszmecserére. Minden félórában szoltak egy szót, de akkor is csak az egyik, hogy lárma ne legyen belőle. A másik a következő félórában válaszolt.

— Ma szép idő volt, — mondta a házigazda — miközben megrázta a szódásüveget, hogy pezsejen a leve, mikor a borba vegyül.

A szóda belesistergett a borba, kipezsegte magát, gyöngyöket küldött a levegőbe, a felfrissült pohár a kézbe kívánczolt, a feneke megkoppant az asztal lapján, a pohár széle az ajakhoz ért, vékony borfolyam folydogált a nyelv medrén a torokba, a torok jóízűen krárogott, odalenn valami megkortyant, a pohár üresen vissza tért az asztalra, a pipacsutorája a nedves ajakra feküdt, szép, könnyű füstfelleg karikázott a plafon felé, a szemek jólesően utána néztek, megsimogatták, elbúcsúztatták, akkor azután a vendég felelt a házigazdának:

— Szép.

Utána kellett gondolni, hogy mi szép. De nyilvánvaló volt, hogy a rövid válasz a mai szép időre vonatkozik s megerősítését jelenti a házigazda által felállított tételnek.

Újabb húsz-huszonöt perc következett, mialatt a poharak többízben a levegőbe emelkedtek, változatosság kedvéért össze is értették a szélüket, ami a poharaknál ugyanaz, mint a kézfogás az emberek között.

A házigazda nem akarván, hogy a vendég elunja magát, ismét megszólalt:

— Jó borocska.

Az utcán diákok mentek. Jókedvűen. Lányokat üldöztek. Behallatszott boldog nevetésük. Az ablakon függöny lógott, ráncokat vetett, a borozók tekintete végigfutott a ráncokon, mint a víz az árokban, eső után. A vendes: pipát töltött, elővette feketére fogdosott dohány zacskóját, gyöngéden szétnyitotta, az asztalra tette, bele markolt, a száraz és illatos dohányt ünnepelni lát-szott ujjaival, hüvelykujjával a csibukba tömkölte, szárazon megszippantgatta, gyufát tartott fölé, előbb a szélére, csak később, fokozatosan a közepe felé, az első szippantásokat belélekezette, az orrán kifelhőzte és megfontoltan felelte:

— Jó.

Fullajtárné benézett a szobába. Nála ez türelmetlenségi jel volt. Olyasvalamit jelentett: Elég volt a vendégeskedésből, tessék haza menni aludni. Nézze meg az ember!

A vendégek nem igen értették meg a jelet, csak Fullajtár, aki ilyenkor mindig méregbe jött s még akkor is öntött a vendég poharába, ha az tele volt.

Fullajtárné kiment a szobából.

— Buta fráter ez a Kender, — mondta megvetéssel Fullajtár. A szorgalmas tanulóra gondolt, aki nem lát, csak betűt, s aki nem él csak a tanulásnak.

A vendég az órájára nézett, nem tette vissza a zsebébe, mert éppen a felhúzási ideje volt. Felhúzta, az ujjával végigsimogatta üvegét, azután felállt.

Fullajtár nem tartóztatta. Elfogyott a napi adag és hadd engesztelődjön ki az asszony is.

A kolléga másnap estefelé visszajött, leült tegnapi helyére, tegnapi borához, s eszébe jutott, hogy a Kenderre vonatkozólag tett megállapításra nem válaszolt.

— Buta fráter, — mondta pótlólag.

Fullajtár elfelejtette, hogy ez csak válasz s majdnem összevesztek. Szerencsére a vendég ki tudta magyarázni a dolgot, s csakhamar zavartalanul adhatták át magukat napi élvezetüknek.

XIX.

A város idegen volt és idegen maradt. Hidegek voltak az utcák, a házak, a falak, az emberek. Még a városháza falára kitett fényképkirakat lakói voltak legkevésbé idegenek. Előttük naponta elment, naponta rámosolygott a kövér mama három leányával, az ezüstitokodalmát ülő vastag aranyláncos mézárós, a jelmezes tündér, a vőlegénye vállára hajló menyasszony, a lavórba ültetett meztelen gyerek és a cilinderes úr, aki bizonyára táncmester volt.

Sokat kellett szenvedni a rakoncátlan osztálytársaktól, akik nem tudtak és nem akartak beletörődni, hogy ő hamupipókeként otthon üljön s örökké tanuljon, távol tartva magát minden diákmulatságtól. Ezek a diákmulatságok pedig jóval többet lefoglaltak a napból, mint a tanulmányi idő. A kocsmákban való megjelenésük pontosabban történt, mint az akadémián. Jól

tudták, hogy az akadémián a tudomány megmarad, a kocsmában pedig nem marad meg a sör. Az volt Kender szerencséje, hogy udvari szobában lakott. Így is bemásztak hozzá néhányszor éjszaka, a szomszéd ház kerítésén keresztül, hogy macskazenével és a harsogóbb fúvószerszámok rohamával ingereljék a hozzájuk csatlakozásra. Nem sikerült. Kender összeszorította öklét, eloltotta lámpáját és kibőjtölte a csendháborítók tovamonulását. Azután újra neki fogott a tanulásnak.

Nemsokára azonban annak belátására jutott, hogy ez sokáig nem mehet így. Kisdőlt. Nem tudott aludni, fáradtan kelt, megroggyanva járt, s enni sem tudott. Fékezni kellett a mohóságot. Ki-kijárt egy-egy rövid sétára s Fullajtárt is megörvendeztette néha bekopogásával. Csillapítólag hatott idegeire a kövér városi hivatalnok isteni nyugalma, végtelen szenvedélytelensége, derűs életbölcselete, élete tartalmának pohár emelgetésével való kitöltöttsége. Hozott ő is egy poharat magának, koccintott Fullajtárral, nézte, hogyan gyönyörködik a bor csillogásában, a félig hunyt szemmel hogyan mélyed bele a pohár fenekén túli lét ámulatába. A helyébe képzelte magát, bő bőrébe, szűk lelkébe, próbálta élvezni a magára erőltetett nyugalmat és

újra ideges lett. Addig amíg az izgalom, a hajsza láza hajtotta, amíg a lelke úgy forgott, mint a gépházákban a két forgó gömb, a hajtószíjak lendületében nem tudott mélyen érzően gondolkodni. De mind a két gömb lejjebb csüggedt a meglassúdottságban, minden gondolata megtelt könnyel és hazasírt, a hegytetőre, a pirosfödélű házba, a magányos asszony mellé.

— Karácsony! Karácsony! — vetítette maga elé a reményt. Karácsonyra hazamegyek!

És a levelek jöttek és mentek. Nem volt bennük semmi különös, mert nem is lehetett. Mi is történhetett odahaza? Az igazgató úr azt mondta, az igazgató úr ezt mondta, az igazgató úr idement, az igazgató úr odament. Az igazgatóné a padon ült, az igazgatóné bement a padról. Körülöttük, a szavuk és mozgásuk körül forgott minden a telepen. Ők ketten voltak a szél és a nap, a szárazság és az eső. Ők voltak a telep agya és izma, gondolkozása és cselekvése.

— Hanem azért neked mégis jobb, — írta Kenderné. — Azt el tudom képzelni, hogy Jánoska iskolába jár, de mivel magyarázzam meg, hogy te nem vagy itthon. Sem te, sem Jánoska. Neked jó, mert Já-

noska helyett tanulsz s Jánoskának is jó, mert te vagy a helyettese.

Egyik levélben hír jött a kis sánta Laci-káról. Hogy milyen okos, milyen jó, milyen finom lelkű. Hogy újra napi vendég a házban, ebéd után egy és kettő között s délután hat és hét között.

November másodikán különösen ható levél érkezett.

— Tudod, micsoda eszmém tárnadt? — írta Kenderné. — Kinn voltunk a bányásztemetőben, virágokat vittünk s koszorúkat, melyeket előtte való este kötöttünk. Szegény halottak, a bánya áldozatai, hadd álmódjanak a mi szeretetünkről is. Mécset gyújtottunk sírjukon. Künn voltunk mindnyájan, asszonyok. Az igazgatóné is. Nagyon kedves volt az igazgatóné, de azért nem tartott velünk, hanem egymaga elindult sétálni a hegyek közé. Én is hazamentem, nem volt hangulatom a társasághoz. Nagy csomó fenyőt törtem az úton s a keblemhez szorítva vittem a zöld gallyakat. Otthon leraktam a gyantás ágakat az asztalra s mintha az asztal egy sírhalom lett volna, feldíszíttem a gallyakkal, kis koszorút fontam őszirózsából, szalagot tettem rá selyempapírból s a papírra ráírtam: Jánoskának. Még mécset is gyújtottam. Miért csak azok kapjanak virágot, mécset,

emlékezést, könnyeket és szeretetet, akik éltek és úgy haltak meg? Miért ne kapjon az is, aki nem jöhetett közénk élni és meghalni? Miért kelljen ezt kevésbé gyászolni: kevésbé siratni? Bizony drága Janikám, én végigégettem a gyertyát az asztalra rögtönzött síron és sírtam és imádkoztam, hogy ha már Jánoska nincs, legalább te maradj meg nekem és én maradjak mes· neked, mert mi magunk között vezetjük Jánoska árnyát s ő hídja, hogy jó szülei vagyunk. Úgy-e nem haragszol érte!

Kender este megint elővette a levelet. Megtelt a szeme könnyel, amint olvasta. És felrakta az asztalra minden könyvét, minden füzetét, sírhalommá formálta őket. Eléjük tett egy szál gyertyát és meggyújtotta. A villanyt is eloltotta és ennél az egy szál gyertyánál tanult, amíg a gyertya búcsúzóra nem kezdett lobogni.

— Tegnap este Jánoska lelke világított a könyveim között, — írta másnap a feleségének.

XX.

Az udvarban lakott egy vasalónő, Maczákné, ez vasalt olyan szorgalmasan, mint amilyen szorgalmasan Kender tanult. Ellenőrizhették egymást. Kendernél égett a lámpa, Maczáknénál is égett a lámpa. Kinn álltak a kövön piros szemű vasalói és átsütöttek tekintetükkel Kender vékony függönyén. Az éjszakában a vasalók sokszor felemelkedtek a földről és hintáztak izzó félkörökben. Hozzá ásítás és mélyről jövő sóhajtás is kísért néha a tüzes hintákat, mint odabenn a könyvlapozásokat a kimerültség óráiban.

—Hogy birja, Maezákné? — kérdezte tőle Kender. — Maga agyonvasalja magát.

—A gyerek éhes, tekintetes úr. Enni kell a gyereknek. Kenyér kell a gyereknek. Ruha kell a gyereknek.

—És az ura?

—Az uram kőműves, tekintetes úr.

Hol van dolga, hol nincs. Ha van dolga, dolgozik, ha nincs dolga, iszik. A gyerek fejlődik, sokat eszik, annak nem mondhatom, hogy várj, ma ne legyél éhes, mert nincs itthon kenyér. Sanyi, gyere csak ide! A Sanyi nevezetű gyerek előbújt a konyhából, a tenyerét az orra elé tartotta és szégyelte magát. Eléggé jól táplált hét éves fiú volt a Sanyi. Olyan életvidám szeplők barnállottak le az arcáról, hogy nem kellett félni téli elhalványodásuktól. Nagy, eleven fekete szeme volt Sanyinak, huncutul nézett az általa már jólismert Kenderre s látszott rajta, hogy valami betyárságra gondol. Kender nyelt egyet. Mindig nyelt egyet, mikor ilyen életre való gyereket látott. Másoknak a cukrászboltok és csemegeüzletek kirakatai előtt futott össze szájukban a nyál, az övében az élet gyerekkirakatai előtt.

—Hány éves vagy, Sanyit — kérdezte tőle, barátkozva.

—Hét, — nevetett Sanyi, — mintha a hét esztendőn nevetni kellene és a harmincon sírni.

—Jársz iskolába?

—Járok.

—Hányadikba?

— Elsőbe.

—Akkor te már tudsz olvasni és írni!
—örvendezett Kender.

—Tudok, — felelte önérzettel Sanyi és még jobban megnöttek a szeplői a vigyorgás fölött.

—És melyik betűket tudod?

—A r-t.

—De, ha a r-t tudod, akkor tudod az i-t is!

—Kell a kutyának az i, mikor az r-t is tudom! — legyintett megvetően Sanyi és képzelt paripáján elvágatott a boltíves kapu alatt.

—Neveletlen! Neveletlen! — csóválta a fejét Maczákné, amíg rózsaszínre festette arcszínét a boldogság lehelete. És ment be egy csomó vasalnivalóért, ingekért, zseb-kendőkért, kötényekért, gallérokért, amiket rábíztak, hogy a tűzhely parázsán megíz- zított szívalakú vasdarabbal, vagy a keres- kedőtől hozott faszén lángragyújtásával simítsa ki őket ragyogóra, újra, ruga- nyosra, kackiásra. Egy halvány, fejfájós nóta is tántorgott az ajkán, a gyerekre gondolás sápadt melódiája.

Szimbólummá nőtt Kender szemében a sohasem pihenő vasaló, mely mint egy gözeke szántotta porhanyósra egy fejlődő élet talaját. Itt is a gyerek! — gondolta

könnybelábbadó szemmel. Mindenütt a gyerek. Ott is, ahol nincs, ott is, ahol van. Mert gyerek ott is van, ahol nincs. Ott a hiánya van. Ott egy szűnjél a gyerek két életkotta között, amelyre felsóhajtanak, amelyre elhallgat a muzsika és leteszi hegedűjét álla alól a hegedűs.

Barátságába fogadta Sanyit s csakhamar megnyerte bizalmát. Most már, la a szeme előtt összefutottak a betűk, agyában homállyá bágyadt a gondolat, nem Fullajtár boros poharához, spriccerszagú csendjéhez menekült, hanem behívta vagy behúzta Sanyit. Megszerette a vasaló gőzét is, a száradó ruhák páráját, a kosarakban alaktalanul heverő ruhákat, s a vasalódeszka kin padjára feszített fehérnemüket. Gyerekruhákat keresett köztük a szeme, s ha felfedezett egy-egy apróbb gyerektestre szabott ruhadarabot, bele képzelt egy fitos orrú, angyalhajú csöppséget és csendes újjongással tartotta rajta a tekintetét. Ez volt a mulatsága, ha Sanyit nem találta odahaza. Jobban esett neki, pihentetőbb volt lelkének a vasalószag, mint a borosüveg párolgása. Leült egy zsámolyra a ruhák közé és várta Sanyit. És nézte a fekete hattyút, mely a fehér ruhákon úszkált, s amelyről le nem jött a fáradhatatlan kéz, amíg csak az ereje bírta. Szerette, ha a

meglóbált vasalóból rászállt a hamu, rajta hagyta a nadrágján, a kabátján a úgy érezte, hogy egy anya szívének szürkén hullongó virága ez.

Sanyit megtanította az ő gyerekkorának játékára s a játékra éhes gyerek boldog tapsolásokkal jutalmazta leereszkedését. Csinált neki házat papírból, nyitható ablakkal, ajtóval, kéménnyel s reá írta: „Sanyi-lak“. És Sanyi nem cserélte el „lak“-át a legtöbbet érő emeletes házzal sem.

A köves udvarból kis árok vitte ki az utcai csatornába az esős időben benn felgyülemlett vizet, Az árok vizére papírhajók készültek, nagy komoly megjelenésű hadihajók, apró ladikok, melyek akadozva úsztak a tíz centiméter széles folyamon.

Fullajtárné sokszor rászólt Kenderre, mikor a gyerekekkel látta:

— Ni, a két gyerek! Maga nagyobb gyerek még, mint Sanyi.

Nekik sem volt gyerekük. De nem is vágyódtak utána. A saját kövérségük betöltötte az életüket. Nehezen mozogtak mind a ketten s el nem tudták képzelni, hogy hiábavaló lépéseket kelljen tenniök egy haszontalan gyerek kiszolgálására. Jól meg voltak ők így, a jó kényelmes szé-

keken, puha díványon elterpeszkedve s kövér ujjakkal malmozva a gyomruk fölött. Fullajtárné idősebb volt, mint Kendémé s már benne volt a harmincban, amikor Fullajtár elvette. Nagyon jól megértették egymást, főleg a kényelemszeretetben. Csak akkor volt köztük vitatkozás, amikor a kérelhetetlen sors egyiküknek megmozdulását kívánta.

—Te vagy a férfi! — érvelt az asszony.

—Igaz, de te vagy a háziasszony! — hangzott az elhárító felelet.

S ilyen esetben vagy mind a ketten egyszerre álltak fel, vagy mind a ketten véglegesen ülve maradtak, kék karikákat mérgelődve a szemük alá.

— Hogy én gyereket! ... — szörnyűködött Fullajtárné a gondolatra is. Én dajkálni?! Letörne a karom! Kívánhatja egy édes gyerek az anyjától, hogy letörjön a karjai És érdemes lenne egy ilyen gyereket dajkálni? Azután mikor egy kicsit megnő, mindig begombolni hátul, mert mindig kigombolódik és emiatt reggeltől estig hajladozni. Az én derekam nem hajlik olyan könnyen, mint amilyen könnyen a gyerekek kigombolódik. És vele tanulni, hogy meg ne bukjon és Imikor mégis megbukott, kétségbeesni. Azután vigyázni a szívére, hogy jókor és jó irányban nyíljon és bálba

menni, amikor az embernek jól esik otthon maradni a finom melegben, a cserépkályha mellett és paskolni a cserepet, mint ahogy ti paskoljátok a gyereket. Jobb meleg a cserép, fiam, mint a gyerek. Ott marad mellettem a szobámban, amíg élek, nem okoz bánatot és nem hűl ki a szíve irántam.

Egyszer, jó későn már, közel az éjfélhez, az erősebb bort tartalmazó üveg kiürülte után Fullajtár is kifejtette elméletét:

— Jó keresztény vagyok, Istent hívő, minden vasárnap templomba is megyek, elhiszem, hogy Isten teremtette a világot. És hiszem, hogy Isten a világot jónak teremtette. A világ Isten akarata ellenére változott rosszá, s nem hogy javulna, hanem folyton és folyton rosszabbodik. Elfa-
jult minden. Hiába templom, hiába iskola. Másik emberiségre, egy új világra lenne szükség. Vissza kellene adni a világot Istennek, mondván: Uram, vedd vissza aján-
dódat, alakítsd vissza olyanná, amilyen volt az időben. Ezt pedig nem lehet úgy szószékről, oltárok mellől elintézni. Szó az csak szó. Ide tett kell. Cselekedet. Egyszerűen ki kell pusztulni hagyni az emberiséget. Nem úgy, hogy meg kell mérgezni, mint a patkányt vagy levágni, mint a csirkét. Ez Istenellenes cselekedet lenne. Nem

szabad szaporodni. Ha gyerek nem születik, nem lesz ember, nem lesz vétek, nem lesz bűn. Új paradicsom lesz a földön, s Isten szabad kezét nyer egy új világ teremtésére. A ma született gyerekek például, a leghosszabb időt számítva, élének száz esztendeig. Tehát száz és egynéhány esztendő alatt egy egész új világot lehet teremteni. Új Ádámtól és új Évától új emberiség szaporodhatik el. Mondom: rövid száz esztendő alatt. No csak nem sok ez a száz esztendő'?

— A száz esztendő nem sok, — felelt a kérdésre Fullajtárné, — hanem a bor, amit megittál, az sok.

XXI.

— Jánoska! Jánoska! — fohászkodott égre tartott kézzel Kender. — Megyek haza, Jánoska, az édes anyádhoz! Mit üzensz neki Jánoska! Csókolod? Átadom! öleled! Átadom! Szeretem az anyádat, Jánoska, még most is, tíz év után is, amikor az emberek már nem szokták szeretni a feleségüket. Nemcsak magam miatt szeretem őt, hanem temiattad is, Jánoska, akit nekem adott a limesből, akit a földre varázsolt egy különös éjszaka a felhők fölül. Mert te csak nekünk vagy, Jánoska, nekünk kettőnknek, meg a jó Istennek, akinek mind a hárman vagyunk. Te egy vagy és mindenütt jelen való vagy, ahol mi ketten vagyunk, az anyád, meg én. Örülsz, úgy-e, Jánoska, hogy hazamegyek az édesanyádhoz! De jó anyád van neked, Jánoska! Egyszerre tud gondolni mint a kettőnkre, téged szeret én általam és engem teáltalad.

Imádkozz érte, Jánoska, Hiszen te nem is vagy más, mint egy megszilárdult imádság, két összefonódott kéz két forró lélek fölött. Én azért vagyok itt, Jánoska, mert te megsejttetted magad, mert megjelentél nekünk. Én általad vagyok itt, Jánoska, aki visszaadod a kölcsönt az apádnak, te is teremtéd őt. Nálad nélkül én ott volnék ma is a tetőn, a szerpentin úton, a rázós kocsin, a „hallja Kender“ lennék. De apáddá lettem s mert te jó vagy, áldott vagy, földöntúli vagy, nekem is hozzád kell nemesednem, Jánoska.

Este volt már, kilenc óra. A házban aludtak. Csak az udvarról hallatszott be a vasalónő jároгатása. Kinyitotta az ajtót, becsukta az ajtót. Dúdolt, elharapta a hangot, a vasalóba fújt, megint csendben maradt.

Az ébresztőóra nyugodtan ketyegett az éjjeli szekrényen. Tudta, hogy korán kell csengeni, de ez nem volt nála újság. Hangosan, durván vágta a csendet, mint egy marcona favágó. És a percek apró forgácsi behullottak az idő telhetetlen fáskamrájába.

Hajnalban lépett ki az utcára Kender. Hideg volt. Az orra közfalán érezte a levegőt. A keze csaknem ráfagyott a táskája fülére.

A vonat vitte hazafelé. Hazagondolt. Az órájára nézett.

Most kel a feleségem. Kiugrik az ágyból. Gyorsan öltözik. Rám gondol és vár. Reggelit főz és vár. Nappalt csinál a házban és vár. Kocsira ül és vár. Az állomásra ért és vár.

Délben már egymás kezét tartva ültek az apóséknál.

—Sovány vagy egy kicsit, János, — mondta a tanító. — Szokj rá a borra. Az étvágyat csinál.

—Odafenn nincs semmi újság? — kérdezte Kender, a felesége mellé ülve? Az igazgató úr?

—Jól van.

—A felesége?

—Az is jól van.

—A Fábry? Énekel még sokat?

—Énekel.

—A kohó sok dolgot ad?

—Bizony. Olyan szép a kohó, mikor megolvad benne az érc. Egyszer majd lejössz este. Együtt megnézzük.

—Baj nem történt mostanában!

—Hála Istennek nem.

—És a kis Wagner Laci? Sokat fejlődött?

—Szegényke nem fejlődik úgy, amint

kellene. Hanem a te Sanyid az nagy be-
tyár lehet!

—Nagy, nagy! — nevetett Kender. —
Nagyon rám szokott, sok bajom van vele.

—Szerencsétek, — szólt közbe a tanító
— hogy nincs gyereketek. János akkor
nem mehetne Selmecezni. Ott maradna
örökre, ahol volt. A családos apák mind
megfeneklenek. Ha ti nem volnátok, én
már régen ...

El kellett menni Kender szüleihez is.
Nagy örömmel borultak a nyakukba az öre-
gek.

—Mondtam én mindig, — lelkende-
zett Kenderné — hogy Jani viszi valamire.

—Híres asztalos lett volna belőle, —
állapította meg az apja. — Még mindig
sajnálom, hogy nem neked adhatom át a
mesterséget, Jani. Szép, szép a hivatalnoki
pálya is. Úri pálya. De én a mesterséget
becsülöm annyira. A hivatalnokot meg-
süvegelem az utcán, de mikor a műhe-
lyembe jön, elvárom, hogy ő is levegye a
munkám előtt a kalapját. Nézzétek csak,
mit csináltam most.

Egy antik íróasztal elé vezette őket.

— Láttátok volna, hogy mi volt ez,
amikor idekerült. Darabokra volt törve.
Nagy gonddal, nagy szeretettel raktam

össze. Senki sem mondja meg, hogy kosárban hozták ide ezt az asztalt. Annak a mesternek a helyébe képzeltem magam, aki valamikor, két-háromszáz évvel ezelőtt újonnan készítette. Másként dolgoztak ám akkor a mesterek. A lélek volt a vésőjük, a szeretet a szögük, a szív a kalapácsuk. Hol lesznek a mai bútorok két-háromszáz esztendő múlva!

És megsimogatta érdes kezével az asztal lapját, mint ahogy a nagymama haját simítja végig az unoka.

Jó firnisz-szag csapódott utánuk az ajtón. Kender megállt és mélyen beszívta.

—Ezt szeretem.

—Jobb, mint az irodaszag, — mosolygott az apja.

A szánkó a posta előtt állt. Nagy csomagok tornyosodtak a saraglyában. A kocsis örvendezett Kendernek.

— Csakhogy már meg tetszett érkezni, tekintetes úr. De vártuk a tekintetes aszszonnyal!

Meglátszott a hajtásán, hogy érzi a vendéget a háta mögött. Vigyázott a zökkenőkre s a szerpentinen fölfelé ugyancsak nógatta a lihegő párákat.

— Siessetek te, az ördög a csontotokat! Kender úr már látni akarja a házat.

A piros tetők elbújtak a hó alá és csend fűjdogált a házak között.

A cseléd a füléig futó szájjal szaladt a gazdája elé és elfelejtett neki köszönni is.

A szoba jó meleg, illatos volt. A gyanús fa tömjént lehelt a kályhalyukon. Tompa dörgés hallatszott a bánya felől. Robbantottak.

Kender kissé kábultan mondta:

— Itthon vagyok.

XXII.

Esett az eső. A kérlelhetetlen tavaszi eső.

Olyan volt a hegy, mint egy fordítva álló, összecsucott esernyő. Csburgott le róla a víz.

A piros tetejű házak szenvedve álltak a végeszakadatlan zuhanyban. Nem lehetett kimenni a falak közül. Négy fal közé préselődött a nem nagyon változatos, hét-köznap színű, de mégis étellel teljes élet. A kis házak mintha messziről lökődtek volna egymástól. Nem közöltek egymással semmit. Mikor egy zsinórt darabokra vágunk, mindegyik darab felkunkorodik s magába görbül.

Kendémé az irodában ült, asztala mellett s azon gondolkozott, hogy mi is az az idői Idő a perc, idő a hónap s idő az év. De nincs két egyforma hosszúságú perc, két egyforma hosszúságú hónap, két egyforma

hosszúságú év. Legfeljebb a tudósok mérő eszközein.

Az élet percei, hónapjai és esztendei másképen múlnak el. Vannak napok, melyek esztendők kínjaival terhesek, vannak évek, melyek úgy rohannak, mint a fecskeszárnyú perc.

— Úgy lehet ez, — gondolta — mint ahogy a kődarabok vannak a hegytetőkkel. A magas, meredek hegyekről leinduló kődarab hatalmas sebességgel száguld alá a mélybe. Az alacsony, lapos hegyek kődarabjai pedig lassan vánszorognak lefelé. A kődarab az idő, a hegy az élet. S az ő élete most alacsonnyá fokozódott domb lett, meg-megáll rajta a lefelé kényszerülő idő.

Voltak napok, amikor tele volt reménnyel, erővel, eréllyel s lelkének hullámai égisz éri hegyekké nőttek. Hogy futott rajtuk ilyenkor az idő! És a hegyoldalokon az önérzet, bizakodás ezüst ekéje szántott, hogy a türelem s megelégedés magjait vesse a barázdákba.

És voltak napok, amikor a hegyek gubbaszkodó dombocskákká estek össze. Megállt az óra. A mutatókból kirepült az élet. A reggelből nem akart dél lenni s az este — óh, az este! — nem akart reggelbe hajnalodni. A naptárból nem hulltak ki a la-

pok. Az érzéketlenséget mutató naptár-tömb összeszorított fogai közt tartotta a sok-sok fekete és piros számot. Szinte morgott, mikor siettetni akarta a gondolat s a szívbe harapott könnyörtelenül.

Kopogott az eső a bádogpárkányon és az ablakokon nagy falatokban futott a víz.

A férfiak tréfát űztek mérgükben elke-seredésükkal, nevettek szomorúságukon s akkorát böktek a barométeren, hogy majd betört az üvege.

— Kenderné! Kenderné! — kiáltotta az igazgató.

Kenderné előtt eltűnt a hegy, eltűnt a domb, eltűnt az idő.

Az urának helyettesítője lett, alkalmazott, gép.

— Igenis!

És már ugrott is helyére, hogy a hívó szóra, lehetőleg még ugyanabban a pillanatban, ott teremjen a sorsukat kormányzó igazgató előtt.

— Ki fog derülni délutánra, — jósolta Wagner, mikor az igazgató ajtaja becsukódott Kendémé mögött.

Senki sem figyelt fel, mikor Kenderné visszajött az irodába s odaállt az ablakhoz. Nem látta senki, hogy el volt halványodva

s egy visszafojtani nem tudott könnycsepp csurgott végig az arcán.

Azt a rendelkezést kapta, hogy délután le kell mennie a városba. Gyalog. Mert a ló szögbe lépett s nem lehetett befogni.

Kenderné lenyelte könnyeit, nem akarta, hogy a férfiak észrevegyék felindulását. Nem akarta, hogy valamelyik esetleg udvariasságból vállalkozzék a küldetés teljesítésére, vagy hogy sajnálkozzanak rajta.

— Lemegyek! — dobbantott. — Gyalog. A vízben, sárban. Az uram helyett megyek. Most neki kellene mennie. Helyette szenvedek.

A könnycsepp most leért az ablaküvegre s kinézett a külső táblán folydogáló esőcseppre. A két csepp, a hideg és a meleg, a felhőkből és a szívből érkezett, összenézett s megértette egymást.

— Ki fog derülni! — kiáltott örömmel Fábry a sarokból. — Ki fog derülni.

A Sas-hegyen valóban megtört a felhők ereje. A vastag gomoly át világosodott s kezdett lassan leszállni a völgybe, hogy kibukkanjon fölötte a csúcs.

A delet jelző csengő éles és ujjongó hangon lelkendezett.

— Dél van! — örült a hivatal az ebeknek.

Kinn ványadt gyerekek, korán megaszalódott asszonyok igyekeztek ételhor-dóikkal a tárnák felé.

A cseléd sírt a konyhaajtóban.

—Baj van?

—Nagy baj van, — sírta, — megégett a gríz.

—Jaj, a gríz, az én kedvenc ételem! — kapott a szomorúságon Kenderné. — Oh, hogy milyen szerencsétlen vagyok én! Alig vártam, hogy haza érjek s jól lakjam belőle. Délután le kell mennem a városba, gyalog kell mennem, mert a ló szögbe lépett s én nem ehetem grízt! Botorkálnom kell, csúszkálnom a sziklákon és lejtőkön s még az a kis gríz sem melegítheti a belsőmet! Agyonfázom a nedves időben, agyon a csepegő fák alatt és megégett a gríz! Jaj Istenem!

És leborult az asztalra és sírt, hálát adva a gríznek, hogy alkalmat adott neki keserősége elsírására.

— No, ne sírj, — vigasztalta azután a cselédet, mikor látta, hogy a lány is zokog.

— Majd máskor jobban vigyázol. Teríts és ebédeljünk.

Ebéd közben kiderült, hogy a gríz nem is ehetetlen. Elfogyott az utolsó szemig. Két órakor azért bement a hivatalba, hogy átvegye a postai anyagot. A pénzt és a sürgős leveleket.

Az igazgató kivételesen félháromkor ért a hivatalba. Kenderné ezzel is vesztett egy fél órát az indulásnál. Útközben még eszébe jutott, hogy a vastagtalpú fűzőscipőt veszi fel. Beszaladt a házba.

Amíg a cipőjét fűzte, kocsizörgést hallott az ablak alatt. Felnézett, látta, hogy a parádéskocsin robog lefelé az igazgató a feleségével.

Látogatóba mentek a polgármesteréhez.

Kenderné elhalványodott. Nem jutott eszükbe, hogy őt is levihették volna a hegyről.

— Jól van, — nyelte le a keserőséget. Kiválasztotta az ura legvastagabb szögös botját, megindult a város felé.

Elég jól ment a séta. A nap egészen kiszűtött, a fák vissza akarták tartani könynyeiket, csak az sírdogált már közöttük, amelyiknek nagyon tele volt a szíve. Az út csúszós volt ugyan, de lefelé csúsztatott s a sietőt csak közelebb segítette a célhoz.

Kenderné jól egyensúlyozott. Nem esett el egyszer sem.

Megjött a jókedve megint. Az urára gondolt, aki ott messze-messze épp olyan egyedül volt, mint ő. Eszébe jutott, hogy ők ketten most egymásért vannak egyedül, s majd az idők múltán egymásért lesznek együtt.

A jókedv egy régi dalt tolt a nyelvére. Még a nagyanyjától tanulta gyerekkorában. És hangosan elénekelte a fáknak, a madaraknak, s a földre koppanó esőcseppeknek:

Eljött az esti szellő,
 Ringatva csolnakom.
 Az ő nevét susogja,
 Kiért imádkozom.
 Nappal gondolámban,
 Éjjel nyoszolyáruban,
 Millióra!

Megnézte az óráját, mikor leért. Egy kicsit megütődött. Soká tartott az út. Egyenest a postára ment.

A postamester a kaszinóban volt. A főjegyző névnapját ülték. Átszaladt egy kocintásra, hogy ha majd szükség lesz rá, szaladjanak át érte. Ő kezelte a pénzt. Nem helyettesíthette a kisasszony.

Megint elmúlt egy kis idő, amíg előke-
rült.

— No, már haza sem megyek anyá-
mékhoz, — gondolta, mikor kijött a posta-
hivatalból. — Először azért, hogy ne kell-
jen azt hazudnom, hogy kocsin jöttem. Má-
sodszor pedig azért, mert nem akarok visz-
szafelé sem találkozni az igazgatóékkal.
Engem ne akarjanak felvenni, ha leenged-
tek.

A posta melletti kis utcán szökött ki a
városból.

A réten megállt s magába szívta a lan-
gyosodó levegő esti sóhajtásait. Olyan jó
volt most egyedül lenni. Egyedül és gya-
log. Egy szöges bottal a kézben és egy fájó
szöggel a szívben. A nap ép lebukott a Sas-
hegy mögött s a mögötte maradt kis vá-
rosra ráfeküdt a hegyek árnyéka.

— Gyerünk föl! — suhintott botjával,
szétkergetve az andalgás tündéreit.

Úgy határozott, hogy nem a szerpentin-
uton megy, amerre jött, mert az igazgatóék
kocsija utolérheti. Nem tudott volna köz-
jük telepedni. Tudta, hogy van egy keskeny
gyalogút a hegy lábától jobbra, ez is haza-
visz. Talán még rövidebb is. Ezt válasz-
totta.

Beért az erdőbe. Az őrt álló madarak

mindjárt jelentették érkezését s a jelt adó hang végig szaladt a fákon. Tücskök zenéltek soha meg nem unt nótájukat s egy rettenthetlen harkály kopácsolt a közelben. Szentjánosbogarak gyújtották ki lámpájukat a sarjadó fűben s a babonás kakuk évszámokat kiabált a közeledő éjszakába.

Egy kicsit hátborzongató volt az út. De szép volt. Jó lett volna már otthon lenni, de menni is jó volt a sejtelmességek között.

A csillagok lenéztek a földre s fehéren és sárgán reszkettek. Úgy reszkettek, mint ha egyedül kellett volna elindulniuk egy kanyargós erdei úton.

Kenderné úgy érezte, hogy már nagyon régen megy. Megállt, tájékozódni akart. Nem tudta hol van. Ismeretlen volt a vidék. Az ut elfogyott alatta.

Homlokát kiverte a verejték. Most merre menjen. Mindenütt hegy és erdő, sehol egy ember.

Egy pillanatig azt gondolta, hogy legjobb lenne visszamenni a városba, ha akár milyen későn is ér oda. Megijednek ugyan odahaza, ha az ablak alatt éjszakának idején meglátják, de az ijedtség majd eloszlik, reggelig kipihenheti a fáradtságot és izgalmat. Igen ám, de hol van az út visszafelé?

A fák elzárták előle a világot, a reményt, a bizonytalanságból való menekülést.

Fáradt volt. A lábizmai égtek, a melle zihált s a halántéka lüktetett. Fölötte magas csúcsok sötétlettek a csillagokkal pettyezett éjszakában.

Talán jó lenne felkészüni az egyikre, onnan meszire lehet látni. A bányatelep villanylámpái bizonyosan odahunyorgatnak a távolból s megmutatják az irányt, melyet követnie kell. Vagy meglátja a város utcalámpáit, a kivilágított ablakokat s az állomásnak mindig fényben álló tömbjét. Akkor azután választhat. A közelebbi helyre siet majd, át völgyön, erdőn, hegyen.

Lihegve ért a csúcra. S elöntötte a csalódás keserű hulláma. Nem látott semmivel sem többet, mint odalent a völgyben. Ugyanaz a sötétség, ugyanaz az iránytalanság, ugyanazok a fák, ugyanaz a bezárt világ.

Éjjeli madarak röpködtek a fák közt, lenn valami nagy erő tördöste a gyöngé gallyakat. Vaddisznók mentek sétájukra.

A hegy másik oldalán ereszkedett le Kenderné. Ott még nem járt. Hátha?

De itt a völgy zsombékos, süppedős volt. A fák tövét vadvizek mosták. Cipője megtelt sárral és vízzel.

A meggyötört asszonyt elhagyta az erő. Leült egy fatörzsre s várta a halált. Sokkal közelebbnek érezte ezt, mint a menekülést vagy a reggelt. Átizzadt ruhája a hűvös levegőn hűlni kezdett. Fázott. Didergett. Az urára gondolt, aki ha hazajön, már csak a sirját találja, mert ha a vadak széjjel nem is tépik, de a tüdőgyulladás nem maradhat el. És mi lesz Jánoskával? Tanul-e tovább, vagy megáll a fele uton? Meghal-e az álmódott gyerek az ő álmával együtt, vagy lesz, aki végigálmodja életét!

— Segítség! Jánoska! Segítség! Jánoska! — tört ki belőle zokogva a visszafojthatlan kétségbeesés.

A hegyek visszhangját már nem is hallotta, mert összeesett.

Arra eszmélt, hogy valaki, a vállát tapogatja s emberi hangon suttog hozzá:

— Panicska. Páni velkomozsna!

Egy pásztorgyerek volt a hegyről. Meghallotta a segélykiáltást s lesietett a völgybe tehenei táborából.

— A telep, a telep, — nyögte Kenderné öntudata első szavaival.

A hold ép fölöttük állt. Rájuk világított bátorítólag.

Kenderné Összekulcsolta a kezét. Mélyet sóhajtott. Élt.

Támolyogva állt föl, de már tudott volna futni is, ha kell, az életért.

—Messze van a bánya? — kérdezte a tót fiút.

—Ajaj, nevetett a pásztor. Régen el tetszett hagyni. Én majd hazavezetek.

XXIII.

Nem tudott aludni. Hánykolódott az ágyban. Jobbra fordult, balra fordult, felült. Ha lehunyta a szemét, az erdő sötétsége borzongott felé, ha kinyitotta, az ürességet, az egyedüllétet látta maga körül. Egy-egy pillanatra elszunnyadt. De kínos álmok rohanták meg. Vadak támadtak rá. Denevér hideg szárnya csapta meg a homlokát. A völgyből vastag sugárban buzgott föl a víz, elborította a hegyet s ő ott lubicolt a hideg árban.

Megnézte az órát. Még csak két óra volt.

Hirtelen leugrott az ágyról, felgyújtotta a villanyt az íróasztal fölött, levélpapírt vett elő a fiókból és írni kezdett az urának.

„Drága Jánosom! Nem bírom tovább. Nem szép tőlem, hogy eszel a bunkóval sújtok le rád, már az első sorban. De most éjszaka van s éjszaka őszintébb

az ember, mint nappal. Nem is tudom, hogy mennyi ideje vagyunk elszakadva egymástól. A naptár ezt nem képes kifejezni. A naptár lehet, hogy kevesebbet mond, de határozottan tudom, hogy évszázadok óta. A geológusok tudják, hogy mennyi időre, hőre, vízre, nyomásra van szükség egyes kövületek, széntelegek, földrétegek megszületéséhez. Te már tudója vagy a földtannak, én csak műkedvelőként foglalkozom vele, mert minden érdekel, ami az életemet körül veszi s ami a te agyadon átrepül. Drága Jánosom, az én szívemet évszázadok terhe nyomja, mióta régi életünknek vége. A lelkemben már akkora ködarabot cipelek, hogy kiszakad velem. Nem asszonyinak való ez az élet. Értsd meg, a sorokon keresztül, melyek annyi mindent elhallgatnak s érts meg a tétova szavakon keresztül, melyek csak dadognak, érts meg, hogy nem bírom tovább. Talán pihenj itthon egy évig, amíg én is megerősödöm. Azután folytathatod. De kérdem: érdemes-e folytatnod? Nem voltunk-e boldogok a jelentéktelenségben, névtelenségben, Kenderségben? Érdemes-e megkockáztatni a fénytelenül egyszerű életet a fényes bizonytalanságért? Mert mi jöhet? Lehetünk-e boldogabbak, mint vol-

tunk? Úgy-e nem? És a mi édes Jánoskánk, akiért a harcot önmagunk ellen megindítottuk, kívánja-e ezt? Kívánja-e, hogy vége legyen mindennek, ami szép volt, ami jó volt s amit naponta vissza-sírok? Ne hidd ezt, drága Jánosom. Csak az élő gyerekek önzők, a meg nem születettek önzetlenül jóságosak. A mi Jánoskánk üzeni nekem, most, éjfélután két óraker, egy elhagyott ház magános szobájából: Gyere haza!

Csókol
szerető Margitod.“

A levél gyorsan íródott. Csak akkor állt meg a toll, amikor a szemet kellett megtörölni.

Még a borítékot is megcímezte Kendémé.

Azután nyugodt lett. Visszafeküdt az ágyba. Mosolygott. Tudta, hogy az ura itt-hon lesz pár nap múlva s folytatják boldogan a régi életet.

Hét óraker riadt fel, akkor beszédet hallott a konyha felől.

— Nem kelt még föl? — kérdezte valaki.

Megismerte a hangját. Fábryné volt.

— Margitka, — kísérte a szó a kopogtatást — felkeltél már, Margitka?

Kendémé kiugrott az ágyból s gyorsan öltözni kezdett.

— Azonnal, drágám, már nyitom is az ajtót.

Fábryné megállt a küszöbön, vizsgálni kezdte Kendémét, tetőtől-talpig, gyanúsan, mintha keresni akarta volna, hogy megvan-e mindene.

—Csakhogy haza kerültél! — szólalt meg végre. Hogy tudtál eltévedni, fiam, ilyen szerencsétlenül?!

—Kitől tudod? — csodálkozott Kenderné.

— A cseléded mondta a cselédemnek. Kendémé felpattantotta a konyhaajtót s a szemrehányás villámaint lövelte a kis cseléd felé:

—Nem megtiltottam! neked, hogy egy árva szót is szólj valakinek? Megállj, te pletyka!

—Én nem vagyok pletyka, — mentegőzött a megszeppent lány — én nem mondtam a Julisnak semmit, csak azt mondtam, hogy a tekintetes asszony nem találta meg az utat az erdőben és hogy nagyon fáradt, mert egész éjszaka gyalogolt s hogy a Gregor Janó vezette haza. Én nem szoktam pletykázni.

— Ne igazsd magad, fiam, — csillapította Fábryné Kendémét. — Gyere be és beszéljessünk. Nem lehet cselédben megbízni. Ezt már százszor mondtam. Csak mosakodj, fiam, nyugodtan. Látod itt vár a víz. És sietned is kell, mert te pontos szoktál lenni. Hanem azt az igazgatót én úgy...

A hangja sziszegett és az ökle megdöngötte a levegőt.

— Fel voltam háborodva, — folytatta Fábryné a zúgolódást — mikor hallottam, hogy az az ember gyalog küldött be a városba.

— Nincs abban semmi, — szerénykedett Kenderné — én az uramat helyettesítem. Most nem asszony vagyok, hanem Kender János.

— Ugyan, hagyj! — csapott a térdére Fábryné. — Jól néznék ki, ha a paragrafusok szerint élnénk az életet. Emberek vagyunk, ennek kell a jelszónak lenni minden téren. Az igazgató pedig embertelen ember. Nem vihettek volna le magukkal a parádéskocsin? És nem hozhattak volna vissza? Mindenki fel volt háborodva, mikor meghallották, hogy ők kocsin mentek, te pedig velük egy időben gyalog. De a rang, úgy-e a rang? Ha az igazgató együtt megy a hivatalnokkal, akkor az igazgató egy vo-

nalba kerül az alantassal, hozzája alacsonyodik, vagy, ami még rosszabb, a hivatalnok az igazgatóhoz emelkedik. Esetleg kiderül, hogy ő is van olyan ember, mint a nagyhatalmasság. Hát ezt nem lehet kibírni. Az igazgató csak gördüljön gummi-keréken, a hivatalnok pedig gördüljön a nyakán! Ezt akarja az a...

Fábryné keze megint a plafon felé emelkedett.

Kenderné nagyon kellemes helyzetben volt. Mosdott. Paskolta, locsogtatta, beszéltette a vizet maga helyett. Törülközés közben sem nagyon beszélhet az ember. Élt tehát ezzel a joggal is.

Fábryné kényelembe helyezte magát a díványon, láthatólag sok volt még a mondanivalója. Nem is tartott ezért hosszú szünetet.

— Nézd csak, — kezdte — beszéljünk egész nyugodtan. Az igazgató itt az, ami a Sashegy a környékbeli hegyek között, óriás. Nyolcszáz méter magas. Mi alacsony dombok vagyunk, arra valók, hogy felnézünk rá ámulattal. Igen, ő az igazgató, a minden, a nagy ember. De vizsgáljuk meg csak ezt a szót: Nagy ember. Annyi nagy ember járkál a világon. A polgármester nagy ember, a képviselő nagy ember, a mi-

niszter nagy ember. Nekem van egy nagyon jó próbám arra, hogy valakiről megtudjam, valóban nagy ember-e. Ez a behelyettesítés. Furcsa szó, de mindjárt megérted. Vegyük például a zenét s legyen kísérleti nagyság az igazgató. Tudna-e az igazgatónk olyan madrigálokat költeni, mint Palesztrina, aki pedig a tizenhatodik században emelte égis az egyházi zenét. Tudna-e egy olyan kottasort írni, mint Mozart, vagy Beethoven, vagy Erkel Ferenc, vagy Chopin, vagy Grieg, vagy akit imádok: Csajkovszky? Úgy-e, hogy nem. Fiam, itt az igazgatónk megbukott. Gyerünk tovább. Tudna csak egy tenyérnyi vásznat olyan örökéletűvé, örökbecsűvé tenni, mint például: Correggio, Velasquez, Goya, Rembrandt, Michel-Angeló, Leonardo da Vinci, vagy hogy közelebb jöjjenek magunkhoz: Munkácsy Mihály, vagy Szinyei Merse Palf Úgy-e, hogy nem. Fiam, az igazgatónk itt is megbukott. De azért gyerünk tovább. Tudna-e egy fél oldalt írni az Odysseából, a Divina Comoediából, akár Shakespeare leggyöngébb tragédiájából, egy jelenetet Molierből, egy strófát Heinéből, vagy Petőfiből, vagy csak négy sort a Toldiból? Láthatod, fiam, hogy nem vagyok túlkövetelő. De erre a kicsire sem képes. Megbukott. Nézzünk át a gyakorlati térre. Van valami találmánya

a technika terén? Fölfedezett már csak egy kereket is, amelyik jobban forog, mint a másik? Láttad már virrasztani lombikok fölött, hogy valami szérumot fődözzön föl egy halálos betegség elleni Tett már boldoggá országot, megyét, várost, vagy csak egy rövid utcát is? Fiam, hol van itt a nagyság! Talán azért tartsam nagynak, mert felfuvalkodott? Hát a nagy ember ugyanannyi lenne, mint a felfuvalkodott ember! Ne nevettesétek ki magatokat, fiam. Hanem a kávédat már hozhatná a lány.

Most derült ki, hogy a lány még tüzet sem rakott. Nem volt papirosa.

— Papír? — kérdezte Kenderné szét-nézve a szobában. — Várj csak,

Ott volit a levél az asztalon. A levél, amit az éjszaka irt, éjfél után két órakor.

— Megbocsátsz, drágám, — szólt Fábrynéhoz —egy pillanatra kiszaladok. Jobban meggyullad a fa, ha én gyújtok alá.

Még a szobában meggyújtotta a levél szélét s a láng nyomán feketedő papírral kisietett a konyhába.

A levél elégett az utolsó betűig. A szívből is kiégett a keserűség. Reggel volt, szép, langyos, vidám, boldogító reggel. A fák szinte nekiszaladtak a tavasznak. A he-

gyek olyan üdén néztek a ragyogásba, mint megannyi frissen hegyezett ceruza. Bolondos, nevető ákom-bákomokat rajzoltak a kék égre, a fölöttük elsuhanó bárányszerű hőkire.

És a levegő tele volt párával. Meleg párával. Mikor Kenderné kilépett az ajtón, úgy érezte, hogy egy meleg könnycseppben áll, mely az Isten szeméből hullt alá az éjjel. De ez a könnycsepp tele volt énekkel, zenével, szívvel, napsütéssel. Ez olyan szárító könnycsepp volt, mely magába itta lelkének utolsó nedves foltjait.

A régi volt megint. A régi Kenderné, aki újra tudott Kender Jánost játszani.

Mielőtt benyitott az irodába, megállt a fényes ég alatt s kiújult bizalommal bólogtatott az urát rejtegető égtáj irányába.

XXIV.

A padló deszkái szemmel láthatólag megkoptak Kender lépései alatt. A szögek kifényesedtek s árulói lettek a sok-sok járkálásnak.

Nem lehetett mindig ülni. Könyvvel a kézben, vagy a könyvet a hát mögött leeresztve sokszor kényszerűség volt sétára indulni a pár lépés hosszú szobában. Hányszor hazaérhetett volna már, ha nem fordítja vissza a meszelt fal. Hányszor fölért volna már a piros tetejű házak közé, ha egymás elé rakja lépéseit s nem egymás tetejére. De ezek az egymás tetejére rakott lépések nem veszték kárba. Egy láthatatlan hegyet alkottak, mely fokról-fokra nőtt s vitte fölfelé magával őt, Kender Jánost.

Zsebei tele voltak hazulról kapott levelekkel. Pihenésül előhúzott egyet-egyet, olvasgatta az otthoni újságokat. Hogy dús vasércbányát tártak fel a Szikra-völgyben.

Hogy a Wagnerek Laci fia milyen okosakat mondott. Hogy a beomlott bánya özvegyei és árvái keveselték a segílyt és az igazgató kidobta őket. Hogy az irodaépületben kéménytűz volt, nagy ijedtséggel, a szolgának adott igazgatói pofonnal s az igazgatóné új pongyolájának bemutatásával. Hogy az após előhaladásuk öröme lemondott a borról s már csak vizet iszik.

A villanylámpa alá tartotta az olvasott levelet, elbeszélgetett a betűkkel s fel akarta szivni belőlük az otthoni levegőt, a munkások néma járását a házak között, a környező hegyek árnyékát, a házak körüli kertek illatát, a cseréptetők pirosságát, az otthont.

Kopogtak.

Tizenegy óra volt éjfél előtt.

—Ki az? — kérdezte a hátán végig futott hideggel, hangulatában megzavarva.

—Én vagyok, János. Én vagyok, a Cinege!

A Cinege volt az akadémia legidősebb növendéke. Csaknem egykorú Kenderrel. Csúfnevét azért kapta, mert súlya szűken mérve százhusz kiló volt, bőven mérve ennél is több. A kocsmából kijövet egyszer megmérték, öt kilóval volt nehezebb, mint mikor bement, öt kiló sörrel.

—Te részeg vagy, Cinegei — kiáltott ki haragosan Kender.

—Csak egy csöppet, Jánoskám. Ilyen kevésbé részeg még sohasem voltam. Engedj be édesem. Meg akarok javulni. Tanulni akarok tőled. Bizony Isten, mindjárt haza megyek. Csak megnézem, hogy kell ilyenkor tanulni.

Kender tudta, hogy csak egy módon szabadulhat rövidesen késői vendégétől, ha beereszti.

Kinyitotta az ajtót s a küszöbről tessékelt be a holdvilágban álló óriást.

— Gyere be. De kijelentem, hogy mindjárt lefekszem. Ki vagyok fáradva. Hogy kerültél te ide az udvarba!

Beestem.

— A kőkerítésen!

— Igen. Oda meg fölestem.

—Hogy tudtál ilyen állapotban, ilyen súllyal fölmászni!

—Őszintén szólva, feltoltak a fiúk. A kerítés tetején egy darabig egyensúlyoztam, azután gondolkoztam, hogy beessem-e, vagy ki. Jobbnak láttam megszabadulni a csirkefogóktól, így hát beestem hozzád. Ne haragudj rám, Jánoskám. Megyek mindjárt.

Az ígéret cáfolatául azonban Cinege leült az ágy szélére.

Megtörölte izzadt homlokát, néhány szót intézett önmagához, azután megszólalt:

—Jánoskám, bizony Isten meg akarok javulni. Te vagy a példaképem. Elég volt már a bolondságból. Meg fogok komolyodni. Szegény árva édesanyámtól ma is keserű levelet kaptam. A szegény árva nagyon el van keseredve miattam. De igaza is van. Még egész fiatal gyerek voltam, mikor az akadémiára kerültem. Ma meg már vén gyerek vagyok. Holnaptól kezdve engem senki sem lát kocsmából kijönni. Tudod, ezt nem úgy mondom, azzal a hátsó gondolattal, hogy majd csak éjszaka jövök ki az üzletajtón, amikor senki se jár az utcán, hanem őszinte, szent meggyőződéssel. Csak kérdezni akarok tőled egyetmást, mert nagy erővel készülök nekifogni az anyagnak. Te, Jánoskám, mondd, igazán hiszed te, amit tanulsz?

—Persze, hogy hiszem. Mit ne hinnék például!

—Például, hogy a szén, amivel fűtünk, legalább egymillió éves, de valószínűbb, hogy két és félmillió esztendő.

—Mi van ebben lehetetlen!

—Nem hiszem, fiam. Nézd csak, ha én elmegyek egy hivatalos helyre s valamit akarok, be kell csatolnom a keresztleveletem. Fűtöttél te már olyan szénnel, ame-

lyiknek megvolt a születési bizonyítványa? Fiam, Jánoskám, ez a sok millió év csak humbug, csak arra jó, hogy a tanárok nagyobb tekintélyt szerezzenek maguknak. Azután például azt állítják, hogy a kréta tengeri iszaból lett. El kell hinnem, ha át akarok menni a vizsgán. De nem hiszem, mert nincs más bizonyítékuk, mint a kréta, amellyel ezt az önkényes tételt a táblára írják. És beszélnek őskorról, első-, másod-, harmad- és negyedkorról. Látod, ez nagyon jó. Jellemző rájuk. Az egész múltat felosztják, mint az iskolai évet, hogy kioszthassák a bizonyítványokat. Vedd tudomásul, hogy ez is a legnagyobb önkényesség. Olyan, mint például a Celzius és a Reaumur, hogy a Fahrenheit atyáról ne beszéljünk. Az egyik nyolcvanat ír a csőre, a másik százat, a harmdik száznyolcvanat. Mi ebben a vicc? Ha kimégy mezítláb a jégre, a kisujjad nem nézi meg a hőmérőt, mielőtt megfagy. Nekem azonban van egy életre való találmányom, ezzel kapcsolatban. Egy hajlított üvegcsövet képzelek a kalapokra szalag helyett. Ebben a csőben higany lenne s kimutatná, hogy mennyi szesz van a kalap alatt. Hidd el, ez a szeszmérő hatalmas eszköz lenne az alkoholizmus ellen. Meg is csinálom. Mert holnaptól kezdve nem iszom többé. Itt a kezem. Szervusz.

Cinege nagynehezen felállt, megkapaszkodott a falban, megvárta, amíg Kender beleszáradt s szépen kivezeti az utcára.

Most már le lehetett feküdni. Elmúlt éjfél. Szállt az idő. öregedtek a mélyben a szénrétegek, sűrűsödtek a tenger fenekén a majdan krétává fehéredő iszapok s kiszámíthatlan lassúsággal emelkedtek az óceánok medrei, hogy évmilliók múlva szárazföldekké válva, vitatkozhassanak, ehessenek, ihassanak s szerethessenek rajta az akkori akadémikusok.

XXV.

— Aranyos Kenderkém, egy bécsi divatlapot!

— Drága jó Kender, egy párizsi divatlapot!

— Kenderkém, drágám, egy akármilyen divatlapot!

Ez volt az asszonyok búcsúja rendesen. Kender meg is hozta, vagy megküldte a divatlapokat, a szabásmintákkal, mosolygó nőekkel, előkelő testtartású modellekkel telirajzoltakat. És a divat szelleme lebilincselte az asszonyokat. Felöltöztette vágyaikat, kosztümöt szabott álmaikra s uszályosabbá tette sóhajaikat. Egyetlen egyszer sem történt meg, hogy valamelyik mintával elment volna egyikük is a városbeli szabónőhöz s megrendelte volna. Kivétel nélkül azt érezték, hogy nekik nem való lépést tartani a divat meggondolatlan áramlatával. Sem anyagi erejük nem volt hozzá, sem a rang

nem kívánta túlságosan, sem a hely nem tette szükségessé. Ők csak kullogtak a divat után. S ha valami nagyon megtetszett nekik a divatlapban, a tetszésjel rendszerint így hangzott el:

— No, ezt jövőre megcsináltatom!

S nagy gyönyörűségük volt egy-egy újítás láttára az igazgatóné Ízlésére következtetni.

—A jövő héten ezt már látni fogjátok az igazgatóné!

—Ez jól fog állni az igazgatónének.

—Fogadjunk, hogy ezt már megrendelte az igazgatóné!

A férfiak már terhesebb feladatokat róttak Kenderre. Az egyik egy liter bort hozott vele abból a kis kocsmából, ahol életének legjobb bízú spriccerét mérték annak idején. Természetes, hogy a bor azóta megsavanyodott s a hordója is dohos lett. A másik a különlegességi trafikban kívánta jól meg rakodtatni, eskü alatt erősítvén, hogy sehol a világon olyan jó dohány nincs, mint a selmeci trafikban. A harmadik egy régi selmeci újság felkutatására kötelezte, mely újságból kitűnik, hogy micsoda világra szóló bál volt a farsangon az akadémia tornatermében s micsoda érdemeket szerzett ő annak szervezése körül, mint főrendező.

Mikor nagyvakációkra járt haza Kender s ő ült megint régi helyére az irodában, sokszor megakadt a munka egy-egy visszatérő emlék legyintésére. Az emberek dolgoztak, az írógép kopogott, a munkások szaladgáltak, a pénz csengett a márványasztalon s mintha egy most megszakított társalgás természetes folytatása lenne, hangzott valahonnan:

— Hát az öreg Luxor él-e még!

Volt aki emlékezett rá, volt aki sohasem ismerte a rejtélyes nevű öreget, de abban a pillanatban megálltak az írótollak, elhallgatott az írógép, befogta ezüstös száját a pénz, lábujjhegyen léptek a munkások és Kendernek nyilatkoznia kellett.

Szegény Kender sokat szenvedett a kérdések miatt. Ezeken a vizsgákon állandóan megbukott. Szégyelte bevallani, hogy ő egy udvari szobában él, háttal a világnak, csak egy örökkön forró vasaló apró tüzes szeméit látja pislogni s egy örökkön otthon ülő házigazda borközi megjegyzéseiből ismeri a körülötte élő várost.

— De azután, ha visszamégy, megtudod! Mert haj...

És jött a história.

Az első évet követte a második, a másodikat a harmadik s a negyedik is befejező-

dött. A negyedik ép annyira hasonlított az elsőhöz, mint a második a harmadikhoz. Könyv, eső, utazás, otthon, napsugár, tél, tavasz, vakáció, boldogság, elernyedés, nekibuzdulás, Jánoska. Más nem igen akadt. Párszor beszakadt a bánya egy-egy helyen, először három, másodszer öt embert nyomott agyon, a föld. A kohók is felavatták az első halottakat, izzó érckoporsóba szorítva a vigyázatlanokat.

Kendernét alig akarták elengedni az irodából.

— Maradjon, nagyságos asszony, kérlelte az igazgató. János most már úgyis más munkakört tölt be. Már mérnök. Maradjon itt maga — Kendernek.

De Kenderné mégis hazament, gazdasszonynak, főzni, takarítani, varrni, kézimunkázni, mint a többiek. Mint ahogy azelőtt tette. Az ura is így akarta.

Most még jobban szerette az otthonát, s bele akarta vinni azt a melegséget is, amely négy év alatt vakációzott benne. Az éveket is elő lehet szedni, mint az edényeket s ki lehet őket fényesíteni a szeretet kenőcsével.

— Mégis jó, hogy külön is élünk, — mondta az urának. — Ha mindvégig együtt maradtunk volna, nem tudtuk

volna meg, hogy mennyire hiányzunk egymásnak, amikor külön vagyunk. Ép tegnap gondoltam, amikor varrás közben elszakadt a cérnám, hogy mi is ilyenformán voltunk. Ahol elszakadtunk, csomót kötöttünk a lelkünkre s most még erősebben összetartozunk, mintha el sem szakadtunk volna.

—Csodás valami az emberi lélek, — merengett maga elé Kender. — Olyan, mint egy mesebeli kazán. Ha beleesik akárhonnán egy darab szenecske, lángragyul benne és viszi, tolja, röpti a szerkezetet, akit embernek nevezünk.

—Tudod, te beléd ki ejtette a szenet?

—Tudom.

—Magasról esett,

—Már az úton kigyulladt, azért fűtött át ennyire.

Kis mankó kopogása hallatszott az előszobában. Jött Lacika. Örült, hogy a néni már otthagya végleg azt a csúf irodát, s tanulhat vele. Már a harmadik elemibe járt.

Játékot kért. Megkapta. Maga Kender guggolt le a szekrényfiókhoz, hogy kiveszje belőle a kardot, puskát, színes golyókat.

— Jaj, de régen játszottam velük, —
örvendezett Lacika a viszontlátásnak.

Kopogtak. A szabó lépett be táncos lépésben, ahogy egy jóhírű városi szabóhoz illik. A karjáról egy fekete kabát és egy csíkos nadrág lógott le.

— Kész van, kész van, — jelentette örömmel. — Szép munka, pontos munka. Különben majd meg tetszik látni.

Zsakettja még nem volt Kendernek. Ez a ruhadarab hiányzott a ruhatárából. Eddig nem is volt rá szüksége, de most már mint mérnök nem nélkülözhetette.

Mindjárt fel is vette. A szabó valóban tökéletes munkát végzett. Nem tagadhatta, hogy tetszett benne önmagának. Forgott a tükör előtt, mint egy gyerek, nézte magát jobbról, balról, s még azt is megpróbálta, hogy önmaga után nézzen.

A szabó boldogan távozott. Kender megint a tükör elé állt és mosolyogva mondta a tükörbeli alaknak:

— Egészséggel viselje, mérnök úr.

Gyorsan átöltözött, mert az óra kettőt mutatott. Társai már mind benn voltak, s amikor beérkezett, mintegy jelszóra be siettek mindnyájan az igazgatóhoz. Egyedül maradt a nagy szobában, s még körül sem nézhetett, már jöttek vissza

társai, egy tömegben, az igazgatóval élükön.

Az igazgatón zsakett volt, ugyanolyan, mint amilyent neki is most hozott a szabó. A társai is sötét ruhába voltak öltözve. Itt ünnepet rendeztek a tiszteletere.

Az igazgató megállt Kender előtt és kezdte:

— Kedves barátunk! Te igen természetesnek tartod annak a hősi feladatnak elvégzését, mely után újra visszatértél) baráti körünkbe. Természetesnek tartod, mert a te gyönyörűséged a munka, a te utad a becsület, s a te jelszavad a haladás. Ha azonban körülnézel a világban, nem igen találod párját önmagadnak. Arra láthattál példát Selmecen is, hogy a te korodban, vagy közel a te korodhoz, vannak lemaradottak, elbukottak, akiket az iskola hanyagságuk miatt nem enged ki karjai közül. Vagyis találhattál idősebb korú nehezen végzőket. Olyan kezdőt azonban, mint amilyen te voltál, nem találhattál. Annak a lendületnek, mellyel te útnak indultál, meg kellett hozni a sikert, s amikor téged ünneplünk, a munkát, a becsületet, a férfiasságot ünnepeljük, melynek itt fenn a hegyen a két egymásra fektetett kalapács, s odalenn a

mélyben az érc a jelképe. Kedves kötelességet teljesíték, amikor átnyújtom neked a központi igazgatóságnak ma érkezett elismerő iratát, amelyhez a magunk őszinte szerencsekívánságait és lelkes éljen kiállítását fűzzük.

A sok torok egy nagy öböllé mélyülve éljenzett. Kender csak úgy turkált a szorongató kezek között és az igazgató elé állva mondta:

— Ne tessék tőlem ilyen szép beszédet kívánni. Meglepett az ünnepeltetés. Az érdmem csak annyi, hogy a mi jelképünkől, a két kalapácsból nemcsak az egyiket vettem a kezembe, hanem mind a kettőt. De talán a jelképünk épen azért két kalapács. Nagyon köszönöm a meleg szavakat és a meleg érzéseket.

Az emberek leültek az íróasztalokhoz. Az igazgató bement a szobájába. A mélységből mint egy föld alatti bika bődült föl a robbantás moraja. Kender is elfoglalta helyét egy asztal mellett, kissé még reszkető kézzel rajzolt egy darabka papírra két kalapácsot, s alájuk írta: Köszönöm neked. Jánoska.

XXVI.

Fabry benézett Kenderékhez.

—Itthon vagy, János?

—Hát hol lennék? — hangzott vissza a kérdés a díványról. — Olvasok.

—Te, János, hidd el nekem, hogy a munkások bolondulnak. Részegen, dörögve járnak az úton. Nem is köszöntek.

—Vasárnap van, — védte Kender a munkásokat. — Nem is csodálom, ha leisszák néha magukat. Azt hiszed, olyan bolondság azt elfelejteni néhány óracs-kára, hogy holnap esetleg összenyomja őket a föld, vagy szétveti őket a dinamit!

—Jó, jó, — mondta Fábry még mindig sötéten. — Én nem beszélek alap nélkül. Tegnap is itt volt köztük egy bujtogató, úgy látszik, a tapló tüzet fogott.

—Sohse félj! — legyintett Kender. — Olyan ez valamennyi, mint egy falat ke-

nyér. De várj csak, majd próbát teszek. Ott jön egy az úton.

Kender kinyitotta az ablakot s megvárta, amíg a munkás az ablak alá ért. Látszott rajta, hogy nehezen lépked, az arca piros volt s hátul kilógott a kabátja akasztója.

— Kaszás! — kiáltott Kender a munkásra.

A munkás hirtelen megállt, egyensúlyozott, azután a kalapjához nyúlva, tiszteletteljesen köszönt:

— Jó szerencsét! Majd meg se ismerem a tekintetes urat.

Négy munkás jött, kettőnként összeölélkezve. Egy bányász daldú dúdoltak.

— Vigan vannak ma, Kaszás, — mondotta Kender.

— Vígsgába temetjük a szomorúságot, uram, — felelte Kaszás a kalapját igazítva és ment tovább.

— Jó szerencsét! — köszöntek a bányászok, elharapva a köszöntés idejére a nóta szövegét.,

Kender becsukta az ablakot és Fábry elé állt:

— No? Hol van itt a lázadás?

Fábry vállat vont. Öt darab cáfolat haladt a provizorátus felé.

Kendernének hirtelen eszébe jutott, hogy le kellene menni a városba. Hallotta, hogy az igazgatóék leküldik a kocsi, nagyszerű alkalom kínálkozott.

— Otthon is régen voltunk, meg a Mariskáékhoz is el kell már egyszer menni, — mondta. — Már úgyis neheztelnek.

Kender elnyújtózott a díványon, nem szívesen vált meg tőle. Kellemes vasárnapi lustaság ernyesztette és jóízűt ásítva mondta a feleségének:

—Csodálatos, mennyire kalendárium-má tud válni egy hivatalnokember. Én ma például egészen vasárnapnak érzem magam. Csend van bennem, pihenés, nyugalom. Holnap reggel már hétfő leszek. Futkosok, izzadok, töröm a fejem és kapkodva nyelem a falatot. Érzem azt is, hogy csütörtökön piros betűs ' nap lesz. Ezt a ma bennem élő vasárnap érzi, az örül neki, s hívja-hivogatja a piros kendővel.

—Kelj fel, te Vasárnap, — biztatta a felesége. — Felöltözünk szépen. Én a kék ruhámba, te a zsaketedbe.

—Ah, zsakett, zsakett! — ugrott fel gyerekes örömmel Kender, s már látta is

magát a két szárnyú fekete kabátban, mely kecses hajlással siklik el előlről a háta mögé, hogy előkelőbbé tegye alakját.

Gyorsan felöltöztek. A kocsit megállt a ház előtt. Kender óvatosan ült le, hogy rá ne üljön a kabát szárnyára. Betakarták térdüket a pokróccal, por ellen, s gurultak lefelé a szerpentinén.

Nem beszéltek, de úgy érezték magukat, mint mikor naplót lapoz az ember. Ők egy nagy naplóban, az erdőben jártak, a hosszú éveken keresztül majd minden fához, majd minden fordulóhoz kötötte valami emlék a lelküket. Sok-sok dátum illatozott a fák lombjai alatt.

—Jöttünk már itt ilyen boldogan? — kérdezte Kenderné könnyes szemmel.

—Még nem! — felelte Kender és belekarolt a felesége karjába.

Nagy örömmel fogadták őket a tanítóék. A tanító ép akkor jött haza egy temetésről. Büszkén újságolta, hogy ő helyettesítette a beteg kántort, s olyan szépen énekelt, hogy még a halott is ujjongott.

— Boldog lennék, ha ilyen jó hangom lenne még a temetésemen! — mondta körülnézve, hogy felszippantsa az éle sikerét.

Mariskáék a Sarkantyú-utcában laktak. Dózsa Mariska már öreg lány volt, a bátyja, Feri, pedig agglegény.

Dózsa Ferencet nyugdíjazták, mert megvakult. Elromlott a szeme a sok telekkönyvvezetésben. Előbb csak könnyezett, azután hályogot kapott s lassan-lassan egész vaksággá homályosodott a látása.

Szerencséjükre volt egy kis házuk. Hihetetlen nagy gyönyörűséget érzett a telekkönyvvezető, amikor a házat a maga nevére írta. Még a manchettáját is letette, hogy ne zavarja a szépséges betűk vetésében. Olyan szépen írott telekkönyvi lapja nem volt senkinek, mint neki.

Ötven éves korában örök őrzője maradt a négy ablakos épületnek. Nem volt kedve bottal sétálgatni az utcán, bottal, a szeme mankójával. El is hízott egy kicsit. Reggel, amikor a testvére mozgásáról megtudta, hogy reggel van, felkelt, felöltözött, s hegedült délig. Közben botorkált a folyosón, süttette arcát a nappal, szívta a virágok, s a virágzó ebédnek szobákat betöltő illatát.

— No, ti is éltek még! — fogadta Mariska a vendégeket. — Gratulálok, hallottam, hogy János milyen szép vizsgákat tett le.

—Janiék? — kérdezte Dózsa.

—Igen, igen. Janiék. Üljetek le. Ép tegnap mondtam Ferinek, hogy mindössze négy boldog embert ismerek a világon. Titeket, meg magunkat. Mert mi is boldogok vagyunk. Megvan mindenünk, amit kívánunk. Ti fölfelé kívánkoztatok, mi meg azt kívánjuk, hogy ne szálljunk mélyebbre. Nincs nekünk szükségünk, higyjétek el, senkire, semmire. Megvan ez a kis házunk, kényelmesen lakunk, Feri nyugdíja biztos megélhetést ad. Ami nincs meg, ami hiányzik, azzal nem foglalkozunk, az után nem sápítózunk. Feri nem kivan látni, úgyis hiába kívánna, s nem az után imádkozik, hogy Isten adja vissza látását, hanem az után, hogy vakon is legyen megelégedett. Itt vagyok én is, kívánhatnék férjet, családot. Minek? Olyan kevés a boldog feleség és a boldog anya!

Dózsa keveset beszélt, csak bólogatott, helyeselt. A szíve szerint beszélt a nővére.

Mikor Mariska kikísérte a vendégeket a kisajtóig, Kenderné füléhez hajolva, nagy lelki tremolóval mondta:

— Boldogok vagyunk. Boldogok. Kenderek jó későn indultak, a hold-sarló már nagyon sárga volt az erdő fe-

lett. A megszokott nyugalom helyett megfejthetlen izgalom fogadta őket a tetőn. Árnyakat láttak ide-oda szaladgálni a házak előtt, csoportok verődtek össze és oszlottak szét. Ideges mozgású emberek hadonásztak s közelebbről ijedt hangok, szódarabok hallatszottak.

—Ti vagytok? — kérdezte Fábryné hangja a házuk előtt.

—Mi vagyunk, — felelt Kenderné. —
Mi baji

—Hát még nem tudjátok! Szent Isten, még nem tudják! Hallod Gizi, nem tudnak semmit!

Gizi is a kocsi mellett termett és reszketeg hangon darálta:

— Sztrájk ütött ki a bányászok között. Az igazgató úrba belekötött Botlik, tudjátok, az a ragyás. Az igazgató úr pofonvágta. Ez délután négy órakor történt. Estefelé az igazgató úr lement a kohóba, az öntést nézni. Felülről nézte, hogy az egyik olvasztóból hogy öntötték az olvadt vasat a teknőbe. Ekkor valaki meglökte és az igazgató úr beleesett a forró vasba. Egyetlen hajaszálát sem találták meg az igazgató úrnak. Semmivé lett, agyonégett az olvadt vasban. Jaj, szegény igazgató úr! Az igazgatóné, mikor meghallotta,

ideggörcsöt kapott, s azóta mindig sír. Csendőrökért telefonáltak a városba, néztek, azok a kakastollasok ott a sötétben, csendőrök. Jaj, Istenem!

Be kellett menni a házba, mert a lábuk nem bírta őket tartani. Kender fehér volt, úgy kellett kapaszkodnia.

—Ki lökte be az igazgató urat? — kérdezte, amikor szólni tudott.

—Nem tudják. A csendőrök Botlikra gyanakodtak, de ő nem lehetett, mert fenn volt a kimérésben és ivott.

Kender kiment a házból, az emberek közé. A munkások úgy jártak, keltek, mint fekete bunkósbotok.

—János, — szólított meg egyet Kender.

—Tessék, tekintetes úr.

—Mi van magukkal, János? — kérdezte Kender. — Maguk voltak a legjobb, legszelídebb emberek a világon. Megvolt mindenük s ha nem volt elég, kérhettek. Senki sem ütött a szájukra.

—De most a szánkra ütöttek.

—Csak nem azonosítja magát egy részeggel, aki tiszteletlen a feljebbvalója iránti S csak nem áll egy gyilkos mellé, aki orozva öli

Nem, tekintetes úr. Másként is vég-

zódhetett volna a dolog. De mi is emberek vagyunk. Nekünk is jogunk van az élethez s ahhoz, hogy emberek módjára gondoskodhassunk azokról, akiknek életet adtunk. Mivelünk is lehet beszélni, de emberi hangon, s nem csendőrszuronyok között.

S megemelte szépen a kalapját és otthagytá Kendert a csendőrök előtt.

XXVII.

Az igazgató semmivé váltan feküdt a vastömegben és nem tudták eltemetni. Nyolc napig pihent már így s a különböző hatóságok a legkülönbözőbb határozatokat hozták fölötte.

Az igazgatóné nem akart lemondani az urát rejtő vasdarabokról, szobájába akarta vitetni, s a legregényesebb tervek fogamzottak meg agyában. Előbb azt határozta el, hogy egy nagy ajtóvá öntteti, az ajtót hálósobájára téteti s az ura mögé zárja élete hátralévő napjait. Majd arra gondolt, hogy a halott szobrát készítteti el belőle, s felsikoltott arra a megállapításra, hogy ez lesz az egyetlen szobor a világon, amelyik a megörökített hamvait is magában foglalja. Azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy a vasból ékszereket csináltat. Szívet a szíve fölé,

talán az ura szívéből egy darabot. Karperecet a kezére és gyűrűt az ujjára, talán az ura kezének egy-egy szorító darabját. De az orvos nem engedte, s erélyesen lebeszélte terveiről.

— Aki meghalt, annak a föld alá kell vándorolnia.

Az egyházi hatóság szigorúan kötötte magát az eltemetéshez. Végre is az anyaföld győzött s egy hatalmas ládába zárva, a sziklás földre eresztették le a nyolc ló által vontatott koporsót.

— Porból lettünk és porrá leszünk, — szónokolta a pápaszemes lelkész. Ez alól nincs kivétel. Hogy, akit temetünk, előbb vassá lett, ez csak magas elismerés, magas kitüntetés az égi magasságtól. Mert ő lelke volt e hegynek, amelynek vas a lelke is. De porrá kell lennie, mert elporlad a vas is, idő szétmálasztja, rozsdá megőrli. Részesülni fog a porrá levés boldogságában.

A hegyen, a fák közt bányászok bolyongtak, nem mertek közel jönni, csak messziről nézték a szertartást. Sötét arccukkal eleven gyászkeretet alkotott négy-szögbe tört soruk.

Temetés után a kaszinóba mentek a

hivatalnokok. Itt lehetett legjobban gyászolni az igazgatót, mert itt volt legüresebb a helye. Itt kiabált legjobban némasága.

—Ki fogja most eldönteni a kártyavitákat? — kérdezte Lőrinc mérnök.

—Eldőlnek azok maguktól, — mondta Fábry, a felesége visszhangjaként.

—Én mégis csak azt mondom, hogy szobrot kellett volna belőle önteni, — töprengett Wagner. — A kohók fölött a hegytetőre állítva, vagy akár itt is a kasszinóban egy állványon, örök időkre hirdethette volna emlékezetét.

—Örök időkre! — nevetett a pénztárnok. — Az örök idő vége a legközelebbi igazgató, aki felküldte volna a padlásra, vagy hamutartót önttetett volna belőle.

A szolga borokat hozott be, kezében vígan ütődtek össze a szódás és borosüvegek.

A szódák sisteregtek, a poharak összekocódtak, de a pohárfenékről felgyöngyöző levegő is csak az igazgató emlékét hozta magával.

—Nagyon hiányzik, — borzongtak az emberek az őszben már hűvössé vált szobában.

—Hol van Velenczey? — kérdezte Fabry.

—Az irodában. Tárgyal a munkásokkal — felelt a kérdésre Lőrincz.

— Mikor lesz vége a sztrájknak, mit gondoltok?

—Legkésőbb holnaputánra. Velenczey nagyon ügyes ember. Kár, hogy nem mindjárt őt küldte ki a központ. Ért az emberek nyelvén, azonfelül a kellő erély is megvan benne.

—Akkor egy tarokpartit! — indítványozta Wagner, aki szerencsétlennek érezte magát, ha egy napja tarok nélkül múlt el.

A partnerek szó nélkül a kártya-asztalra néztek, mely őket is csalogatta már. Lassan, vontatottan álltak föl helyükről, mintha csak megfellebbezhetlen parancsnak tettek volna eleget, s ímmel-ámmal szimulálva mohón telepedtek le a viaszos-vászonnal borított asztal mellé.

A kibicek is elhelyezkedtek, s megkezdődött a játék. Nyugodtan, kedélyesen, baráti hangulatban. Lehetetlen volt nem érezniök, hogy az igazgató távolléte mássá tette a játékmódot. Nem volt előttük a tekintély, akihez igazodniok

kellett. Nem harsogott a dörgő hang, mely dirigált és osztályozott. Nem kellett vadászniuk felsőbb megalégedésre, vállveregetésre, s nem kellett zsebrevágniok apró zsarnokoskodásokat. A rangfokozat választófala leomlott közöttük, kartársak, emberek lettek mindannyian, akik otthon hagyták a hivatalt s annak a gondolatát, hogy főnök is áll fölöttük, akinek szeszélyei vannak. A lelkük házikabátban csapongott, letehetette a feszenegős ünneplőt. A gondolataik papucsban jártak, nem fesszes lakkcipőben, s nem ütöttek a szájukra, ha véletlenül egy-egy akadémista-kori szó ugrott le az ajkukról.

—Segít a jó húszas és annak minden szentjei! — mondta Fábry.

—Akkor kontra! — örvendezett Lőrincz.

—Rekontra! — ugrott egyet székén Wagner.

—Subkontra! — tombolt a negyedik partner.

Velenczey belépett.

—Csak fejezzék be az urak, — mondta kedélyesen. — Azután Lőrincz főmérnök urat fogom kérni. A tanácsos úr az irodában van. Egy kis értekezletet tartunk a sztrájk megszüntetése dolgában.

— Oh, kérem, igazgató úr! — szólt Lőrincz és lecsapta a kontra-kártyát az izgalomban elhomályosult asztalra. A subkontrát majd ki játsszuk holnap. Első az üzem, a béke, a sztrájk letörése. Különben is beül valaki helyettem ... Mert nagyon érdekes játszma.

A játékosok tovább verték a színes lapot s mire Lőrincz visszajött, már be is mondták a mestert.

—Nincs itt Kender? — kérdezte Lőrincz körülnézve.

—Nincs, elment, — hangzott a válasz.

—Mert ő lesz az igazgató.

—A kártyák kihullottak a kezekből.

—Ne tréfálj, — tért legelőször magához Wagner.

—Nem tréfa. Komoly valóság. A munkások az ő személyéhez ragaszkodnak s azt hangoztatják, hogy más igazgatása alatt hozzá sem fognak a munkához. Velenczey tudomásunkra adta, hogy bennünket, mindnyájunkat, mint rangidősbekeket, bevisznek a központba. Nem csak Kender ugrik tehát, hanem mi is.

Kender minden erejével tiltakozni próbált a meglepő kitüntetés ellen. Nem akarta megelőzni érdemes társait és soha egy pillanatig sem gondolt arra, hogy va-

lamikor az igazgatói székbe üljön. Azt mondta, hogy inkább visszarakja a vizsgáit Selmecen, s újra a régi Kender lesz, de a kinevezést el nem fogadja.

— Kegyelmezzon meg, igazgató úr, — mondta csaknem könyörögve. — Majd én beszélek a munkásokkal.

Velenczey nem tágított.

— Ki fogjuk rendelni. Ha akar, azután lemondhat.

Kender az igazgatói állással föbe Motten bujdosott kartársai elől. Szégyenlett találkozni velük.

S rövidesen be kellett költöznie az igazgatói lakásba is. Az igazgatóné elhagyta régi otthonát, s hazament anyjához az alföldre.

Kenderné csaknem megölelte a falakat, mikor a bútorokat szedték mellőlük. Simogatta az ajtókat és kilincseket és sírva nézett vissza az utolsó kocsi mögül. Sok-sok boldog esztendő-t hagyott az egyszerű lakásban, összhangot, megelégedést. Az ura olvasóit a lelkében és megértően jegyezte meg:

— A boldogság költözködik és mi vagyunk a bútorzata.

A nagy, sokszobás lakást persze nem tudták betölteni. Majd később, gondolták,

lassacskán. De örültek, hogy beköltözésük által megmelegedtek a falak, a lakás régi ridegsége megenyhült s élete bekapcsolódott az ő vérkeringésükbe.

A legelső vendégük az új lakásban Fábryné volt. Kesernyész hangulatban volt, mint mindig és szemrehányó hangon mondta Kendémének:

—Látod, Margit, mondtam, hogy kár volt azért a sok tanulásért. Most ide jutottatok. Vége a régi, jó, nyugodt életnek. Nyöghet az urad a felelősség alatt. S a vége az lesz, hogy őt is belelöki valamilyen munkás a forró vasba.

—Nem, nem, — tiltakozott Kendémé a jóslat ellen. — Az én uramat szeretik a munkások.

—Akkor szeretetből fogják belökní! — ragaszkodott Fábryné továbbra is álláspontjához.

A kert szép volt még, bár már őszi. A rózsafák az utolsó rózsákat ringatták s az őszi rózsák tavasza kezdődött a sárguló bokrok alatt.

— Meg kell fordítani a padot! — szolt Kender, mikor az igazgatóné padját észrevette a virágágyak között.

A pad háttal állt az útnak, a világnak, az embereknek.

—Meg kell fordítani a padot! — adta tovább az egyik munkás a másíknak.

—Bizony meg kell fordítani a padot, — bólingatott Lőrinczné, aki segíteni jött át — Meg kell fordítani.

A pad meg is fordult.

Furcsa lehetett neki. Mióta élt, csak a hátát mutatta a világnak, s nem is tudta, hogy szíve is van. Most, hogy szembe fordult az eleven étellel, láthatta, hogy nem csak egy ház van a világon, hanem egész házsorok vannak. Egészséges, pirostetejű, fényes ablakú, ragyogó lelkű házak, melyek előtt hasonló pad van, padtestvér. Zöldre és fehérre festett, mosolygós, leülésre hívogató.

Estefelé Kender kifáradva ült le feleségével a padra. A színüket vesztett erdők az érett boldogság leheletével köszöntötték őket. Esti madarak röpdöstek fölöttük és körülöttük, szerelemre, zsákmányra vágyakozón. Utolsó dübörgés reszkettette meg a hegyeket. Robbantottak. A házakban felgyúltak a lángok és füstölni kezdtek a kémények. Közeledett a vacsoraidő. Feketearcú munkások bandukoltak hazafelé. Egyik lehorgasztott fejjel, a másik bányászdalt fütyörészve.

—Ni, két apró csillag ott egymás mellett, — szólalt meg Kenderné a csöndben. — Mint két gyerekszem.

—Igen, — felelte Kender hittel. — A Jánoska két szeme.

Vége.